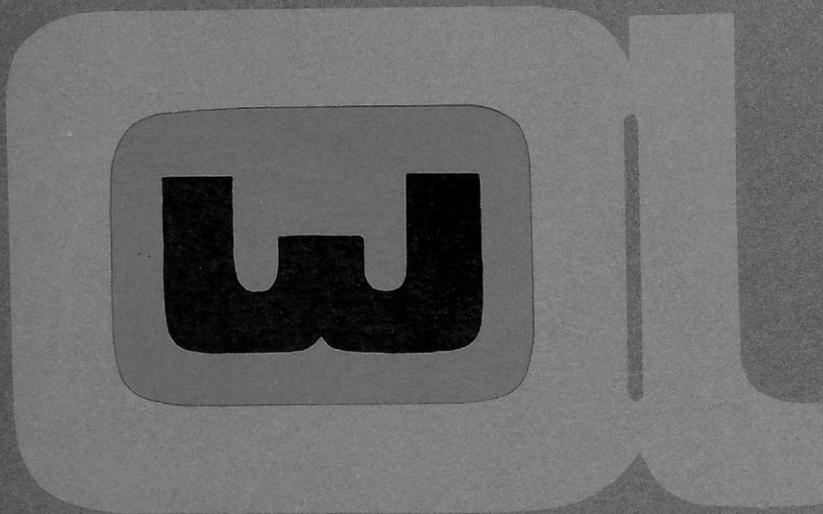

ΕΛΕΝΗΣ ΑΝΑΣΤΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ - ΔΑΜΙΑΝΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΗ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1982

Κ. Γιαννακόπουλος
Πάρεδρος
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

Με απόφαση τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ δημοτικοῦ, τοῦ γυμνασίου καὶ τοῦ λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

Με θέματα της Γραμμικής κληρονομιάς το βιβλίο
δίνει τον ορισμό, τον σκοπό και τον τρόπο
παραγωγής των Γραμμικών Σημάτων.
Επίσης και αναφέρονται ΣΗΜΑΝΤΑ.

ΕΛΕΝΗΣ ΑΝΑΣΤΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ - ΔΑΜΙΑΝΟΥ

46186

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΗ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

1994

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΚΑΤ' ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΕΥΝΟΥΣΗΣ
1994

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΛΕΞΕΙΣ - ΦΘΟΓΓΟΙ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Προτάσεις

Βρισκόμαστε μέσα στην τάξη του σχολείου μας. Βλέπουμε τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, πού ὑπάρχουν ἐκεῖ. Ἄς μιλήσουμε γιά μερικά ἀπ' αὐτά.

Πρῶτα πρῶτα μποροῦμε νά ποῦμε:

Ἡ αἴθουσα εἶναι μεγάλη.

Αὐτό πού εἶπαμε εἶναι μία φράση, πού μᾶς δίνει ἓνα νόημα. Αὐτή ἡ φράση λέγεται πρόταση.

Ἐπίσης μποροῦμε νά ποῦμε καί ἄλλες προτάσεις:

Τά θρανία εἶναι μικρά.

Τά παράθυρα εἶναι μεγάλα.

Ὁ δάσκαλος διδάσκει.

Τά παιδιά προσέχουν.

Πρόταση εἶναι κάθε φράση μέ ἀπλό νόημα.

ΑΣΚΗΣΗ 1.— Ἀπαντήστε στίς ἀκόλουθες ἐρωτήσεις μέ ὀλόκληρες προτάσεις: Ὁ πίνακας εἶναι ἄσπρος ἢ πράσινος; Τά παιδιά μέσα στην τάξη εἶναι πολλά ἢ λίγα; Ποῦ βρίσκεται ἡ ἔδρα; Ποῦ κάθεται ὁ δάσκαλος; Ποῦ κάθονται τὰ παιδιά; Πόσα παράθυρα ἔχει ἡ τάξη; (Γράψε τίς προτάσεις πού σχηματίσες).

Προτάσεις με τοπικούς ή χρονικούς προσδιορισμούς

Ἐλένη, στάσου ἐδῶ.

Ὁ ἥλιος λάμπει στὰ βουνά.

Τό ἀεροπλάνο πέταξε πάνω ἀπό τὰ σύννεφα.

Τό λεωφορεῖο σταμάτησε στήν πλατεία.

Οἱ λέξεις ἐδῶ, στὰ βουνά, πάνω ἀπό τὰ σύννεφα, στήν πλατεία, προσδιορίζουν, δηλαδή φανερώνουν, τόν τόπο καί λέγονται **τοπικοί προσδιορισμοί**.

Ὁ Ἀντώνης περνάει κάθε πρωί ἀπό τόν κήπο.

Τό καλοκαίρι θά πᾶμε στό νησί.

Φτάσαμε στήν κορυφή τοῦ βουνοῦ τὰ χαράματα.

Αὔριο θά κόψουμε λουλούδια γιά τό βάζο.

Οἱ λέξεις κάθε πρωί, τό καλοκαίρι, τὰ χαράματα, αὔριο προσδιορίζουν τό χρόνο καί λέγονται **χρονικοί προσδιορισμοί**.

ΑΣΚΗΣΗ: Γράψε τέσσερις προτάσεις μέ τοπικούς καί τέσσερις μέ χρονικούς προσδιορισμούς.

Λέξεις

Ὁ δάσκαλος διδάσκει } Αὐτή ἡ πρόταση ἔχει τρεῖς λέξεις

Ἡ αἶθουσα εἶναι μεγάλη } Αὐτή ἡ πρόταση ἔχει τέσσερις λέξεις.

Κάθε πρόταση γίνεται μέ λέξεις. Μέ λέξεις μπορούμε νά σχηματίσουμε ὅποια πρόταση θέλουμε καί νά φανερώσουμε καθετί πού ἔχουμε στό νοῦ μας.

ΑΣΚΗΣΗ 2.— Γράψε 5 λέξεις πού νά φανερώνουν πρόσωπα ή πράγματα από όσα βλέπεις μέσα στην τάξη του σχολείου ή μέσα στο σπίτι σου.

Φθόγγοι. Γράμματα

$\varphi-\tilde{\omega}-\varsigma = \varphi\tilde{\omega}\varsigma$

$\theta-\epsilon-\acute{\omicron}-\varsigma = \theta\epsilon\acute{\omicron}\varsigma$

Οί λέξεις αυτές γίνονται από διάφορες φωνές, πού τίς ονομάζουμε **φθόγγους**: π.χ. ή λέξη $\varphi\tilde{\omega}\varsigma$ έγινε από 3 φθόγγους: $\varphi-\tilde{\omega}-\varsigma$.

“Όταν γράφουμε τή λέξη $\varphi\tilde{\omega}\varsigma$, μεταχειριζόμαστε τρία γραπτά σημάδια: $\varphi-\tilde{\omega}-\varsigma$ δηλαδή γράφουμε τρία **γράμματα**.

“Όταν γράφουμε τή λέξη $\theta\epsilon\acute{\omicron}\varsigma$, μεταχειριζόμαστε τέσσερα **γράμματα**.

Γιά νά γράψουμε κάθε λέξη μεταχειριζόμαστε **γράμματα**.

ΑΣΚΗΣΗ 3.— Πόσα γράμματα μεταχειρίζεσαι, όταν γράφεις τό βαφτιστικό σου όνομα; Μέ πόσα γράμματα γράφεται τό οικογενειακό σου όνομα; Μέ πόσα γράμματα γράφεται καθεμιά από τίς λέξεις: *βιβλίο, τετράδιο, μολύβι, καλός, αγαπώ, γελώ*;

Τό άλφάβητο

1. Γράμματα μικρά (τυπογραφικά)

α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ
άλφα	βήτα	γάμα	δέλτα	έψιλο	ζήτα	ήτα	θήτα

ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π
γιῶτα	κάπα	λάμδα	μί	νί	ξί	ὄμικρο	πί
ρ	σ (ς)	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
ρό	σίγμα	ταῦ	ὑψιλο	φί	χί	ψί	ὠμέγα

2. Γράμματα κεφαλαῖα (τυπογραφικά)

A	B	Γ	Δ	E	Z	H	Θ	I	K	Λ	M
N	Ξ	Ο	Π	P	Σ	T	Υ	Φ	X	Ψ	Ω

Ἡ ἑλληνική γλώσσα ἔχει 24 **γράμματα**. Ὅλα μαζί λέγονται **ἑλληνικό ἀλφάβητο**. Τά γράμματα ἔχουν ὀρισμένη σειρά, ὀρισμένο σχῆμα καί ὀρισμένη ὀνομασία.

Ὅπως βλέπουμε στούς παρακάτω πίνακες τά γράμματα εἶναι δύο εἰδῶν: **μικρά** καί **κεφαλαῖα**.

ΑΣΚΗΣΗ 4.— Νά βρεῖς 5 λέξεις πού νά φανερώνουν πράγματα πού βλέπεις στό σπίτι. Γράψε τίς λέξεις αὐτές πρῶτα μέ μικρά γράμματα τυπογραφικά, ἔπειτα μέ κεφαλαῖα τυπογραφικά.

Ἐρωτήσεις

- 1) Τί λέγεται πρόταση; — 2) Ἀπό τί σχηματίζεται μία πρόταση; — 3) Ἀπό τί σχηματίζεται μία λέξη; — 4) Πόσα γράμματα ἔχει τό ἑλληνικό ἀλφάβητο; — 5) Πῶς ὀνομάζονται τά γράμματα μέ κανονική σειρά (δηλαδή ἀπό τήν ἀρχή πρὸς τό τέλος: ἄλφα, βῆτα, γάμα κτλ.);

ΦΩΝΗΕΝΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΑ

ΦΩΝΗΕΝΤΑ

Τά φωνήεντα είναι έφτά:

α, ε, η, ι, υ, ο, ω.

ό ά-έ-ρας, ή Ἥ-ρα, ή ὤ-ρα.

ΣΥΜΦΩΝΑ

Τά σύμφωνα είναι δεκαεφτά:

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν,
ξ, π, ρ, σ (ς), τ, φ, χ, ψ.

βα-ρέ-λι, γά-τα, δέ-μα, ζα-ρώ-νω.

ΑΣΚΗΣΗ 5.— Λέξεις για όρθογραφία:

βαρέλι, γάτα, δέμα, ζαλάδα, θρόνος, καλά, λάδι, μάθημα, ναός, ξύλο, παπί, ράβω, σανίδα, τρέχω, φανάρι, χαρά, ψάρι.

ΑΣΚΗΣΗ 6.— Βάλε μιά γραμμούλα κάτω από κάθε φωνήεν που έχουν οι παραπάνω λέξεις.

**Φωνήεντα βραχύχρονα, μακρόχρονα
καί δίχρονα.**

Τά φωνήεντα είναι:

1) βραχύχρονα:

ε, ο,

2) μακρόχρονα:

η, ω,

3) δίχρονα :

α, ι, υ.

ΑΣΚΗΣΗ 7.— Λέξεις για ὀρθογραφία:
τό νερό, ὁ ναός, ἡ χώρα, τό ξύλο, τό ξυλάκι, τό ποτάμι, τρέχω, θέλω,
δένω, τό πόδι, ἡ θήκη, τό μάθημα.

ΑΣΚΗΣΗ 8.— Στίς παραπάνω λέξεις βάλε κάτω ἀπό τά βραχύ-
χρονα φωνήεντα ἓνα σημάδι τέτοιο $\smile$, κάτω ἀπό τά μακρόχρονα βάλε
μιά γραμμούλα — καί κάτω ἀπό τά δίχρονα σημείωσε ἓνα μικρό
σταυρό.

Ἐρωτήσεις

- 1) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τά φωνήεντα;
- 2) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τά σύμφωνα;
- 3) Ποιὰ εἶναι τά βραχύχρονα φωνήεντα, ποιὰ εἶναι τά μακρόχρονα καί
ποιὰ εἶναι τά δίχρονα;

ΔΙΨΗΦΑ ΦΩΝΗΕΝΤΑ - ΔΙΨΗΦΑ ΣΥΜΦΩΝΑ

ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ

Δίψηφα φωνήεντα

αἶμα (αι = ε)

υἱ-ός τοῦ Θεοῦ (υι = ι)

εἰκόνα (ει = ι)

οὐρανός (ο + υ = ου)

οἱ τοῖχοι (οι = ι)

1. Τά δύο φωνήεντα *α* καί *ι* μαζί προφέρονται σάν *ε*:
σημαία.

2. Τά δύο φωνήεντα *ε* καί *ι* μαζί προφέρονται σάν ἕνα *ι*:
κλείνω, εἴκοσι.

3. Τά δύο φωνήεντα *ο* καί *ι* μαζί προφέρονται σάν ἕνα *ι*: *οἱ*
κάτοικοι.

4. Τά δύο φωνήεντα *υ* καί *ι* μαζί προφέρονται σάν ἕνα *ι*: *ὁ*
υἱός τοῦ Θεοῦ.

5. Τά δύο φωνήεντα *ο* καί *υ* μαζί προφέρονται σάν ἕνα
φωνῆεν: *οὐρά*, *τοῦ οὐρανοῦ*.

Ἔτσι ἔχουμε πέντε ζευγάρια ἀπό φωνήεντα:

αι, ει, οι, υι, ου.

Αὐτά τά ζευγάρια λέγονται **δίψηφα φωνήεντα**, γιατί τό
καθένα ἔχει δύο γράμματα (δύο ψηφία), ἀλλά προφέρεται σάν
ἕνα φωνῆεν.

Τά δίψηφα φωνήεντα εἶναι *μακρόχρονα*. Τό *οι* καί τό *αι* ὁμως
ὅταν εἶναι στό τέλος τῆς λέξεως εἶναι *βραχύχρονα*.

Τό αυ και τό ευ

<i>αβ</i>	<i>αυ = αφ</i>	<i>ευ = εβ</i>	<i>ευ = εφ</i>
αὐγό	αὐτί	εὐγενικός	εὐτυχία
αὔριο	ναύτης	Εὐρώπη	εὐχάριστος.

Τά δύο φωνήεντα *α* και *υ* μαζί κάνουν ένα ζευγάρι *αυ* πού έχει διπλή προφορά: *αβ* και *αφ* (αὔριο, αὔρηση).

Τά δύο φωνήεντα *ε* και *υ* μαζί κάνουν ένα ζευγάρι *ευ* πού έχει κι αυτό διπλή προσφορά: *εβ* και *εφ* (εὐλογῶ, εὐκολος).

ΑΣΚΗΣΗ 9.— Παροιμίες: "Οποιος γυρεύει τά πολλά χάνει και τά λίγα. — Φασούλι τό φασούλι γεμίζει τό σακούλι — "Έχει και ό τοίχος αυτιά. — "Όσα δέ φτάνει ή άλεπού τά κάνει κρεμαστάρια. — Οὔτε ό Αὔγουστος χειμώνας οὔτε ό Μάρτης καλοκαίρι. — Τό αίμα νερό δέ γίνεται. — Τά λόγια είναι εύκολα, μά δύσκολη ή πράξη.
(Τί νόημα έχει καθεμιά από τίς παροιμίες αυτές;)

ΑΣΚΗΣΗ 10.— Βάλε μία γραμμούλα κάτω από κάθε *δίψηφο φωνήεν* στίς λέξεις πού έχουν οί παραπάνω παροιμίες.

Δίψηφα σύμφωνα

<i>μπ</i>	<i>ντ</i>	<i>γκ (γγ)</i>	<i>τσ</i>	<i>τζ</i>
μπαίνω	ντροπή	γκρεμός	τσατσάρα	τζάμι
μπαούλο	ντύνομαι	γκρεμίζω	κορίτσι	Τζαβέλας
μπαρμπούνι	Ντίνος	έγγόνι	έτσι	τζιτζικας

Στίς παραπάνω λέξεις:

1. Τά δύο σύμφωνα *μ* και *π* μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο: *μπ-ά-ρ-μπ-ας*.

2. Τά δύο σύμφωνα ν και τ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο: ντ-ε-ν-ε-κ-ές.

3. Τά δύο σύμφωνα γ και κ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο: γκ-ρ-ε-μ-ός. Τό ἴδιο προφέρεται τό γγ στίς λέξεις: ἐγγόνι, ἐγγίζω, φεγγάρι.

4. Τά δύο σύμφωνα τ και σ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο: τσ-α-τσ-ά-ρ-α.

5. Τά δύο σύμφωνα τ και ζ μαζί προφέρονται σάν ένα σύμφωνο: τζ-ά-μ-ι.

Δηλαδή ἔχουμε πέντε ζευγάρια ἀπό τέτοια σύμφωνα:

μπ, ντ, γκ (γγ), τσ, τζ.

Αὐτά λέγονται **δίψηφα σύμφωνα**, γιατί τό καθένα ἔχει δύο γράμματα (δύο ψηφία), ἀλλά προφέρεται σάν ένα σύμφωνο.

ΑΣΚΗΣΗ 11.— Τί ἔπαθε ὁ Μπάμπης. Ὁ Μπάμπης ντύθηκε φουσταναλάς καί φόρεσε τσαρούχια. Ἐτσι ντυμένος τρέχει καβάλα ἐπάνω σ' ἕνα ξύλο μεγάλο. Αὐτό εἶναι τό ἄλογό του. Καμαρώνει ὁ Μπάμπης καί λέει στό φίλο του τόν Ντίνο: «Μή μ' ἀγγίζεις, γιατί εἶμαι ὁ Λάμπρος Τζαβέλας!». Ἀλλά, καθώς τρέχει σάν τσακάλι, πέφτει. Τό ξύλινο ἄλογο γκρεμίζεται καί σπάζει στή μέση. Ὁ Μπάμπης κλαίει. «Ντροπή, Μπάμπη, ντροπή! Ἐσύ ἕνας ἥρωας σάν τό Σουλιώτη Λάμπρο Τζαβέλα, νά κλαῖς σάν μωρό!», τοῦ λέει ὁ Ντίνος καί τρέχει νά τόν σηκώσει.

(Διάβασε καλά τήν παραπάνω διήγηση. Βάλε μιά γραμμούλα κάτω ἀπό τά δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ, (γγ), τσ, τζ).

**Πώς διαιροῦνται τὰ ἀπλά σύμφωνα
καί τὰ δίψηφα σύμφωνα.**

1) παπί, βέβαια, Φωφῶ, μπορῶ. Τά σύμφωνα π, β, φ, μπ λέγονται **χειλικά**, γιατί προφέρονται μέ τή χειλή.

2) κακός, γῆ, χάνω, γκρεμός. Τά σύμφωνα κ, γ, χ, γκ λέγονται **λαρυγγικά**, γιατί προφέρονται μέ τό λάρυγγα.

3) τόπι, δαδί, θέλω, ντύνονται. Τά σύμφωνα τ, δ, θ, ντ λέγονται **ὀδοντικά**, γιατί προφέρονται μέ τά δόντια.

4) λαλῶ, ράβω. Τά σύμφωνα λ, ρ λέγονται **ὕγρά**, ἢ **γλωσσικά**, καί προφέρονται μέ τή γλώσσα.

5) μάνα, νομός. Τά σύμφωνα μ, ν, λέγονται **ρινικά**, γιατί προφέρονται μέ τή μύτη, πού οἱ ἀρχαῖοι τήν ἔλεγαν ρίνα (λ.χ. *γιατρός ριολόγος*).

6) σωρός, ζιζάνιο, τσακίζω, τζάμι. Τά σύμφωνα σ, ζ, τσ, τζ λέγονται **συριστικά** ἢ **διπλοδοντικά**, γιατί, ὅταν προφέρονται, ἀκούγεται ἕνας ἤχος σάν σφύριγμα ἀνάμεσα ἀπό τά δόντια.

7) ξέρω, ψάρι. Τά σύμφωνα ξ, ψ, λέγονται **διπλά**, γιατί τό καθένα παριστάνει δύο φθόγγους: κσ = ξ, πσ = ψ.

Λοιπόν ἀπό τά σύμφωνα ἔχουμε:

1. χειλικά

2. λαρυγγικά

3. ὀδοντικά

π, β, φ, μπ

κ, γ, χ, γκ,

τ, δ, θ, ντ,

4. ὕγρά

5. ρινικά

6. συριστικά

7. διπλά

ἢ γλωσσικά

ἢ διπλοδοντικά

λ, ρ,

μ, ν,

σ, ζ, τσ, τζ,

ξ, ψ.

ΑΣΚΗΣΗ 12.— Βάλε τό κατάλληλο σύμφωνο ἢ δίψηφο, μπροστά ἀπό τά παρακάτω γράμματα, γιά νά σχηματίσεις λέξεις:

-ομί	-οφός	-έφτω	-αρτί	-έλω	-ρέπομαι
-υρί	-ικρός	-ρέχω	-ορός	-ρύβω	-αοῦλο
-ερό	-αμηλός	-ωνάζω	-άτι	-ράφω	-ρεμίζω
-ἦλο	-υχερός	-ορεύω	-ουμί	-ελῶ	-εκούρι

ΑΣΚΗΣΗ 13.— Τί εἶδους σύμφωνο εἶναι τό καθένα ἀπ' αὐτά πού ἔβαλες, γιά νά σχηματίσεις τίς παραπάνω λέξεις; (δηλαδή: εἶναι χειλικό, λαρυγγικό; κτλ.)

Δίφθογγοί

νεράιδα	χάιδι	κελαηδῶ
	κορόιδο	βόηθα

Στίς λέξεις αὐτές δύο φωνήεντα *α-ι*, *ο-ι*, *α-η*, *ο-η*, προφέρονται μέ μία φωνή. Αὐτά τά δύο φωνήεντα πού προφέρονται μαζί λέγονται **δίφθογγοί**.

Οἱ δίφθογγοί αὐτοί λέγονται **κύριοι δίφθογγοί**, γιά νά ξεχωρίζουν ἀπό τούς ἄλλους, πού θά δοῦμε ἀμέσως παρακάτω.

Καταχρηστικοί δίφθογγοί

πιάνω	τοῦ παιδιοῦ	ὅποιος	ὁ ἄδειος	τό γυαλί
ἡ γιαιά	τῶν παιδιῶν	ὅποιοι	τοῦ ἄδειου	δυσό δυσό
ὁ ἴδιος	τούς ἴδιους	ὅποιους	τούς ἄδειους	ἡ δουλειά

Στή λέξη *πιάνω* τά δύο φωνήεντα *ι-α* προφέρονται μέ μία φωνή: *πι-ιά-νω*. Τό ἴδιο καί στίς ἄλλες λέξεις τά φωνήεντα *ιο*, *ιου*, *ιω*, *οιο*, *οιοι*, *οιου*, *ειο*, *ειου*, *υα*, *υο* (ὁ ἴ-δ-ιο-ς, τοῦ π-αι-δ-ιοῦ κτλ).

Αὐτά λέγονται **καταχρηστικοί δίφθογγοί**.

“Όπως βλέπουμε οί καταχρηστικοί δίφθογγοί ἀρχίζουν ἀπό ι (ἢ ἀπό φωνήεντα πού προφέρονται ὅπως τό ι).

ΑΣΚΗΣΗ 14.— Παροιμίες. Δύο γάιδαροι μαλώνανε σέ ξένο ἀχυρώνα. — Χωρίς κατάρτια καί πανιά, Ἄι-Νικόλα, βόηθα μας. — “Όποιος φυλάει τά ρούχα του ἔχει τά μισά. — “Άλλαξε ὁ Μανολιός κι ἔβαλε τά ρούχα του ἀλλιῶς. — Κολιός καί κολιός ἀπό τό ἴδιο βαρέλι. (Νά βρεῖς ποιό νόημα ἔχει καθεμίά ἀπό τίς παροιμίες αὐτές.)

ΑΣΚΗΣΗ 15.— Βάλε μιά γραμμὴ κάτω ἀπό τούς κύριους διφθόγγους καί δύο γραμμοῦλες κάτω ἀπό τούς καταχρηστικούς στίς λέξεις πού ἔχουν οί παραπάνω παροιμίες.

Δύο ὅμοια σύμφωνα

Σάββατο	γράμμα	θάρρος
ἐκκλησία	γεννῶ	θάλασσα
Ἑλλάδα	ἵππικό	Ἄττική
	φύλλο	γλώσσα

Σέ μερικές λέξεις γράφουμε δύο ὅμοια σύμφωνα, πού προφέρονται σάν ἓνα.

ΑΣΚΗΣΗ 16.— Φράσεις γιά ὀρθογραφία: Πολλοί ἄνθρωποι πολλή βροχή· πολλά παιδιά· πολύς κόσμος· πολύ κακό. Ἑλλάδα, Ἑλληνας, Ἑλληνες, Ἑλληνισμός. Γαλλία, γαλλικός. Τό κόκκινο τριαντάφυλλο. Τό μάθημα εἶναι γραμμένο. Τρία ἐπὶ τρία κάνουν ἐννιά. Ὁ Λυκαβηττός, ὁ Ὑμηττός. Ὁλος ὁ κόσμος ἄλλος ἄνθρωπος.

Ἐρωτήσεις

1) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τά δίψηφα φωνήεντα; — 2) Πῶς προφέρεται τό καθένα; — 3) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τά δίψηφα σύμφωνα; 4) Ποιὰ σύμφωνα λέγονται χειλικά, λαρυγγικά, ὀδοντικά, ὑγρά, ρινικά, συριστικά, διπλά; — 5) Γιατί τό κάθε εἶδος ἀπ’ αὐτά ὀνομάζεται ἔτσι; — 6) Πότε δύο φωνήεντα λέγονται δίφθογγοί; — 7) Ποιοί δίφθογγοί λέγονται καταχρηστικοί; — 8) Πῶς προφέρονται δύο ὅμοια σύμφωνα σέ μιά λέξη;

ΣΥΛΛΑΒΕΣ - ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΣ

Ἡ συλλαβή

φῶς	ὄ-χι	ἀ-κού-ω	πο-δή-λα-το
νοῦς	ναύ-της	εὖ-χο-μαι	μα-θή-μα-τα
ὄ, ἦ, τό	εἶ-μαι	ναυ-τι-κός	ἦ-λιο-κα-μέ-νος

Ἡ λέξη φῶς ἀκούγεται μ' ἓνα μόνο ἄνοιγμα τοῦ στόματος· δηλαδή ἔχει μιὰ **συλλαβή**.

Ἡ λέξη ὄχι ἔχει δύο κομμάτια: ὄ-χι· δηλαδή ἔχει δύο **συλλαβές**.

Ἡ λέξη ἀκούω ἔχει τρία κομμάτια: ἀ-κού-ω· δηλαδή ἔχει τρεῖς **συλλαβές**.

Ἡ λέξη ποδήλατο ἔχει τέσσερα κομμάτια: πο-δή-λα-το· δηλαδή ἔχει τέσσερις **συλλαβές**.

1) Ἡ λέξη πού ἔχει μιὰ συλλαβή λέγεται **μονοσύλλαβη**: νοῦς.

2) Ἡ λέξη πού ἔχει δύο συλλαβές λέγεται **δισύλλαβη**: ναύ-της.

3) Ἡ λέξη πού ἔχει τρεῖς συλλαβές λέγεται **τρισύλλαβη**: εὖ-χο-μαι.

4) Ἡ λέξη πού ἔχει περισσότερες ἀπό τρεῖς συλλαβές λέγεται **πολυσύλλαβη**: μα-θή-μα-τα.

ΑΣΚΗΣΗ 17.— Γράψε 5 λέξεις μονοσύλλαβες, 5 δισύλλαβες, 5 τρισύλλαβες καί 5 πολυσύλλαβες.

Λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα

μα-θη-τής		μα = προπαραλήγουσα
		θη = παραλήγουσα
		τής = λήγουσα

1) Ἡ τελευταία συλλαβὴ σέ μιά λέξη λέγεται **λήγουσα**.

2) Ἡ συλλαβὴ πού εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴ λήγουσα λέγεται **παραλήγουσα**.

3) Ἡ συλλαβὴ πού εἶναι πρὶν ἀπὸ τὴν παραλήγουσα λέγεται **προπαραλήγουσα**.

ΑΣΚΗΣΗ 18.— Γράψε 10 λέξεις τρισύλλαβες ἢ πολυσύλλαβες. Νά βρεῖς στίς λέξεις αὐτές ποιά εἶναι ἡ λήγουσα, ποιά εἶναι ἡ παραλήγουσα καί ποιά εἶναι ἡ προπαραλήγουσα.

Συλλαβισμός

ὄ-χι   δί-και-ος   πε-ρι-μέ-νω

Ἡ λέξη *ὄχι* χωρίζεται σέ δύο συλλαβές: *ὄ-χι*. Ἡ λέξη *δί-καιος* χωρίζεται σέ τρεῖς συλλαβές: *δί-και-ος*. Ἡ λέξη *περιμένω* χωρίζεται σέ τέσσερις: *πε-ρι-μέ-νω*.

Τό χωρίσμα μιᾶς λέξης σέ συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

Κανόνες τοῦ συλλαβισμοῦ

<i>εἶ -μαι,</i>	<i>ναύ -της,</i>	<i>πιά-νω,</i>	<i>ἀη -δό- νι</i>
1 2	1 2	1 2	1 2 3

<i>δου-λειά,</i>	<i>χαί -'δε - μα,</i>	<i>γαῖ - τα - νά- κι.</i>
1 2	1 2 3	1 2 3 4

1. Δύο φωνήεντα πού προφέρονται **μαζί**, συλλαβίζονται **μαζί**.

Τά δύο αὐτά φωνήεντα εἶναι ἢ δίψηφα φωνήεντα ἢ δίφθογγοι κύριοι ἢ δίφθογγοι καταχρηστικοί.

Λοιπόν: τά δίψηφα φωνήεντα *αι, ει, οι, υι, ου, αυ, ευ* καί οἱ δίφθογγοι γενικά *αη, αῖ, εῖ, οη, οῖ -ιά, ειά, ιοῦ,* κτλ. δέ χωρίζονται στό συλλαβισμό.

ἔ-χω, εἶ-μαι, θέ-λω, μα-θη-τής.

2. Ἔνα σύμφωνο ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μέ τό δεύτερο φωνήεν.

λά-σπη (σπαθί, σπέρνω, σπίθα)

ἄ-κρη (κρύβω, κράτος, κρίνω)

στά-χτη (χτύπος, χτένι, χταπόδι)

3. ἀλλά: ὀρ-μή, ἔρ-χομαι, τόλ-μη, ἄν-θος

Δύο σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μαζί μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν, ἄν ἀρχίζει λέξη ἐλληνική ἀπ' αὐτά. Ἀλλιῶς χωρίζονται.

ἄ-στρο (στρώνω),

σφυ-ρί-χτρα (χτένι)

ἀλλά: ἄν-θρωπος (θράκα)

4. Τρία σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν, ὅταν ἀρχίζει ἐλληνική λέξη ἀπό αὐτά ἢ ἀπό τά δύο πρῶτα. Ἀλλιῶς χωρίζονται, καί τό πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τό προηγούμενο φωνήεν, τά ἄλλα μέ τό ἀκόλουθο.

ἄλ-λος, θάρ-ρος, θά-λασ-σα.

5. Δύο ὅμοια σύμφωνα μέσα στη λέξη πάντα συλλαβίζονται χωριστά.

ΑΣΚΗΣΗ 19.— Χώρισε σέ συλλαβές τίς ακόλουθες λέξεις:
τρέχω, ώρα, φέρνω, ναυτικός, είμαστε, ελπίδα, αύριο, έμοιασε, φεύγω,
λίμνη, συννεφιάζω, σφυρίχτρα, ξύστρα, ελληνικός, γραμμένος, άγρα-
φος, Γιώργος, γαϊδουράκι, άκρογιαλιά, πατριώτης, άσπρος, κόκκινος.

Συλλαβές βραχύχρονες καί μακρόχρονες

φέ-ρε, νε-ρό
ό λό-γος, οί λό-γοι
λέ-γο-μαι, λέ-γε-ται

Στίς λέξεις αυτές οί συλλαβές
έχουν βραχύχρονο φωνήεν·
δηλαδή είναι **συλλαβές
βραχύχρονες**.

Τούς κή-πους, τών κή-πων
ναύ-της, ση-μεί-ω-ση
τούς τοί-χους, παί-ζω

Στίς λέξεις αυτές όλες οί συλ-
λαβές έχουν μακρόχρονο φω-
νήεν· δηλαδή είναι **συλλαβές
μακρόχρονες**.

1. Οί συλλαβές πού έχουν βραχύχρονο φωνήεν λέγονται
βραχύχρονες.

2. Οί συλλαβές πού έχουν μακρόχρονο φωνήεν λέγονται
μακρόχρονες.

ΑΣΚΗΣΗ 20.— Άντίγραψε τούς ακόλουθους στίχους μέ χωρι-
σμένες τίς συλλαβές τών λέξεων:

“Ο,τι δουλειά κι άν κάνετε,
μέ προσοχή εργάζεστε.
Τήν ώρα σας μή χάνετε,
μά καί ποτέ μή βιάζεστε.

Νά σκέφτεστε, νά κρίνετε
καί τότε μή σās μέλει:
άγάλια άγάλια γίνεται
ή άγουρίδα μέλι.

ΑΣΚΗΣΗ 21.— Στίς λέξεις τών στίχων αυτών βάλε κάτω από
τίς μακρόχρονες συλλαβές μία γραμμή τέτοια — καί κάτω από τίς
βραχύχρονες ένα σημάδι τέτοιο ∪. Κάτω από τίς συλλαβές πού έχουν
δίχρονο μή βάλεις κανένα σημάδι.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

2. Σέ λέξι πού γράφεται ὅλη μέ κεφαλαῖα δέ βάζουμε τόνο.

Κανόνες τοῦ τονισμοῦ

1. *δώδεκα θάλασσα ποδήλατο*
Ἡ προπαραλήγουσα παίρνει πάντα ὀξεῖα.
2. *τρέχω λόγος βουνό*
Ἡ βραχύχρονη συλλαβή παίρνει πάντα ὀξεῖα.
3. *κρυώνω θήκη χαίτη θερμαίνω*
Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη.
4. *μῆλο δῶρο ναῦτες σημαῖες*
Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη. Δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα τό ὥστε, οὔτε, μήτε, εἶτε, εἶθε.
5. *τοιχοῖ ὤμοι θυμοῦμαι θυμοῦνται*
Τό *αι* καί τό *οι* στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι βραχύχρονα.
6. *χτυπῶ, ἀγαπῶ, προχωρῶ*
Τά ρήματα πού τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν περισπωμένη.

Άτονες λέξεις

ὁ μαθητής, ἡ μαθήτρια, οἱ ἄνθρωποι
οἱ γυναῖκες, ὑπηρετεῖ ὡς καθηγητής.

Οἱ λέξεις *ὁ, ἡ, οἱ, ὡς* δέν παίρνουν τόνο. Εἶναι λέξεις **ἄτονες**.

ΑΣΚΗΣΗ 22.— Βάλε τόν τόνο πού πρέπει στίς ἀκόλουθες λέξεις:
'Ο κηπος εἶναι ὠραιοσ. Τα ἄνθη του κηπου εὐωδιαζουν. 'Επανω στα δεντρα βλεπω πολλες φωλιες. Αὐτες τις ἔχουν χτισει τα πουλια. Μεσα ἐκει τωρα κοιμουνται τα πουλακια. Το βουνο ἀπεναντι ἔχει ἀκομη λιγα χιονια. 'Η θαλασσα εἶναι ἡσυχη. Δεν ἔχει κυματα. Και αὐτοι οἱ κηποι εἶναι ὠραιοι. Τα παιδια παιζουν.

Τό πνεῦμα

ἀνθίζω, ὁδηγός
'Αθηνᾶ, 'Ερμῆς

Κάθε λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν παίρνει ἐπάνω σ' αὐτό ἓνα σημαδάκι, πού λέγεται **πνεῦμα**.

Τά πνεύματα εἶναι δύο: ἡ **ψιλή** (΄) καί ἡ **δασεία** (΅).

Ποῦ βάζουμε πνεῦμα

1.

ἐγώ, ἐκεῖνος, ἀμάξι, ἐνόνω,
αὐτός, οὐρανός, εὐκαιρία

"Όταν ἡ λέξη ἀρχίζει ἀπό δίψηφο φωνῆεν, τό πνεῦμα σημειώνεται ἐπάνω στοῦ δεύτερο φωνῆεν.

2.

ἔφερα, ἄμαξα, ἥλιος
ὄμος, εἶδα, αἶμα

"Όταν τό πνεῦμα καί ὁ τόνος βρίσκονται στήν ἴδια συλλαβή, τότε ἡ ὀξεῖα σημειώνεται ἔπειτα ἀπό τό πνεῦμα, καί ἡ περισπωμένη ἐπάνω ἀπό τό πνεῦμα.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ
ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

3.

Σέ λέξη πού γράφεται μέ κεφαλαία δέ βάζουμε πνεύμα (ὅπως δέ βάζουμε καί τόνο).

Ποιές λέξεις παίρνουν δασεία

1.

ὕγρασία, ὕπνος, ὕστερα
Τό *υ* στήν ἀρχή τῶν λέξεων παίρνει δασεία.

2.

ὁ ἄνθρωπος, ἡ γυναίκα, οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἐπιθεωρητής
Οἱ ἄτονες λέξεις *ὁ, ἡ, οἱ, ὡς* παίρνουν δασεία.

3.

ἕνας ἄνθρωπος, ἕξι παιδιά, ἑφτά κιλά
Οἱ ἀριθμοί *ἕνας, ἕξι, ἑφτά, ἕντεκα, ἑκατό* παίρνουν δασεία καί ὅσες γίνονται ἀπό αὐτές.

4.

Δασεία παίρνουν καί μερικές ἄλλες λέξεις. Πιό συχνές εἶναι: *ἅγιος, αἷμα, ἀλάτι, ἀλώνι, ἄλωση, ἅμα, ἀμάξι, ἀμαρτία, ἀπαλός, ἀπλός, ἀρπάζω, ἔβδομος, Ἐβραῖος, ἔδρα, Ἐλένη, ἔλικας, Ἑλλη, Ἑλληνας, ἔνω-νω, ἔτοιμος, ἡλικία, ἥλιος, ἡμέρα, ἡμερος, Ἡρα, Ἡρακλῆς, ἦρωας, ἦσυχος, Ἡφαιστος, ἰδρώτας, ἱερός, ἱκανός, ἱππικό, ἱστορία, ὀδηγός, ὀδός, ὀλόκληρος, ὄλος, ὀμάδα, ὀμαλός, Ὀμηρος, ὀμοιος, ὀμως, ὀπλο, ὀποιος, ὀποτε, ὀπου, ὀπως, ὀρίζω, ὀρμή, ὀσος, ὀταν, ὀτι, ὀρα, ὀραῖος, ὀριμος.*

ΑΣΚΗΣΗ 23.— Βάλε τόν τόνο καί τό πνεῦμα πού πρέπει στίς ἀκόλουθες λέξεις: Οποῖος γυρευεῖ τα πολλά χανεῖ καί τα λίγα. Ο ἥλιος εἶναι πολυ εὐεργετικὸς στοὺς ἀνθρώπους. Ἡ Ἑλλάδα εἶχει ἐνδοξή ἱστορία. Ὅλοι οἱ ἀνθρώποι θαυμάζουν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ἡρακλῆς ἦταν ἀρχαῖος ἥρωας. Ἐνα καὶ ἐξὶ κανοῦν ἑφτα. Το ἀμαξὶ εἶναι εἰτοιμο. Ὁμοῖος τὸν ὁμοιο ἀγαπα. Ὅποτε θελεῖς ἐλα. Ὅπως στρῶσεις θα κοιμηθεῖς. Το αἷμα νερο δε γίνεταῖ. Ὁ ὄρκος εἶναι ἱερός. Μὴ χανεῖς τίς ὠρες σου ἀδίκᾳ.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιὰ συλλαβὴ παίρνει *τόνο*;— 2) Πόσοι καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ τόνοι; — 3) Ὅταν ἡ συλλαβὴ ἔχει δίψηφο φωνῆεν, ποῦ σημειώνεται ὁ τόνος; — 4) Τί τόνο παίρνει ἡ προπαραλήγουσα; — 5) Τί τόνο παίρνει ἡ βραχύχρονη συλλαβὴ; — 6) Πότε παίρνει ὀξεῖα ἡ παραλήγουσα καὶ πότε παίρνει περισπωμένη; — 7) Τό αἰ καὶ τό οἰ στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι μακρόχρονα ἢ βραχύχρονα; — 8) Ποιές εἶναι οἱ ἄτονες λέξεις; — 9) Τί λέγεται *πνεῦμα*; — 10) Ὅταν ἡ λέξη ἀρχίζει ἀπὸ δίψηφο φωνῆεν, ποῦ βάζουμε τό πνεῦμα; — 11) Πῶς σημειώνεται ὁ τόνος καὶ τό πνεῦμα, ὅταν βρίσκονται στήν ἴδια συλλαβὴ; — 12) Ποιές λέξεις παίρνουν δασεῖα;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

(ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΙΞΗΣ)

Τελεῖα καὶ κόμμα

Ἑ σ η μ α ῖ α

Πάντα κι ὅπου σ' ἀντικρίζω,	Δόξα ἀθάνατη στολίζει
μέ λαχτάρα σταματῶ	κάθε θεῖα σου πτυχὴ
καὶ περήφανα δακρύζω,	καὶ μαζί σου φτερουγίζει
ταπεινά σέ χαιρετῶ.	τῆς πατρίδας ἢ ψυχῆ.

Ὅταν τελειώνει μιά φράση μ' ἓνα ὀλόκληρο νόημα, βάζουμε ἓνα σημαδάκι πού λέγεται *τελεῖα* (.). Ἐκεῖ σταματᾷ λίγο ἢ φωνὴ μας. Στὴ φράση ἔπειτα ἀπὸ τὴν τελεῖα ἢ πρώτη

λέξη γράφεται μέ κεφαλαίο τό ἀρχικό γράμμα. Ἐπίσης μέ κεφαλαίο τό ἀρχικό γράμμα γράφεται καί ἡ πρώτη λέξη, ὅταν ἀρχίζουμε νά γράφουμε.

Ὅπου τελειώνει μιά μικρότερη φράση, βάζουμε ἕνα σημάδι πού λέγεται **κόμμα (,)**.

Προσέξτε στό παραπάνω ποίημα γιά τή σημαία πού σημειώνεται τελεία καί κόμμα.

ΑΣΚΗΣΗ 24.— Νά βρεῖς στό σημερινό μάθημα τοῦ ἀναγνωστικοῦ σου πού σημειώνονται τελείες καί κόμματα.

Ἐρωτηματικό

Γιατί βιάστηκες ν' ἀνθίσεις,
μυγδαλιά λευκοντυμένη;

Ὅταν ρωτοῦμε κάτι, βάζουμε στό τέλος ἕνα σημάδι πού λέγεται **ἐρωτηματικό (;)**.

Θαυμαστικό

Τί ζωή εὐτυχισμένη! Τί ὠραία μέρα!

Ὅταν μιά φράση φανερώνει θαυμασμό, βάζουμε στό τέλος τῆς ἕνα σημάδι πού λέγεται **θαυμαστικό (!)**.

ΑΣΚΗΣΗ 25.— Γράψε τρεῖς φράσεις δικές σου πού νά θέλουν ἐρωτηματικό καί τρεῖς πού νά θέλουν θαυμαστικό.

Παρένθεση

Μεθαύριο (δηλαδή τήν Κυριακή) θά ἔρθω.

Μέσα σέ παρένθεση ( ) κλείνουμε μιά λέξη ἢ μιά φράση πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τά λεγόμενα.

Διαλυτικά

παιδάκια - παιδάκια

χαιδεύω, θεϊκός, έμποροϋπάλληλος, ξεϋφραίνω

“Όταν ύστερα από τὰ α, ε, σ, υ, ύπάρχει ι ή υ καί θέλουμε νά τὰ προφέρουμε χωριστά, σημειώνουμε πάνω από τό ι καί τό υ δύο τελείες (”), πού λέγονται **διαλυτικά**.

ΑΣΚΗΣΗ 26.— Βάλε διαλυτικά, όπου πρέπει: Δέν ξέρει νά μοιράσει δυό γαιδουριών άχυρα. — Μεγάλωσε τό γαιδουράκι καί μίκρυνε τό σαμαράκι. — “Όταν διψά ή αυλή σου γιά νερό, παρέξω μήν τό χύσεις. — Μήν κοροιδεύεις, γιά νά μή σέ κοροιδεύουν. “Όταν ανάψει ή πυρκαιά, δύσκολα τή σβήνεις. — ‘Υφραίνεις, ξεϋφραίνεις καί τελειωμό δέν έχεις.

Έκθλιψη. ‘Απόστροφος

1) από έδω = άπ' έδω	τό όρφανό = τ' όρφανό
νά άκοϋς = ν' άκοϋς	θά άργήσεις = θ' άργήσεις
μέ εκείνον = μ' εκείνον	μέ αυτόν = μ' αυτόν

Πολλές φορές ένα τελικό φωνήεν σέ μιά λέξη φεύγει μπροστά από τό φωνήεν τής άκόλουθης. Τότε λέμε ότι γίνεται **έκθλιψη**.

Στή θέση τοϋ φωνήεντος πού φεύγει βάζουμε ένα σημαδάκι πού λέγεται **άπόστροφος**.

2) καί έγώ = κι έγώ, καί αυτός = κι αυτός

‘Η λέξη καί μπροστά από φωνήεν μερικές φορές γίνεται κι πού γράφεται χωρίς άπόστροφο.

ΑΣΚΗΣΗ 27.— Κάμε τήν έκθλιψη καί βάλε τήν άπόστροφο, όπου πρέπει στίς άκόλουθες λέξεις: Φύγε από έδω. Τί σέ έπιασε; ‘Από εκεί. ‘Υστερα από εκείνον. Σέ ένα δέντρο. ‘Εγώ καί αυτός. Πήγαινε καί έλα.

Ἑρωτήσεις

1) Πότε βάζουμε *τελεία, κόμμα, ἐρωτηματικό, θαυμαστικό, παρένθεση*; - 2) Πότε βάζουμε *διαλυτικά*; - 3) Πότε γίνεται *ἐκθλιψη*; - 4) Τί λέγεται *ἀπόστροφος*; - 5) Ἡ λέξη *καί* μπροστά ἀπό φωνήεν πῶς γίνεται κάποτε;

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΚΛΙΤΕΣ ΘΕΜΑ - ΚΑΤΑΛΗΞΗ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

Κλιτές καί ἄκλιτες λέξεις

Τό παιδί τρέχει ἐδῶ καί ἐκεῖ

Τά παιδιά τρέχουν ἐδῶ καί ἐκεῖ

Ἐσύ τρέχεις ἐδῶ καί ἐκεῖ

Ἐσεῖς τρέχετε ἐδῶ καί ἐκεῖ.

1. Πολλές λέξεις δέν ἔχουν πάντα τήν ἴδια μορφή, ἀλλά ἀλλάζουν στό τέλος τους, δηλαδή *κλίνονται*: *τό παιδί, τοῦ παιδιοῦ, τά παιδιά, τρέχω, τρέχεις, τρέχει, τρέχετε* κτλ. Αὐτές οἱ λέξεις λέγονται **κλιτές**.

2. Μερικές λέξεις ὅμως μένουν πάντα μέ τήν ἴδια μορφή, δηλαδή δέν *κλίνονται*: *ἐδῶ καί ἐκεῖ*. κτλ. Αὐτές λέγονται **ἄκλιτες**.

Θέμα καί κατάληξη

<i>τρέχ - ω</i>	ἢ <i>ἐλπίδ - α</i>	ὁ <i>ἄνθρωπ - ος</i>
<i>τρέχ - εις</i>	τῆς <i>ἐλπίδ - ας</i>	τοῦ <i>ἄνθρώπ - ου</i>
<i>τρέχ - ει</i>	τήν <i>ἐλπίδ - α</i>	τόν <i>ἄνθρωπ - ο</i>

Ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα αὐτά, οἱ κλιτές λέξεις ἔχουν δύο κομμάτια: τό πρῶτο κομμάτι στήν ἀρχή, πού μένει πάντα τό ἴδιο, καί τό δεύτερο κομμάτι πρὸς τό τέλος, πού

ἀλλάζει. Τό πρῶτο κομμάτι πού δέν ἀλλάζει λέγεται **θέμα**. Τό δεύτερο κομμάτι πού ἀλλάζει λέγεται **κατάληξη**.

Ἔτσι ἡ λέξη *τρέχ-ω* ἔχει θέμα *τρεχ-* καί κατάληξη *-ω*. Ἡ λέξη *ἐλπίδ-α* ἔχει θέμα *ἐλπίδ-* καί κατάληξη *-α*.

Χαρακτήρας

Θέμα	Χαρακτήρας
<i>γράφ-ω</i> = <i>γραφ-</i>	<i>φ</i>
<i>πίνακ-ας</i> = <i>πινακ-</i>	<i>κ</i>
<i>ἥρω-ας</i> = <i>ἥρω-</i>	<i>ω</i>

Στίς κλιτές λέξεις ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται *χαρακτήρας*.

Ἔτσι ἡ λέξη *γράφω*, ἔχει θέμα *γραφ-* καί χαρακτήρα *φ*. Ἡ λέξη *πίνακας* ἔχει θέμα *πινακ-* καί χαρακτήρα *κ*. Καί ἡ λέξη *ἥρωας* ἔχει θέμα *ἥρω-* καί χαρακτήρα *ω*.

Χαρακτήρας μπορεῖ νά εἶναι καί δίψηφο φωνῆεν: *παιδεύω* (ἔχει θέμα *παιδευ-* καί χαρακτήρα *ευ*), *ἀκούω* (ἔχει θέμα *ἀκου-* καί χαρακτήρα *ου*).

ΑΣΚΗΣΗ 28.— Κάτω ἀπό τίς κλιτές λέξεις βάλε μιά γραμμούλα καί κάτω ἀπό τίς ἀκλιτες βάλε δύο γραμμούλες:

Χελώνα βρέθηκε σέ ἀμάξι
καί ἔτσι τῆς ἦρθε νά φωνάξει:
Τί χάρη, ἀλήθεια, πού τὴν ἔχω,
σάν ἐλαφάκι τώρα τρέχω.

ΑΣΚΗΣΗ 29.— Στίς παρακάτω λέξεις νά βρεῖς ποιό εἶναι τό θέμα, ποιά εἶναι ἡ κατάληξη καί ποιός εἶναι ὁ χαρακτήρας:

Πατρίδα, σταφίδα, ἔχω, παίζω, ὠραῖος, ἄνθρωπος, φεύγω, πλέκω, ἀκούω, παιδεύω, δροσίζω, κρύβω, γράφω, κλαίω, πατέρας, φύλακας, φταίω, δρόμος μαγεύω.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται κλιτές καὶ ποιές ἀκλιτές; - 2) Στὶς κλιτές λέξεις ποῖο μέρος λέγεται θέμα καὶ ποῖο λέγεται κατάληξη; - 3) Τί λέγεται χαρακτηρας;

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ - ΕΙΔΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται οὐσιαστικά

Πρόσωπα	Ζῶα	Πράγμα- τα	Ἐνέρ- γεια	Κατά- σταση	Ἰδιότητα
ἄνθρωπος	σκύλος	φράχτης	πήδημα	λύπη	ἀνδρεία
γυναίκα	γάτα	θάλασσα	τρέξιμο	χαρά	κακία
παιδί	πρόβατο	τραπέζι	ὄργωμα	πείνα	καλοσύνη

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα, ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται ὀνόματα οὐσιαστικά ἢ ἀπλῶς οὐσιαστικά.

ΑΣΚΗΣΗ 30.— Γράψε χωριστά τὰ ἀκόλουθα οὐσιαστικά πού φανερώνουν πρόσωπο ἢ ζῶο ἢ πράγμα: μητέρα, τραπέζι, ποταμός, λύκος, πατέρας, ποτήρι, Νίκος, γάτα, ἀνάκτορο, σύννεφο, ἀδερφός, μαθήτρια, ἀλεπού, σπίτι, μηλιά, ἀμπέλι, ἐλάφι.

Οὐσιαστικά κύρια καὶ κοινά

1. Κύρια οὐσιαστικά

Νίκος, Γιώργος, Μαρία
Βουκεφάλας, Κέρβερους
Πηνεῖος, Ὀλυμπος
Ἑλλάδα, Κέρκυρα

2. Κοινά οὐσιαστικά

ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί
ζῶο, ἄλογο, σκύλος, γάτα,
ποταμός, λίμνη, βουνό, χώρα,
πόλη

Τὰ οὐσιαστικά πού φανερώνουν ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο ζῶο ἢ πρᾶγμα λέγονται **κύρια ὀνόματα**.

Τὰ ἄλλα οὐσιαστικά λέγονται **κοινά**.

Ποιά είναι κύρια όνόματα

Τά κύρια όνόματα είναι:

- 1) *Νίκος, Γιώργος, Μαρία* κτλ., δηλαδή τά **βαφτιστικά**.
- 2) *Θεοδώροπουλος, Πετρίδης, Κανάρης*, κτλ., δηλ. τά **οικογενειακά**.

3) *Βουκεφάλας* (πού λεγόταν τό ἄλογο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου), *Πιστός* (πού εἶναι ὄνομα σκύλου) κτλ., δηλ. **όνόματα ὀρισμένων ζώων**.

4) *Ἑλλάδα, Ἀθήνα, Ὀλυμπος, Πηνειός, Σαρωνικός* κτλ., δηλ. τά **γεωγραφικά ὀνόματα** πού ἔχουν οἱ χῶρες, οἱ πόλεις, τά βουνά, οἱ ποταμοί, οἱ λίμνες, οἱ κόλποι καί ἄλλες τοποθεσίες.

5) *Ἰανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος* κτλ., — *Κυριακή, Δευτέρα, Τρίτη* κτλ. — *Χριστούγεννα, Θεοφάνεια, Πάσχα*, κτλ., δηλ. **τά ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν καί τῶν γιορτῶν**.

6) Ὅλα αὐτά τά κύρια ὀνόματα γράφονται μέ κεφαλαῖο τό ἀρχικό γράμμα. Μέ κεφαλαῖο γράφονται καί τά ὀνόματα *Ἕλληνας, Γάλλος, Ἀγγλος, Ἀθηναῖος, Κερκυραῖος*, κτλ., δηλαδή τά ὀνόματα πού φανερώνουν τούς κατοίκους ἐνός τόπου (ἐθνικά).

ΑΣΚΗΣΗ 31.— Γράψε 15 κύρια ὀνόματα ἀπό διάφορα εἶδη.

ΑΣΚΗΣΗ 32.— Γράψε ἀπό 5 ὀνόματα κοινά (ὄχι κύρια) πού νά φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα καί πράγματα.

ΑΣΚΗΣΗ 33.— Λέξεις γιά ὀρθογραφία: βιβλίο, βοσκός, τετράδιο, ἀχλαδιά, ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί, πουλί, κυνηγός, κυνήγι, ναύτης, ψάλτης, Εὐρώπη, Ἀσία, Ἀφρική, Αὐστραλία. (Νά βρεῖς τί εἶδους οὐσιαστικό εἶναι τό καθένα ἀπ' αὐτά).

Ουσιαστικά συγκεκριμένα και άφηρημένα

1. Συγκεκριμένα

στρατιώτης, μαθήτρια, παιδί, πετεινός, ὄρνιθα, χελιδόνι, λάκκος, πέτρα, λουλούδι

Τά ουσιαστικά αυτά φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα, πού μπορούμε νά τά καταλάβουμε μέ τίς αἰσθήσεις μας (τά βλέπουμε, τά ἀκοῦμε, τά γεύομαστε, τά ἐγγίζουμε, τά ὀσφραινόμαστε).

Αὐτά τά ουσιαστικά λέγονται **συγκεκριμένα**.

2. Ἄφηρημένα

ἐργασία, δουλειά, ὄργωμα, γράψιμο, σκάψιμο, εὐγένεια, ἐπιμέλεια, ἀμέλεια

Τά ουσιαστικά αυτά φανερώνουν μία πράξη ἢ μιὰ ιδιότητα. Αὐτά μπορούμε νά τά καταλάβουμε μόνο μόνοι μας.

Αὐτά τά ουσιαστικά λέγονται **άφηρημένα**.

ΑΣΚΗΣΗ 34.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀγνωστικό σου 5 συγκεκριμένα καί 5 άφηρημένα ουσιαστικά.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται ουσιαστικά; — 2) Ποιά λέγονται κύρια ὀνόματα καί ποιά λέγονται κοινά; — 3) Πόσων εἰδῶν κύρια ὀνόματα ἔχουμε; — 4) Ποιά ουσιαστικά λέγονται συγκεκριμένα καί ποιά λέγονται άφηρημένα;

ΓΕΝΗ, ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Τά τρία γένη

1. Ἄρσενικά

ὁ ἄνθρωπος

ὁ πατέρας

ὁ οὐρανός

2. Θηλυκά

ἡ γυναίκα

ἡ μητέρα

ἡ θάλασσα

3. Οὐδέτερα

τό βουνό

τό λουλούδι

τό τετράδι

1. "Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τή λεξούλα *ό* είναι **άρσενικά**.

2. "Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τή λεξούλα *ή* είναι **θηλυκά**.

3. "Όσα ουσιαστικά παίρνουν μπροστά τή λεξούλα *τό* είναι **ουδέτερα**.

Λοιπόν λέμε ότι τά ουσιαστικά έχουν τρία **γένη**: *άρσενικό*, *θηλυκό*, και *ουδέτερο*.

ΑΣΚΗΣΗ 35.— Γράψε σέ τρείς στήλες χωριστά τά άρσενικά, τά θηλυκά και τά ουδέτερα από τά ακόλουθα ουσιαστικά και βάλε μπροστά τίσ λεξούλες *ό*, *ή*, *τό*, όπως ταιριάζει στό καθένα:

σπίτι, δέντρο, στρατιώτης, Μαρία, φίλος, δασκάλα, αδερφή, μαθήτρια, ναύτης, βασίλισσα, πατέρας, σημαία, Παύλος, δήμαρχος, ποταμός, ποτάμι, στρατός, μέτωπο, αυτί, μύτη, κεφάλι, πόδι, ράχη, χέρι.

Οί δύο άριθμοί

1. *Ένικός*

ό άνθρωπος

ή γάτα

τό βουνό

2. *Πληθυντικός*

οί άνθρωποι

οί γάτες

τά βουνά

1. "Όταν λέμε *ό* άνθρωπος, *ή* γάτα, *τό* βουνό μιλούμε για έναν άνθρωπο, για μία γάτα, για ένα βουνό· δηλ. έχουμε **ένικό άριθμό**.

2. "Όταν λέμε *οί* άνθρωποι, *οί* γάτες, *τά* βουνά μιλούμε για πολλούς ανθρώπους, για πολλές γάτες, για πολλά βουνά· δηλαδή έχουμε **πληθυντικό άριθμό**.

"Ωστε τά ουσιαστικά έχουν **δύο άριθμούς**:

1) **ένικό**, όταν μιλούμε για ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.

2) **πληθυντικό**, όταν μιλούμε για πολλά πρόσωπα ζῶα ἢ πράγματα.

ΑΣΚΗΣΗ 36.— Γράψε σέ δύο στήλες χωριστά τά οὐσιαστικά πού εἶναι στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό ἀριθμό:

ὁ δρόμος, οἱ μαθητρίες, οἱ δρόμοι, τό μάρμαρο, ἡ νίκη, τό τραπέζι, ἡ κιμωλία, τά βιβλία, οἱ βελόνες, τά ρούχα, ὁ στρατηγός, οἱ ὑπουργοί, ἡ παραλία, τά πρόβατα, ὁ οὐρανός, οἱ δάσκαλοι, ὁ ψαράς, τό σχολεῖο, οἱ ψωμάδες, ἡ χώρα, οἱ θυγατέρες, τό στήθος.

Οἱ πτώσεις

Ἐνικός

- 1) Ποιός ἔχει τά ψάρια; — ὁ ψαράς
- 2) Ποιανοῦ εἶναι τά ψάρια; — τοῦ ψαρᾶ
- 3) Ποιόν φωνάζεις; — τόν ψαρά
- 4) Πῶς τόν φωνάζεις; — ἔ, ψαρά

Πληθυντικός

- 1) Ποιοί ἔχουν τά ψάρια; — οἱ ψαράδες
- 2) Ποιῶν εἶναι τά ψάρια; — τῶν ψαράδων
- 3) Ποιούς φωνάζουμε; — τούς ψαράδες
- 4) Πῶς τούς φωνάζουμε; — ἔ, ψαράδες

Δηλαδή τά οὐσιαστικά σέ κάθε ἀριθμό ἔχουν τέσσερις τύπους πού λέγονται **πτώσεις**.

Οἱ πτώσεις σέ κάθε ἀριθμό εἶναι: 1) *ὀνομαστική*, 2) *γενική*, 3) *αἰτιατική*, καί 4) *κλητική*.

ΑΣΚΗΣΗ 37.— Στίς παρακάτω φράσεις ποιά οὐσιαστικά εἶναι σέ πτώση ὀνομαστική καί ποιά σέ πτώση γενική;

Τό βιβλίο τοῦ δασκάλου. Ὁ διευθυντής τοῦ σχολείου. Ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ χαρά τοῦ πατέρα.

ΑΣΚΗΣΗ 38.— Ἀπάντησε στίς παρακάτω ἐρωτήσεις:

- 1) Πῶς λέγεται αὐτός πού πουλᾷ γάλα; 2) Ἀκούω τή φωνή «γάλα, γάλα!». Ποιανοῦ εἶναι αὐτή ἡ φωνή; 3) Βλέπω αὐτόν πού πουλᾷ γάλα. Ποιόν βλέπω; — 4) Ὅταν θέλω νά τόν φωνάξω, πῶς λέω;
(Μέ ποιὰ πτώση ἀπαντᾷς σέ καθεμία ἀπ' αὐτές τίς 4 ἐρωτήσεις;).

Ἐρωτήσεις

- 1) Πόσα καί ποιὰ εἶναι τά γένη τῶν οὐσιαστικῶν; — 2) Πόσοι καί ποιοί εἶναι οἱ ἀριθμοί; — 3) Πόσες καί ποιές εἶναι οἱ πτώσεις σέ κάθε ἀριθμό;

ΤΑ ΑΡΘΡΑ — Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται ἄρθρα

<i>ἀρσενικό</i>	<i>θηλυκό</i>	<i>οὐδέτερο</i>
<i>ὁ πατέρας</i>	<i>ἡ μητέρα</i>	<i>τό παιδί</i>

Εἶδαμε ὅτι οἱ μικρές λέξεις *ὁ, ἡ, τό* πηγαίνουν μπροστά ἀπό τά οὐσιαστικά καί δείχνουν τό γένος τους. Οἱ λεξοῦλες αὐτές λέγονται **ἄρθρα**.

Πῶς κλίνονται τά ἄρθρα

Ἐνικός ἀριθμός

	<i>ἀρσενικό</i>	<i>θηλυκό</i>	<i>οὐδέτερο</i>
Ὅνομ.	<i>ὁ ποταμός</i>	<i>ἡ ἀχλαδιά</i>	<i>τό βουνό</i>
Γεν.	<i>τοῦ ποταμοῦ</i>	<i>τῆς ἀχλαδιᾶς</i>	<i>τοῦ βουνοῦ</i>
Αἰτ.	<i>τόν ποταμό</i>	<i>τήν ἀχλαδιά</i>	<i>τό βουνό</i>
Κλητ.	<i>ποταμέ</i>	<i>ἀχλαδιά</i>	<i>βουνό</i>

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅνομ.	<i>οἱ ποταμοί</i>	<i>οἱ ἀχλαδιές</i>	<i>τά βουνά</i>
Γεν.	<i>τῶν ποταμῶν</i>	<i>τῶν ἀχλαδιῶν</i>	<i>τῶν βουνῶν</i>
Αἰτ.	<i>τούς ποταμούς</i>	<i>τίς ἀχλαδιές</i>	<i>τά βουνά</i>
Κλητ.	<i>ποταμοί</i>	<i>ἀχλαδιές</i>	<i>βουνά</i>

Τί παρατηρούμε στην κλίση τῶν ἄρθρων

Ἄν προσέξουμε στην κλίση τῶν ἄρθρων, παρατηρούμε τὰ ἑξῆς:

1) **Στὴν κλητική** λέμε: ποταμέ, ποταμοί, Γιώργο, Νίκο. Τό ἄρθρο δέν ἔχει κλητική.

2) **Στὴν ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ** λέμε:

<i>ἀρσενικό</i>	<i>θηλυκό</i>
<i>οἱ ποταμοί,</i>	<i>οἱ ἀχλαδιές</i>
<i>οἱ πατέρες,</i>	<i>οἱ μητέρες</i>

Δηλαδή τό ἄρθρο *οἱ* στὴν ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι τό ἴδιο γιά τό ἀρσενικό καί γιά τό θηλυκό.

3) **Στὴ γενική πληθυντικοῦ** λέμε:

<i>ἀρσενικό</i>	<i>θηλυκό</i>	<i>οὐδέτερο</i>
<i>τῶν ποταμῶν</i>	<i>τῶν ἀχλαδιῶν</i>	<i>τῶν βουνῶν</i>
<i>τῶν πατέρων</i>	<i>τῶν μητέρων</i>	<i>τῶν παιδιῶν</i>

Δηλαδή τό ἄρθρο *τῶν* στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι τό ἴδιο καί γιά τὰ τρία γένη.

4) **Στὴ γενική ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ** τὰ ἄρθρα γράφονται ἔτσι:

<i>τοῦ ποταμοῦ</i>	<i>τῆς ἀχλαδιᾶς</i>	<i>τῶν ποταμῶν</i>
<i>τοῦ πατέρα</i>	<i>τῆς μητέρας</i>	<i>τῶν παιδιῶν</i>

Δηλαδή τὰ ἄρθρα *στή* γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ παίρνουν περισπωμένη: *τοῦ, τῆς, τῶν*.

Τό τελικό ν στά ἄρθρα: τόν καί τήν

1. Κρατοῦν τό τελικό ν

τόν ἄνθρωπο, τήν Ἑλλάδα, τόν Κώστα,
τήν Κυριακή, τόν ποταμό, τήν προκοπή,
τόν ταμιά, τήν Τρίτη, τόν ξένο,
τήν ξενιτιά, τόν ψαρά, τήν ψαρόβαρκα,
τόν μπακάλη, τήν μπουκάλα,
τόν Ντίνο, τήν ντροπή,
τόν γκρεμό, τήν γκλίτσα,
τήν τσάντα, τόν τζίτζικα

2. Χάνουν τό τελικό ν

τό Βασίλη, τή βάρκα
τό Γιάννη, τή γραμμή
τό δρόμο, τή δροσιά
τό Ζαχαρία, τή ζέστη
τό Θεό, τή θήκη
τό λάκκο, τή λίμνη κτλ.

Ἐπί τῶν παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τά ἄρθρα τόν καί τήν κρατοῦν στό τέλος τό ν, ὅταν ἀκολουθεῖ φωνήεν ἢ κ, π, τ, ζ, ψ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ. Μπροστά ὁμως ἀπό τά ἄλλα σύμφωνα τό ν φεύγει.

ΑΣΚΗΣΗ 39.— Νά ξεχωρίσεις τά ἄρθρα πού ὑπάρχουν στίς παρακάτω φράσεις καί νά βρεῖς τό γένος, τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τοῦ καθενός:

Ἐπί τῶν μαθητῶν διαβάζει τή γραμματική. Ἐκούω τοὺς λόγους τοῦ δασκάλου. Σέβομαι τό δάσκαλο. Αὐτό εἶναι τό τετράδιο τοῦ Νίκου. Οἱ δρόμοι τῶν πόλεων εἶναι μεγάλοι. Τά φύλλα τῶν δέντρων πέφτουν τό φθινόπωρο.

Παράδειγμα

Ὁ: ἄρθρο, γένους ἀρσενικοῦ, ἀριθμοῦ ἐνικοῦ, σέ πτώση ὀνομαστική.

ΑΣΚΗΣΗ 40.— Βάλε τό κατάλληλο ἄρθρο μπροστά ἀπό τά οὐσιαστικά στίς παρακάτω φράσεις:

Βλέπω — μαθητή. Βλέπω — ξένο. Ἦρθε ἀπό — ξενιτιά. Ἀκούω — ψάλτη. Ἀκούω — ψάλτες. Αὐτό εἶναι — βιβλίο — φίλου μου. Φωνάζω — Κώστα. Θά ἔρθω — Κυριακή. Ἀγαπῶ — πατέρα καί — μητέρα μου. Σέβομαι — δασκάλους μου. Ἀκούω — λόγους — δασκάλων μου. Ἀπ' — κόκαλα βγαλμένη — Ἑλλήνων — ιερά. Ὄταν λείπει — γάτα, χορεύουν — ποντίκια.

Ἄρθρα μέ τό σ μπροστά τους

στοῦ Νίκου τό σπίτι
στής ἐκκλησιᾶς τήν πόρτα
στόν ἄνθρωπο, στό φίλο μου
στήν ἀγορά, στή μέση,
στό σχολεῖο

στῶν Ψαρῶν τήν ὀλόμαυρη
ράχη
στούς φίλους μου
στίς θάλασσες
στά βουνά

Ἡ λέξη σέ μπροστά ἀπό τά ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό τ ἐνώνεται μαζί τους καί ἔτσι σχηματίζονται οἱ τύποι:

στοῦ, στής, στόν, στήν, στό
στῶν, στούς, στίς, στά

ΑΣΚΗΣΗ 41.— Στό παρακάτω ποίημα καί στίς φράσεις πού ἀκολουθοῦν νά ἀναγνωρίσεις τά σύνθετα ἄρθρα (δηλαδή νά βρεῖς τό γένος, τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τους):

Στῶν Ψαρῶν τήν ὀλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾶ τά λαμπρά παλικάρια
καί στήν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινωμένο ἀπό λίγα χορτάρια
πού εἶχαν μείνει στήν ἔρημη γῆ.

- Στοῦ κουφοῦ τήν πόρτα, ὅσο θέλεις βρόντα.
- “Ὅσα ἔχει ἡ Μαριῶ στό νοῦ της, τά βλέπει στ’ ὄνειρό της
(- στό ὄνειρό της).
- Ἡ ἀλεπού στόν ὕπνο της πετειναράκια βλέπει.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιές λέξεις λέγονται *ἄρθρα*; — 2) Στήν ὀνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ ποιο ἄρθρο εἶναι γιά τό ἀρσενικό καί ποιο γιά τό θηλυκό; — 3) Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ ποιο ἄρθρο εἶναι καί γιά τά τρία γένη; — 4) Στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τί τόνο παίρνουν τά ἄρθρα; — 5) Τά ἄρθρα *τόν* (στό ἀρσενικό) καί *τήν* (στό θηλυκό) πότε κρατοῦν ν στό τέλος καί πότε τό χάνουν;

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Ἵ ἄνθρωπος εἶναι θνητός. — Ἵ Κλειῶ ἀντίκρυσε τό χωριό της μέ χαρά. — Διψοῦν οἱ κάμποι γιά νερά καί τά βουνά γιά χιόνια. — Μηλιά μου σέ καμάρωνα καθημερινή καί σκόλη.

Ἵ ἄνθρωπος, τό χωριό, χαρά, οἱ κάμποι, νερά, τά βουνά, χιόνια, ἡ μηλιά κτλ. εἶναι οὐσιαστικά.

<i>Κλίση ἀρσενικῶν</i>	<i>Κλίση θηλυκῶν</i>	<i>Κλίση οὐδετέρων</i>
ὁ ἄνθρωπ-ος	ἡ χαρ-ά	τό βουν-ό
τοῦ ἀνθρώπ-ου	τῆς χαρ-ᾶς	τοῦ βουν-οῦ
τόν ἄνθρωπ-ο	τή χαρ-ά	τό βουν-ό
κτλ.	κτλ.	κτλ.

Ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα αὐτά, τά οὐσιαστικά χωρίζονται σέ ἀρσενικά, θηλυκά καί οὐδέτερα. Τά ἀρσενικά κλίνονται μέ δικό τους τρόπο. Τό ἴδιο καί τά θηλυκά, τό ἴδιο καί τά οὐδέτερα.

Ἴσοσύλλαβα καὶ ἀνισοσύλλαβα

Ὁ στρατός εἶναι ὁ φρουρός τῆς πατρίδας. Ἄκουω τὰ πεῦκα νά βογγοῦν καὶ τίς δξίές νά τρίζουν. Κάθε πρωὶ ὁ ψαράς διαλαλεῖ τὸ ἐμπόρευμά του. Ἡ γιαγιά πίνει τὸν καφέ της στὴ βεράντα. Τὸ κρέας τοῦ μοσχαριοῦ εἶναι τρυφερό.

Ἴσοσύλλαβα

Ἐνικός	Πληθυντικός
ὁ στρατός	οἱ στρατοί
ἡ πατρίδα	οἱ πατρίδες
τὸ πεῦκο	τά πεῦκα

Ἄνισοσύλλαβα

Ἐνικός	Πληθυντικός
ὁ ψαράς	οἱ ψαράδες
ἡ γιαγιά	οἱ γιαγιάδες
τὸ κρέας	τά κρέατα

1) Τὸ οὐσιαστικὸ ὁ στρατός ἔχει σέ ὅλες τίς πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ δύο συλλαβές.

Τά οὐσιαστικά πού ἔχουν σέ ὅλες τίς πτώσεις ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῶν λέγονται **ἴσοσύλλαβα**.

2) Τὸ οὐσιαστικὸ ὁ ψαράς ἔχει πληθυντικὸ οἱ ψαράδες, δηλαδή ἔχει στὸν πληθυντικὸ τρεῖς συλλαβές.

Τά οὐσιαστικά πού δέν ἔχουν σέ ὅλες τίς πτώσεις ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῶν λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

ΑΣΚΗΣΗ 42.— Νά ξεχωρίσεις σέ δύο στήλες τὰ ἴσοσύλλαβα καὶ τὰ ἀνισοσύλλαβα:

ὁ ναύτης, ὁ στρατιώτης, ὁ φούρναρης, ὁ ἀσβέστης, τὸ βιβλίο, ὁ στρατηγός, ἡ ζάχαρη, τὸ πρόσωπο, τὸ τέρας, ἡ κόρη, τὸ σίδηρο, τὸ βουνό, τὸ ὄνομα, ὁ παππούς, ὁ ψαράς, ὁ φύλακας, ἡ ἐλλπίδα, ὁ καφές, ἡ ψυχὴ, τὸ χῶμα, τὸ κύμα, τὸ ἐμπόρευμα.

Ἐρωτήσεις

Ποιά ὀνόματα λέγονται ἴσοσύλλαβα καὶ ποιά ἀνισοσύλλαβα;

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

1) Παίρνουν ὀξεῖα στή λήγουσα

ὁ ψωμάς,	τόν ψωμά,
ὁ τραγουδιστής,	τόν τραγουδιστή,
οἱ οὐρανοί,	τούς οὐρανούς,
ἡ νοικοκυρά,	τή νοικοκυρά,
ἡ ἄλεπού,	τήν ἄλεπού,
ἡ Ἄργυρά,	τήν Ἄργυρά

Ἐπί τὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τὰ ὀνόματα, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν ὀξεῖα στήν ὀνομαστική καί τήν αἰτιατική.

2) Παίρνουν περισπωμένη στή λήγουσα

τοῦ ψωμᾶ,	τοῦ γαλατᾶ
τοῦ τραγουδιστῆ,	τῶν τραγουδιστῶν
τοῦ οὐρανοῦ,	τῶν οὐρανῶν
τοῦ γιατροῦ,	τῶν γιατρῶν
τοῦ παιδιοῦ,	τῶν παιδιῶν
τοῦ βουνοῦ,	τῶν βουνῶν

Ἐπί τὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι τὰ ὀνόματα πού στή γενική τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν περισπωμένη, ἄν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη.

Περισπωμένη παίρνουν καί τὰ ὀνόματα: γῆ, φῶς, πᾶν, νοῦς.

Ἐπίσης περισπωμένη παίρνουν καί μερικά κύρια ὀνόματα πού τελειώνουν σέ -λής. Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, Σοφοκλῆς κτλ. καί μερικά ἄλλα κύρια. Ἰησοῦς, Ναυσικᾶ, Ἑρμῆς.

3) Παίρνουν περισπωμένη στήν παραλήγουσα τά οὐδέτερα.

τό χρῶμα	τά δῶρα	τά σχολεῖα
τό χρῆμα	τά μῆλα	τά στοιχεῖα

Δηλαδή τό α στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι *βραχύχρονο*.

4) Παίρνουν ὀξεῖα στήν παραλήγουσα

ἀρσενικά

ὁ χειμῶνας	ὁ κλητήρας
τοῦ χειμῶνα	τοῦ κλητήρα
τό χειμῶνα	τόν κλητήρα

θηλυκά

ἡ χώρα	ἡ γυναίκα	ἡ σημαία
τῆς χώρας	τῆς γυναίκας	τῆς σημαίας
τή χώρα	τή γυναίκα	τή σημαία

Δηλαδή, τό α στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καί τῶν θηλυκῶν, εἶναι *μακρόχρονο*.

5) Παίρνουν ὀξεῖα στήν παραλήγουσα τά οὐδέτερα

τό ποτήρι	τό μαχαίρι	τό λουλούδι
τό κλαδευτήρι	τό καλοκαίρι	τό παραμύθι

Δηλαδή, τό ι στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι *μακρόχρονο*.

6) Παίρνουν ὀξεῖα στήν παραλήγουσα

διάκος	παπάδες	ψαράδες	λάθος	κινίνο
σκύλος	χωριάτες	ψωμάδες	σύκο	κλίμα

Δηλαδή, τά δίχρονα α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων εἶναι *βραχύχρονα*.

ΑΣΚΗΣΗ 43.— Βάλε τόν τόνο καί τό πνεῦμα :

Οι εποχές του ετους είναι τεσσερις: η ανοιξη, το καλοκαιρι, το φθινοπωρο και ο χειμωνας. — Την ανοιξη ολη η γη είναι ανθισμενη. Τοτε είναι χαρα Θεου. Γυριζουν τα πουλια κι αρχιζουν το χτισιμο της φωλιας τους. Επειτα το καλοκαιρι ερχεται με πλουσια δωρα για τους ανθρωπους. Ολων των ειδων τα οπωρικα φτανουν στην αγορα. Το σταφυλι, το καρπουζι, το πεπονι και τα αλλα είναι αφθονα. Κατα το φθινοπωρο αλλαζει η μορφη της γης. Τα φυλλα των δεντρων πεφτουν. Τα πουλια φευγουν, αφηνουν τη φωλια τους και πηγαινουν σ' αλλη χωρα. Τελος ερχεται ο χειμωνας με τα κρυα. Ολοι μαζευονται στο τζακι κοντα στη φωτια. — Αγορασα δυο κιλα πατατες και αρκετα συκα. — Οι γαλαταδες ξυπνουν ενωρις και πουλουν γαλα. — Οι σκυλοι και οι γατες είναι εχθροι. — Η πατριδα μας εχει καλο κλιμα. — Οι μυγες είναι βλαβερα εντομα. — Η Αργυρουλα εσπασε ενα πιατο. — Ο κρινος είναι ωραιο λουλουδι.

Ἑρωτήσεις

1) Τά ὀνόματα πού τονίζονται στή λήγουσα: α) τί τόνο παίρνουν στήν ὀνομαστική, αἰτιατική, καί κλητική; — β) Τί τόνο παίρνουν στή γενική, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη; — 2) Ποιά ὀνόματα παίρνουν περισπωμένη; — 3) Τό *a* στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καί θηλυκῶν εἶναι μακρόχρονο ἢ βραχύχρονο; — 4) Τί εἶναι τό *a* στό τέλος τῶν οὐδετέρων; — 5) Τί εἶναι τό *i* στό τέλος τῶν οὐδετέρων; — 6) Τί εἶναι τά *a, i, u* στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

A. ΙΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἀρσενικά σέ -ος

ὁ στρατός   ὁ δρόμος   ὁ ἔμπορος   ὁ κῆπος

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	στρατ-ός	ὁ	δρόμ-ος	ὁ	ἔμπορ-ος	ὁ	κῆπ-ος
Γεν.	τοῦ	στρατ-οῦ	τοῦ	δρόμ-ου	τοῦ	ἔμπόρ-ου	τοῦ	κῆπ-ου
Αἰτ.	τό	στρατ-ό	τό	δρόμ-ο	τόν	ἔμπορ-ο	τόν	κῆπ-ο
Κλητ.		στρατ-έ		δρόμ-ε		ἔμπορ-ε		κῆπ-ε

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	στρατ-οί	δρόμ-οι	ἔμπορ-οι	κῆπ-οι
Γεν.	τῶν	στρατ-ῶν	δρόμ-ων	ἐμπόρ-ων	κῆπ-ων
Αἰτ.	τούς	στρατ-ούς	δρόμ-ους	ἐμπόρ-ους	κῆπ-ους
Κλητ.		στρατ-οί	δρόμ-οι	ἔμπορ-οι	κῆπ-οι

“Ὅπως ὁ στρατός κλίνονται: ἀγρός, ἀδερφός, γεωργός, λαός, ναός, ποταμός, σανός κτλ.

“Ὅπως ὁ δρόμος κλίνονται: θόλος, θρόνος, πύργος, στόλος, ταχυδρόμος κτλ.

“Ὅπως ὁ ἔμπορος κλίνονται: ἄγγελος, ἄνθρωπος, δήμαρχος, δάσκαλος, θόρυβος, κάτοικος, καί ἄλλα.

“Ὅπως ὁ κῆπος κλίνονται: τοῖχος, ὤμος, οἶνος, κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 44.— Νά βρεῖς κι ἐσύ μερικά οὐσιαστικά ἀρσενικά σέ -ος πού νά τονίζονται στή λήγουσα, στήν παραλήγουσα, στήν προπαραλήγουσα ἢ νά παίρνουν περισπωμένη στήν παραλήγουσα.

Παρατηρήσεις στήν κλίση τῶν ἀρσενικῶν σέ -ος καί κανόνες τονισμοῦ

ὁ ἔμπορος – τοῦ ἐμπόρου

οἱ ἔμποροι – τῶν ἐμπόρων, τούς ἐμπόρους

Στή γενική τοῦ ἐνικοῦ πολλές φορές κατεβαίνει ὁ τόνος ἀπό τήν προπαραλήγουσα στήν παραλήγουσα: ὁ ἔμπορος – τοῦ ἐμπόρου, ὁ ἄγγελος – τοῦ ἀγγέλου, ὁ ἄνθρωπος – τοῦ ἀνθρώπου κτλ.

Τό ἴδιο γίνεται καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ: οἱ ἔμποροι – τῶν ἐμπόρων – τούς ἐμπόρους, οἱ ἄγγελοι – τῶν ἀγγέλων – τούς ἀγγέλους, οἱ ἄνθρωποι – τῶν ἀνθρώπων – τούς ἀνθρώπους κτλ.

Σέ μερικά ὅμως ὀνόματα, ἰδίως σύνθετα, ὁ τόνος μένει παντοῦ στήν προπαραλήγουσα.

ὁ παῖδαρος – τοῦ παῖδαρου – τῶν παῖδαρων – τούς παῖδαρους
ὁ ἀντίλαλος – τοῦ ἀντίλαλου – τῶν ἀντίλαλων – τούς ἀντίλαλους
ὁ καλόγερος – τοῦ καλόγερου – τῶν καλόγερων – τούς καλόγερους
ὁ αὐλόγυρος – τοῦ αὐλόγυρου – τῶν αὐλόγυρων – τούς αὐλόγυρους
ὁ Ἀχλαδόκαμπος – τοῦ Ἀχλαδόκαμπου κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 45.— Συμπλήρωσε τίς καταλήξεις καί βάλε τόν τόνο πού πρέπει:

Τούς ποταμ....., τό στρατ....., τοῦ ταχυδρομ....., τῶν ὠμ....., τόν κηπ....., τῶν τραπεζομαντηλ....., τούς ἄγγελ....., οἱ ἀνθρωπ....., τοῦ καπν....., τῶν αὐλογυρ....., τούς καλογερ....., τόν ταχυδρομ....., οἱ τοιχ....., τῶν βοηθ...

Ὁδηγία: Γιά νά γράψεις σωστά τά ὀνόματα αὐτά πρέπει νά θυμηθεῖς τούς κανόνες:

1. «Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη».

Γι' αὐτό γράφουμε: *τοῦ κήπου* (μέ ὀξεῖα).

2. «Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη».

Γι' αὐτό γράφουμε: *ὁ κήπος, οἱ κήποι* (μέ περισπωμένη).

ΑΣΚΗΣΗ 46.— Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τή λέξη πού εἶναι στήν παρένθεση.

Ὁ ἅγιος γράφος ζωγράφισε πολλούς .... (ἄγγελος) καί..... (ἅγιος) στούς .... (τοιχος) τῆς ἐκκλησίας. — Οἱ ἐκπτώσεις ἔδωσαν πολλά κέρδη στούς ... (ἔμπορος). — Πολλῶν .... (ἄνθρωπος) τά ἔργα εἶναι ἀξιοθαυμάστα. — Ὁ ρήτορας Δημοσθένης εἶχε τήν κακή συνήθεια, ὅταν μιλοῦσε νά σηκώνει τούς .... (ὠμος) του. — Στό χωριό μου ὅλα σχεδόν τά σπίτια ἔχουν ὠραίους.... (κήπος) μέ πολύχρωμα λουλούδια.

2. Ἴσοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ας καί -ης

ὁ πατέρας   ὁ φύλακας   ὁ νικητής   ὁ ἐργάτης

Ἐνικός ἀριθμός

Ὀνομ.	ὁ πατέρ-ας	ὁ φύλακ-ας	ὁ νικητ-ής	ὁ ἐργάτ-ης
Γεν.	τοῦ πατέρ-α	τοῦ φύλακ-α	τοῦ νικητ-ῆ	τοῦ ἐργάτ-η
Αἰτ.	τόν πατέρ-α	τό φύλακ-α	τό νικητ-ή	τόν ἐργάτ-η
Κλ.	πατέρ-α	φύλακ-α	νικητ-ή	ἐργάτ-η

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὀν.	οἱ πατέρ-ες	οἱ φύλακ-ες	οἱ νικητ-ές	οἱ ἐργάτ-ες
Γεν.	τῶν πατέρ-ων	τῶν φυλάκ-ων	τῶν νικητ-ῶν	τῶν ἐργατ-ῶν
Αἰτ.	τούς πατέρ-ες	τούς φύλακ-ες	τούς νικητ-ές	τούς ἐργάτ-ες
Κλ.	πατέρ-ες	φύλακ-ες	νικητ-ές	ἐργάτ-ες

Ὅπως ὁ πατέρας κλίνονται: ἀγώνας, ἀέρας, κανόνας, κλητή-ρας, λιμένας, στρατόνας, χειμώνας κτλ.

Ὅπως ὁ φύλακας κλίνονται: ἄρχοντας, γείτονας, ἥρωας, κήρυκας, κόρακας, πίνακας, ρήτορας κτλ.

Ὅπως ὁ νικητής κλίνονται: ἀγοραστής, δανειστής, ἐθελοντής, ζυγιστής, θερμαστής, μαθητής, πολεμιστής κτλ.

Ὅπως ὁ ἐργάτης κλίνονται: ἀσβέστης, διαβάτης, διαβήτης, καθρέφτης, ναύτης, πολίτης, σύρτης, στρατιώτης.

ΑΣΚΗΣΗ 47.— Νά γραφοῦν προτάσεις μέ τά οὐσιαστικά: ἀγώνας, κλητήρας, ἥρωας, γείτονας, θερμαστής, ἐθελοντής, ναύτης, καί στρατιώτης, σέ διαφορετικές πτώσεις.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τά ἀρσενικά σέ -ος; — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση τοῦ ἐνικοῦ τά

ἀρσενικά ισοσύλλαβα σέ -ας καί ποιές τά ισοσύλλαβα σέ -ης; — Σέ ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες καταλήξεις; — 3) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση τοῦ πληθυντικοῦ τά ισοσύλλαβα σέ -ας καί ποιές τά ισοσύλλαβα σέ -ης; Σέ ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες καταλήξεις;

B. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἄνισοσύλλαβα σέ -ας καί -ης

ὁ ψωμάς   ὁ πεταλωτής   ὁ νοικοκύρης

Ἐνικός ἀριθμός

Ἄνομ.	ὁ	ψωμ-άς	πεταλωτ-ής	νοικοκύρ-ης
Γεν.	τοῦ	ψωμ-ᾶ	πεταλωτ-ῆ	νοικοκύρ-η
Αἰτ.	τόν	ψωμ-ά	πεταλωτ-ή	τό νοικοκύρ-η
Κλητ.		ψωμ-ά	πεταλωτ-ή	νοικοκύρ-η

Πληθυντικός ἀριθμός

Ἄνομ.	οἱ	ψωμάδ-ες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες
Γεν.	τῶν	ψωμ-άδων	πεταλωτ-ῆδων	νοικοκύρ-ηδων
Αἰτ.	τούς	ψωμ-άδες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες
Κλητ.		ψωμ-άδες	πεταλωτ-ῆδες	νοικοκύρ-ηδες

1. Ὅπως ὁ **ψωμάς** κλίνονται: *ἀμαζάς, γαλατάς, γιαουρτάς, παπάς, χάλβας, ψαράς* καί ἄλλα· ἐπίσης τά κύρια ὀνόματα: *Θωμάς, Λουκάς, Βηλαράς, Παλαμάς* κτλ.

2. Ὅπως ὁ **πεταλωτής** κλίνονται: *γανωματής, καφετζής, κουλουρτζής, μπαλωματής, παπουτσής* καί ἄλλα· ἐπίσης τά κύρια ὀνόματα: *Ἑρμῆς, Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς* κτλ., πού παίρνουν περισπωμένη.

3. Ὅπως ὁ **νοικοκύρης** κλίνονται: *μανάβης, βαρκάρης, καμαριέρης, περιβολάρης, τιμονιέρης* κτλ.

2. Ἀνισοσύλλαβα σέ -ες καί -ους

ὁ κα φ έ ς

Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ	καφ-ές	οἱ	καφ-έδες	
Γεν.	τοῦ	καφ-έ	τῶν	καφ-έδων	
Αἰτ.	τόν	καφ-έ	τούς	καφ-έδες	
Κλητ.		καφ-έ		καφ-έδες	

ὁ πα π π ο ύ ς

Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ	παππ-ούς	οἱ	παππ-οῦδες	
Γεν.	τοῦ	παππ-οῦ	τῶν	παππ-οῦδων	
Αἰτ.	τόν	παππ-ού	τούς	παππ-οῦδες	
Κλητ.		παππ-ού		παππ-οῦδες	

“Ὅπως ὁ καφές κλίνονται: καναπές, μενεξές, πανσές, φιδές κτλ.

“Ὅπως ὁ παππούς κλίνονται: ὁ Ἰησοῦς καί ὁ νοῦς, πού ἔχουν μόνο ἐνικό ἀριθμό καί παίρνουν περισπωμένη σέ ὅλες τίς πτώσεις.

ΑΣΚΗΣΗ 48.— Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν κατάληξη πού ταιριάζει:

Οἱ μενεξ.... εἶναι ἐκεῖνα τά ταπεινά λουλουδάκια, τά μαβιά, μέ τό λεπτό ἄρωμα. — Ἡ Φρόσω φύτεψε σέ μιὰ γωνιά τοῦ κήπου πολύχρωμους πανσ.... — Ὁ Τάσος ξέχασε τό σακάκι του στήν αἴθουσα τοῦ σχολείου. — Μά πού εἶχε τό ν.... του τελοσπάντων; — Ἡ Ἄρτεμη ἔχει πυρετό καί βήχει, βήχει: — «Μόνο μιὰ σούπα μέ φιδ...» πρόσταξε ὁ γιατρός. — «Μά εἶναι φαῖ αὐτό, διαμαρτύρεται ἡ Ἄρτεμη. — «Παπ..., πῶς τόν πίνεις τόν καφέ;» — «Μέτριο, παιδί μου» ἀπαντᾷ ὁ παπ..., πού περιμένει καθισμένος στόν καναπ....

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ας (ὅπως ὁ *ψωμάς*) καί τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ης (ὅπως ὁ *πεταλωτής*); — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ές (ὅπως ὁ *καφές*) καί τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ -ούς (ὅπως ὁ *παπούς*); — 3) Ὅλα τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ ποιές πώσεις τοῦ ἐνικοῦ ἔχουν ὅμοιες καταλήξεις καί σέ ποιές πώσεις τοῦ πληθυντικοῦ;

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

1. Ἡ κατάληξη -ης

ἐργάτης, διαβάτης, ναύτης — ἀγοραστής, μαθητής,
μανάβης, περιβολάρης

Τό -ης στό τέλος τῶν ἀρσενικῶν γράφεται μέ **η**

2. Ἡ κατάληξη -ηδες

μανάβηδες, περιβολάρηδες, γανωματῆδες

Τά ἀρσενικά σέ -ηδες γράφονται μέ **η** στήν παραλήγουσα καί ε στή λήγουσα.

3. Ἡ κατάληξη -ώτης

στρατιώτης, νησιώτης, πατριώτης, ιδιώτης, ταξιδιώτης,
— Σουλιώτης, Ρουμελιώτης, Ἑπειρώτης

Ὅσα ἀρσενικά τελειώνουν σέ -ώτης γράφονται μέ **ω** στήν παραλήγουσα. Τό **ι** πού εἶναι πρίν ἀπό τό -ώτης γράφεται μέ **ι** (γιῶττα).

Πολύ λίγα ἀρσενικά σέ -ότης γράφονται μέ **ο**: ἀγρότης, δημότης, τοξότης, δεσπότης κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 49.— **Φράσεις γιά ὀρθογραφία:** Οἱ δρόμοι εἶναι γεμάτοι διαβάτες. Τώρα περνᾷ ἕνας στρατιώτης καί ἕνας ναύτης. Νά καί ἕνας

μαθητής. Ἐπειτα βλέπω δύο μανάβηδες καὶ μερικούς γαλατάδες. Νά ἀκόμη καὶ ἕνας περαστικός ταξιδιώτης. Αὐτός θά εἶναι νησιώτης. Πλησιάζει καὶ ἕνας ἀγρότης. Αὐτός δὲν εἶναι δημότης δικός μας. Εἶναι ἀπό ἕνα δῆμο τῆς Ἡπειροῦ. Εἶναι Ἡπειρώτης.

ΑΣΚΗΣΗ 50.— Χώρισε σέ στήλες τὰ οὐσιαστικά τῆς ὀρθογραφίας πού τελειώνουν σέ *-ης, -ηδες, -ώτης*, καὶ σε *-οτης*.

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΘΗΛΥΚΩΝ

Α. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἴσοσύλλαβα θηλυκά σέ *-α*

ἡ χαρά   ἡ ὥρα   ἡ θάλασσα   ἡ ἐλπίδα

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ	χαρ-ά	ἡ	ὥρ-α	ἡ	θάλασσ-α	ἡ	ἐλπίδ-α
Γεν.	τῆς	χαρ-ᾶς	τῆς	ὥρ-ας	τῆς	θάλασσ-ας	τῆς	ἐλπίδ-ας
Αἰτ.	τή	χαρ-ά	τήν	ὥρ-α	τή	θάλασσ-α	τήν	ἐλπίδ-α
Κλητ.		χαρ-ά		ὥρ-α		θάλασσ-α		ἐλπίδ-α

(Ἐχουν στόν ἐνικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική).

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	χαρ-ές	ὥρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες
Γεν.	τῶν	χαρ-ῶν	ὥρ-ῶν	θαλασσ-ῶν	ἐλπίδ-ων
Αἰτ.	τίς	χαρ-ές	ὥρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες
Κλητ.		χαρ-ές	ὥρ-ες	θάλασσ-ες	ἐλπίδ-ες

(Ἐχουν καί στόν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική).

1. "Οπως ἡ **χαρά** κλίνονται: ἀχλαδιά, δροσιά, καρδιά, καρυδιά, φωλιά κτλ. Αὐτά σέ ὅλες τίς πτώσεις τονίζονται στή λήγουσα.

2. "Οπως ἡ **ώρα** κλίνονται: δίψα, δόξα, ρίζα, χώρα, ἐργασία, ὕγρασία, τραπεζαρία κτλ. — Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη).

3. "Οπως ἡ **θάλασσα** κλίνονται: αἶθουσα, μαγείρισσα, μέλισσα, ἄγκυρα, μαθήτρια κτλ. Καί αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη).

4. "Οπως ἡ **ἐλπίδα** κλίνονται: Ἑλληνίδα, ἐφημερίδα, πατρίδα, λαμπάδα, πρασινάδα, θυγατέρα, μητέρα κτλ.

Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κρατοῦν τόν τόνο στήν παραλήγουσα, ὅπως σέ ὅλες τίς πτώσεις.

ΑΣΚΗΣΗ 51.— Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τή λέξη πού εἶναι στήν παρένθεση:

Στά χρόνια τῆς σκλαβιάς τό κρυφό σχολεῖο θέρμαινε τήν .... (ἐλπίδα) τῆς ἐλευθερίας. — Τά βραβεῖα τῶν ..... (μαθητής) καί ..... (μαθήτρια) θά δοθοῦν τή Δευτέρα. — ..... (πατρίδα), σάν τόν ἥλιο σου ἥλιος ἀλλοῦ δέ λάμπει. — "Ἐχετε γειά ψηλά βουνά καί κάμποι μέ τά ρόδα.... (δροσιά) (πληθ.) μέ τά χαράματα, ... (νύχτα) (πληθ.) μέ τό φεγγάρι. — Ὁ μελισσοκόμος κάθε καλοκαίρι μεταφέρει τίς κυψέλες τῶν..... (μέλισσα) σέ μέρη πιό ὀρεινά. — Τά κόκκινα εἶναι τῆς .... (χαρά), τά μαῦρα εἶναι τῆς λύπης. — Τά σπουδαιότερα νέα γράφονται στίς πρῶτες.... (σελίδα) τῶν ..... (ἐφημερίδα). — Σωστό χάρμα τό περιβόλι μας τήν ἀνοιξη. — Τά φρεσκοπράσινα φύλλα, τά ἄσπρα, τριανταφυλλιά καί κόκκινα λουλούδια τῶν ..... (κερασιά), ... (μηλιά), ... (ἀχλαδιά) καί .... (ροδακινιά) ἀναγαλιάζουν τήν ψυχή μας.

2. Ἴσοσύλλαβα θηλυκά σέ -η

ἡ ψυχὴ - ἡ νίκη

Ἐνικός

Ἵ.Ονομ.	ἡ	ψυχ-ή	νίκ-η
Γεν.	τῆς	ψυχ-ῆς	νίκ-ης
Αἰτ.	τήν	ψυχ-ή	τή νίκ-η
Κλητ.		ψυχ-ή	νίκ-η

Ὅπως ἡ ψυχὴ κλίνονται:

ἡ ἀρχή, βροντή, γραμμή,
διακοπή, ζωή, κλωστή,
πηγή, τιμή κτλ.

Αὐτά κρατοῦν σέ ὅλες
τίς πτώσεις τόν τόνο στή λή-
γουςα.

Πληθυντικός

οἱ	ψυχ-ές	νίκ-ες
τῶν	ψυχ-ῶν	νικ-ῶν
τίς	ψυχ-ές	νίκ-ες
	ψυχ-ές	νίκ-ες

Ὅπως ἡ νίκη κλίνονται:

ἡ ἀνάγκη, βλάβη, λύπη,
μάχη, τέχνη, τόλμη,
τύχη, φήμη κτλ.

Αὐτά στή γενική τοῦ
πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν
τόνο στή λήγουςα (καί παίρ-
νουν περισπωμένη).

3. Θηλυκά σέ -η ἀρχαιοκλιτα

ἡ πόλη — ἡ δύναμη

Ἐνικός

Ἵ.Ονομ.	ἡ	πόλ-η	ἡ	δύναμ-η
Γεν.	τῆς	πόλ-ης ἢ πόλε-ως	τῆς	δύναμ-ης ἢ δυνάμεως
Αἰτ.	τήν	πόλ-η	τή	δύναμ-η
Κλητ.		πόλ-η		δύναμ-η

Πληθυντικός

Ἵ.Ονομ.	οἱ	πόλ-εις	οἱ	δυνάμ-εις
Γεν.	τῶν	πόλε-ων	τῶν	δυνάμε-ων
Αἰτ.	τίς	πόλ-εις	τίς	δυνάμ-εις
Κλητ.		πόλ-εις		δυνάμ-εις

Ὅπως ἡ πόλη κλίνονται: τάξη,
θέση, λέξη, λύση, δύση κτλ.

Ὅπως ἡ δύναμη κλίνονται: κί-
νηση, εἶδηση, ἐπίσκεψη κτλ.

4. Ἴσοσύλλαβα θηλυκά σέ -ω

ἡ Ἀργυρώ   ἡ Φρόσω

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ	Ἀργυρ-ώ	ἡ	Φρόσ-ω
Γεν.	τῆς	Ἀργυρ-ῶς	τῆς	Φρόσ-ως
Αἰτ.	τήν	Ἀργυρ-ώ	τή	Φρόσ-ω
Κλητ.		Ἀργυρ-ώ		Φρόσ-ω

(Αὐτά δέν ἔχουν πληθυντικό)

Ὅπως ἡ Ἀργυρώ κλίνονται: *Καλυψώ, Κλειώ, Αἰτώ, Μαρिγώ, Χρυσώ* κτλ.

Ὅπως ἡ Φρόσω κλίνονται: *Βασίλω, Δέσπω, Μέλω* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 52.— Νά γράψεις μιά φράση μέ καθένα ἀπό τά οὐσιαστικά: *βροχή, τιμή, τάξη, λέξη*, καί τά ὀνόματα: *Κλειώ, Μέλω, Δέσπω*, σέ διαφορετικές πτώσεις.

B. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ἄνισοσύλλαβα σέ -α

ἡ γ ι α γ ι ά

	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ἡ γιαι-ιά	οἱ γιαι-ιάδες
Γεν.	τῆς γιαι-ιάς	τῶν γιαι-ιάδων
Αἰτ.	τή γιαι-ιά	τίς γιαι-ιάδες
Κλητ.	γαι-ιά	γαι-ιάδες

2. Ἄνισοσύλλαβα σέ -ου

ἡ ἀ λ ε π ο ύ

	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ἡ ἀλεπ-ού	οἱ ἀλεπ-ούδες
Γεν.	τῆς ἀλεπ-ούς	τῶν ἀλεπ-ούδων

Αιτ.	τήν ἀλεπ-ού		τίς ἀλεπ-οῦδες
Κλητ.	ἀλεπ-ού		ἀλεπ-οῦδες

“Ὅπως ἢ γιαγιά κλίνονται: “Ὅπως ἢ ἀλεπού κλίνονται:
 μαμά, κυρά κτλ. καπελού, μυλωνού, μαϊμού κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 53.— Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό οὐσιαστικό πού ταιριάζει:

μαϊμού Δέσπω νίκη ἀλεπού Ἀργυρώ κυρά ἐπισκέψεις	Πολλές Βυζαντινές ..... ὕφαιναν τά φορέματα τους μόνες τους. — Οἱ γοῦνες ἀπό ..... εἶναι φτηνές, γιατί τό δέρμα τῶν ..... δέν ἔχει μεγάλη ἀξία. — Χτές τό ἀπόγευμα οἱ γονεῖς μου εἶχαν ..... Τό πανωφόρι τῆς ..... εἶναι μάλλινο. — Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μέ τίς ἐνδοξες ..... τους ἔδιωξαν τούς Πέρσες ἀπό τή χώρα μας. — Τῆς ..... τῆς λείπουν λίγες κόκκινες κλωστές, γιά νά τελειώσει τό κέντημά της. Ἀνάμεσα στά ζῶα τοῦ ζωολογικοῦ κήπου ξεχωρίζουν δυό ..... —
---	--

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΗΛΥΚΑ

1) Ὀνομαστική: ἡ μητέρα, ἡ ψυχή, ἡ Ἀργυρώ, ἡ γιαγιά, ἡ ἀλεπού.

Γενική: τῆς μητέρας, τῆς ψυχῆς, τῆς Ἀργυρῶς, τῆς γιαγιάς, τῆς ἀλεποῦς.

Δηλαδή, ὅλα τά θηλυκά σχηματίζουν τή γενική τοῦ ἐνικοῦ, ὅταν προστεθεῖ ἓνα ς στήν ὀνομαστική.

2) Ἐνικός ἀριθμός

Ὀνομ.	ἡ	μητέρα	ἡ	ψυχή	ἡ	γιαγιά
Αἰτ.	τή	μητέρα	τήν	ψυχή	τή	γιαγιά
Κλητ.		μητέρα		ψυχή		γιαγιά

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὀνομ.	οἱ	μητέρες	οἱ	ψυχές	οἱ	γιαγιάδες
Αἰτ.	τίς	μητέρες	τίς	ψυχές	τίς	γιαγιάδες
Κλητ.		μητέρες		ψυχές		γιαγιάδες

Δηλαδή, όλα τὰ θηλυκά ἔχουν στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική.

ΑΣΚΗΣΗ 54.— Νά κλίνεις μέ κατάλληλες προτάσεις γιά κάθε πτώση τά ὀνόματα: ἡ μητέρα, ἡ φωλιά καί ἡ πηγή.

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΘΗΛΥΚΩΝ

1. Ἡ κατάληξη -η

ἡ νίκη, ἡ μάχη, ἡ ἀρετή, ἡ τιμή

Τό -η στό τέλος τῶν θηλυκῶν γράφεται μέ η (ἦτα).

2. Ἡ κατάληξη -ισσα

ἡ μέλισσα ἡ γειτόνισσα ἡ μαγεύισσα
ἡ βασίλισσα ἡ γερόντισσα ἡ ἀρχόντισσα

Τά θηλυκά σέ -ισσα γράφονται μέ ι (γιῶτα) καί μέ δύο σ.

3. Ἡ κατάληξη -ιά

ἀγκαλιά, βραδιά, ἀχλαδιά, καρυδιά, συννεφιά

Τά θηλυκά σέ -ιά γράφονται μέ ι (γιῶτα).

Τό ὄνομα ὅμως ἡ δουλειά καί γιατρεία, παντρεία, σοδειά γράφονται μέ ει.

Ἡ κατάληξη -ία καί -εῖα

ἐργασία, ὀνομασία, ὑγρασία, εὐκαιρία, σοφία,
φιλία, μανία, τυραννία, ἀηδία.

Πολλά θηλυκά σέ -ία γράφονται μέ ι (γιῶτα).

Γράφονται ὅμως μέ ει ὅσα γίνονται ἀπό ρήματα, πού τελειώνουν σέ -εῖω:

(βασιλεύω) βασιλεία, (δουλεύω) δουλεία, (κολακεύω) κολακεία, (μαγεύω) μαγεία,
(παιδεύω) παιδεία, (προφήτεύω) προφητεία.

ΑΣΚΗΣΗ 55.— Φράσεις για ὀρθογραφία: Ἡ ἐργασία φέρνει τιμὴ καὶ εὐτυχία. Ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ ἀργία φέρνουν τὴ δυστυχία. — Ἡ ἀχλαδιά, ἡ καρυδιά, ἡ μηλιά καὶ ἡ ἐλιά εἶναι δέντρα καρποφόρα. — Οἱ ἐργάτες πηγαίνουν κάθε μέρα στὴ δουλειά τους. — Ἡ γειτόνισσα εἶναι καλὴ μαγειρίσσα. — Οἱ Ἕλληνες μισοῦν τὴ δουλειά καὶ ἀγαποῦν τὴν ἐλευθερία. — Ἡ παιδεία μορφώνει τοὺς ἀνθρώπους. — Ἡ κολακεία ταπεινώνει.

ΑΣΚΗΣΗ 55.— Στὶς παραπάνω φράσεις νὰ γράψεις χωριστά 1) Τὰ θηλυκά πού τελειώνουν σέ *-η* 2) Τὰ θηλυκά πού τελειώνουν σέ *-ισσα* 3) Τὰ θηλυκά πού τελειώνουν σέ *-ιά*. Τὰ θηλυκά πού τελειώνουν σέ *-ία* καὶ τὰ θηλυκά πού τελειώνουν σέ *-εία*.

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

Α. ΙΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Οὐδέτερα σέ *-ι* καὶ σέ *-ο*

τό παιδί   τό λουλούδι   τό βουνό   τό πεῦκο

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	τό	παιδ- <i>ί</i>	λουλούδ- <i>ι</i>	βουν- <i>ό</i>	πεῦκ- <i>ο</i>
Γεν.	τοῦ	παιδ- <i>ιοῦ</i>	λουλουδ- <i>ιοῦ</i>	βουν- <i>οῦ</i>	πεύκ- <i>ου</i>
Αἰτ.	τό	παιδ- <i>ί</i>	λουλούδ- <i>ι</i>	βουν- <i>ό</i>	πεῦκ- <i>ο</i>
Κλητ.		παιδ- <i>ί</i>	λουλούδ- <i>ι</i>	βουν- <i>ό</i>	πεῦκ- <i>ο</i>

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	τά	παιδ- <i>ιά</i>	λουλούδ- <i>ια</i>	βουν- <i>ά</i>	πεῦκ- <i>α</i>
Γεν.	τῶν	παιδ- <i>ιῶν</i>	λουλουδ- <i>ιῶν</i>	βουν- <i>ῶν</i>	πεύκ- <i>ων</i>
Αἰτ.	τά	παιδ- <i>ιά</i>	λουλούδ- <i>ια</i>	βουν- <i>ά</i>	πεῦκ- <i>α</i>
Κλητ.		παιδ- <i>ιά</i>	λουλούδ- <i>ια</i>	βουν- <i>ά</i>	πεῦκ- <i>α</i>

Γενική παρατήρηση

“Ὅλα τὰ οὐδέτερα ἔχουν στόν ἐνικό καὶ στόν πληθυντικό ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: τὴν ὀνόμαστική, τὴν αἰτιατική καὶ τὴν κλητική.

“Οπως τό παιδί κλίνονται: ἀρνί, βιολί, κερί, κλειδί, τυρί, ψωμί, κτλ.

“Οπως τό λουλούδι κλίνονται: ἀλεύρι, γεφύρι, δόντι, παιγνίδι, ποτάμι, χέρι, – βράδυ, δίχτυ, στάχυ (πού γράφονται μέ υ).

“Οπως τό βουνό κλίνονται: αὐγό, λουτρό, νερό, παγωτό, φυτό κτλ.

“Οπως τό πεῦκο κλίνονται: ζῶο, κέντρο, μήλο, ξύλο, ροῦχο, σύκο, φύλλο, χόρτο – βιβλίο, θρανίο, πλοῖο, στοιχειό, σχολεῖο, ὑπουργεῖο, βιβλιοπωλεῖο, κρεοπωλεῖο κτλ.

τό πρόσωπο

	Ἐνικός	Πληθυντικός
᾽Ονομ.	τό πρόσωπ-ο	τά πρόσωπ-α
Γεν.	τοῦ προσώπ-ου	τῶν προσώπ-ων
Αἰτ.	τό πρόσωπ-ο	τά πρόσωπ-α
Κλητ.	πρόσωπ-ο	πρόσωπ-α

“Οπως τό πρόσωπο κλίνονται: ἄλογο, ἄτομο, ἔξοδο, ἐπιπλο, θέατρο, κύπελλο, μέτωπο, ὄργανο κτλ. Αὐτά στή γενική ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 57.— Σχημάτισε πέντε φράσεις. Σέ κάθε μιά βάλε ἓνα ἀπό τά ὀνόματα: ἀρνί, παιγνίδι, νερό, μήλο, ζῶο.

ΑΣΚΗΣΗ 58.— Νά κλιθοῦν μέ κατάλληλες προτάσεις γιά κάθε πτώση τά ὀνόματα: τό νερό καί τό πλοῖο.

2. Οὐδέτερα σέ -ος

τό δάσος   τό ἔδαφος

	Ἐνικός	Πληθυντικός	Ἐνικός	Πληθυντικός
᾽Ονομ.	τό δάσ-ος	τά δάσ-η	τό ἔδαφ-ος	τά ἔδαφ-η
Γεν.	τοῦ δάσ-ους	τῶν δασ-ῶν	τοῦ ἔδαφ-ους	τῶν ἔδαφ-ῶν
Αἰτ.	τό δάσ-ος	τά δάσ-η	τό ἔδαφ-ος	τά ἔδαφ-η
Κλητ.	δάσ-ος	δάσ-η	ἔδαφ-ος	ἔδαφ-η

Γενική παρατήρηση

Τά ουδέτερα σέ -ος στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη): τῶν δασῶν, τῶν ἔδαφῶν.

“Ὅπως τό δάσος κλίνονται: ἄλσος, βάθος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, ἔθνος, εἶδος, μέρος, ὕψος κτλ.

“Ὅπως τό ἔδαφος κλίνονται: μέγεθος, στέλεχος κτλ. Αὐτά στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραληγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 59.— Νά γράψεις τρεῖς φράσεις μέ τό ὄνομα: τό μέγεθος καί τρεῖς μέ τό ὄνομα: τό εἶδος, σέ διαφορετικές πτώσεις.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πτώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τά ουδέτερα σέ -ι (ὅπως τό παιδί) καί τά ουδέτερα σέ -ο (ὅπως τό βουνό); — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά ουδέτερα σέ -ος (ὅπως τό δάσος); — 3) Ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες τά ουδέτερα στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό;

Β' ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ουδέτερα σέ -μα καί σέ -σιμο, -ξιμο, -ψιμο

τ ό δ έ μ α

	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	τό δέμ-α	τά δέμ-ατα
Γεν.	τοῦ δέμ-ατος	τῶν δεμ-άτων
Αἰτ.	τό δέμ-α	τά δέμ-ατα
Κλητ.	δέμ-α	δέμ-ατα

τό δέσιμο

	Ένικός	Πληθυντικός
Όνομ.	τό δέ-σιμο	τά δε-σίματα
Γεν.	του̃ δε-σίματος	των̃ δε-σιμάτων
Αιτ.	τό δέ-σιμο	τά δε-σίματα
Κλητ.	δέ-σιμο	δε-σίματα

1. Όπως τό δέμα κλίνονται: αίμα, βήμα, γράμμα, δέρμα, νήμα, στόμα, χρῆμα, χρώμα – άγαλμα (γενική: άγάματος), άθροισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, μάθημα, όνομα, πήδημα, ύφασμα κτλ.

2. Όπως τό δέσιμο κλίνονται: βράσιμο, κλείσιμο, πλύσιμο, βάψιμο, γράψιμο, πλέξιμο, τάξιμο κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 60.— Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις: 'Ο άρρωστος έχει ανάγκη από μετάγγιση αίμα... — 'Ο δάσκαλος λέει πώς μιά μέρα ό Θωμάς θά γίνει πρωταθλητής του̃ πηδημ... — 'Η Λερναία "Υδρα ήταν ένα από τά μυθικά τέρα... πού σκότωσε ό 'Ηρακλής. — Πολλές φορές ό χαρακτήρας του̃ μαθητή φαίνεται από τά γραμμ... του. — 'Ο διανομέας μοίρασε τά γραμμ... στους χωριανούς.

2. Ουδέτερα σέ -ας και σέ -ως

	τό κρέας		τό φῶς	
	Ένικός	Πληθυντικός	Ένικός	Πληθυντικός
Όνομ.	τό κρέ-ας	τά κρέ-ατα	τό φῶς	τά φῶτ-α
Γεν.	του̃ κρέ-ατος	των̃ κρε-άτων	του̃ φωτ-ός	των̃ φῶτ-ων
Αιτ.	τό κρέ-ας	τά κρέ-ατα	τό φῶς	τά φῶτ-α
Κλητ.	κρέ-ας	κρέ-ατα	φῶς	φῶτ-α

Όπως τό κρέας κλίνεται και τό τέρας.

Γενική παρατήρηση

Τά ουδέτερα σέ -ος στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα (καί παίρνουν περισπωμένη): τῶν δασῶν, τῶν ἔδαφῶν.

“Ὅπως τό δάσος κλίνονται: ἄλσος, βάθος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, ἔθνος, εἶδος, μέρος, ὕψος κτλ.

“Ὅπως τό ἔδαφος κλίνονται: μέγεθος, στέλεχος κτλ. Αὐτά στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραληγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 59.— Νά γράψεις τρεῖς φράσεις μέ τό ὄνομα: τό μέγεθος καί τρεῖς μέ τό ὄνομα: τό εἶδος, σέ διαφορετικές πτώσεις.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές καταλήξεις ἔχουν σέ κάθε πώση ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τά ουδέτερα σέ -ι (ὅπως τό παιδί) καί τά ουδέτερα σέ -ο (ὅπως τό βουνό); — 2) Ποιές καταλήξεις ἔχουν τά ουδέτερα σέ -ος (ὅπως τό δάσος); — 3) Ποιές πτώσεις ἔχουν ὅμοιες τά ουδέτερα στόν ἐνικό καί στόν πληθυντικό;

Β' ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

1. Ουδέτερα σέ -μα καί σέ -σιμο, -ξιμο, -ψιμο

τ ό δ έ μ α

	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	τό δέμ-α	τά δέμ-ατα
Γεν.	τοῦ δέμ-ατος	τῶν δεμ-άτων
Αἰτ.	τό δέμ-α	τά δέμ-ατα
Κλητ.	δέμ-α	δέμ-ατα

τό δέσιμο

	Ένικός	Πληθυντικός
Όνομ.	τό δέ-σιμο	τά δε-σίματα
Γεν.	τουῦ δε-σίματος	τῶν δε-σιμάτων
Αἰτ.	τό δέ-σιμο	τά δε-σίματα
Κλητ.	δέ-σιμο	δε-σίματα

1. "Όπως τό δέμα κλίνονται: *αἷμα, βῆμα, γράμμα, δέρμα, νῆμα, στόμα, χρῆμα, χρῶμα* – ἄγαλμα (γενική: ἀγάματος), ἄθροισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, μάθημα, ὄνομα, πήδημα, ὕφασμα κτλ.

2. "Όπως τό δέσιμο κλίνονται: *βράσιμο, κλείσιμο, πλύσιμο, βάψιμο, γράψιμο, πλέξιμο, τάξιμο* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 60.— Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις: Ὁ ἄρρωστος ἔχει ἀνάγκη ἀπό μεταγίσιση αἷμα... — Ὁ δάσκαλος λέει πῶς μιά μέρα ὁ Θωμάς θά γίνει πρωταθλητής τοῦ πηδημ... — Ἡ Λερναία Ὑδρα ἦταν ἓνα ἀπό τά μυθικά τέρα... πού σκότωσε ὁ Ἡρακλῆς. — Πολλές φορές ὁ χαρακτήρας τοῦ μαθητῆ φαίνεται ἀπό τά γραμμ... του. — Ὁ διανομέας μοίρασε τά γραμμ... στούς χωριανούς.

2. Οὐδέτερα σέ -ας καί σέ -ως

	τό κρέας		τό φῶς	
	Ένικός	Πληθυντικός	Ένικός	Πληθυντικός
Όνομ.	τό κρέ-ας	τά κρέ-ατα	τό φῶς	τά φῶτ-α
Γεν.	τουῦ κρέ-ατος	τῶν κρε-άτων	τοῦ φωτ-ός	τῶν φῶτ-ων
Αἰτ.	τό κρέ-ας	τά κρέ-ατα	τό φῶς	τά φῶτ-α
Κλητ.	κρέ-ας	κρέ-ατα	φῶς	φῶτ-α

"Όπως τό κρέας κλίνεται καί τό τέρας.

ΑΣΚΗΣΗ 61.— Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις: Ἡ θεία μου ἔστειλε δύο δέμ..... ἀπό τήν Πάτρα.— Τό χρῶμ..... τοῦ φρέσκου κρέ..... εἶναι κόκκινωπό.— Ἄλλοτε στά χωριά τό πλύσ..... τῶν ρούχων γινόταν στό ποτάμι.— Ὁ δήμαρχος ἀνέθεσε σ' ἕναν πολίτη τό σβήσ..... τῶν φώ..... τῆς πόλης.— Ἡ Ναυσικά ἄφησε τό πλέξ..... καί ἄρχισε τά γραψ.....— Τήν προθήκη τοῦ καταστήμ..... στολίζου ὑφάσμ..... διαφορετικῶν χρωμ.....—

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

1. Ἡ κατάληξη -ι τοῦ ἐνικοῦ

τό ἀρνί, τό παιδί, τό λουλούδι, τό καλοκαίρι

Τό *ι* στό τέλος τοῦ ἐνικοῦ τῶν οὐδετέρων γράφεται μέ *ι* (γιῶτα) καί εἶναι μακρόχρονο.

Γράφονται ὅμως μέ *υ* τά ὀνόματα *βράδυ, δίχτυ, στάχυ*.

Τό *βράδυ* στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στόν πληθυντικό γράφεται μέ *ι*: *βραδιοῦ, βράδια*.

2. Ἡ κατάληξη -η τοῦ πληθυντικοῦ

τά μέρη, τά δάση, τά στήθη, τά ἐδάφη

Τό *ι* στό τέλος τοῦ πληθυντικοῦ τῶν οὐδετέρων γράφεται μέ *η* (ἦτα).

3. Ἡ κατάληξη -α τῶν οὐδετέρων

τό βῆμα, τό χρῶμα, τά μῆλα, τά δῶρα

Νά μή λησμονοῦμε ὅτι τό *α* στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο.

ΑΣΚΗΣΗ 62.— Φράσεις γιά ὀρθογραφία: Ἐχω ἕνα ὠραῖο λουλούδι μέ ἀπαλό χνούδι καί μέ κόκκινο χρῶμα. — Τά ὀπωρικά εἶναι τά δῶρα, πού προσφέρει τό καλοκαίρι στούς ἀνθρώπους. — Φασούλι τό φασούλι γεμίζει τό σακούλι. — Δέ θέλει ρύζι μέ νερό, θέλει νερό μέ

ρύζι. — Για νά μή φάει ὁ γάτος τό ψωμί, τρώει ὁ ποντικός τά ροῦχα. —
 “Ὅλα τά ἐδάφη τῆς χώρας μας λευτερώθηκαν μέ αἷμα.

ΑΣΚΗΣΗ 63.— Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό οὐσιαστικό πού ταιριάζει:

κρasi
 ἀγαλμα
 ἀρνί
 κρέας
 δέμα
 Φῶτα
 ἀηδόνη
 πουλί
 κριάρι

Κρυφά τό λένε τά ..... κρυφά τό λέν’ τ’ ..... — Τῶν.....
 ρίχνουμε τό σταυρό στή θάλασσα. — Φέτος ἡ τιμή τοῦ
 ..... εἶναι μεγαλύτερη ἀπό πέρσι. — Εἶχαν ..... καί
 ψένανε..... σουβλισμένα, κι εἶχαν κι ἓνα γλυκό..... ἀπό
 τό μαστήρι. — Τό ὕψος τοῦ χρυσελεφάντινου .....
 τῆς Ἀθηνᾶς ἦταν δώδεκα μέτρα. — Στείλαμε πολλά.....
 μέ ροῦχα στήν Κύπρο.

ΕΠΙΘΕΤΑ — ΓΕΝΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Ποιές λέξεις λέγονται ἐπίθετα

Ἄ καλός μαθητής, ὁ ὠραῖος κήπος, ὁ βαθύς ποταμός

Ἄ ἡ λέξη καλός δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ μαθητής.

Ἄ ἡ λέξη ὠραῖος δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ κήπος.

Ἄ ἡ λέξη βαθύς δείχνει τί λογῆς εἶναι ὁ ποταμός.

Οἱ λέξεις πού φανερόνουν τί λογῆς εἶναι τά οὐσιαστικά
 λέγονται ἐπίθετα.

Τά τρία γένη τῶν ἐπιθέτων

Ἄρσενικά

Θηλυκά

Οὐδέτερα

ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος ἡ φρόνιμη γυναίκα τό φρόνιμο παιδί

ὁ γενναῖος στρατιώτης ἡ γενναία χώρα τό γενναῖο ἔθνος

ὁ πλατύς δρόμος ἡ πλατιά θύρα τό πλατύ πηγάδι

“Ὅπως βλέπουμε σ’ αὐτά τά παραδείγματα, κάθε ἐπίθετο
 ἔχει τρία γένη, ἀρσενικό, θηλυκό καί οὐδέτερο: ὁ φρόνιμος, ἡ
 φρόνιμη, τό φρόνιμο – ὁ γενναῖος, ἡ γενναία, τό γενναῖο – ὁ πλατύς, ἡ
 πλατιά, τό πλατύ.

Καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων

	Ἄρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
1.	ὁ καλ-ός	ἡ καλ-ή	τό καλ-ό
2.	ὁ νέ-ος	ἡ νέ-α	τό νέ-ο
3.	ὁ γλυκ-ός	ἡ γλυκ-ιά	τό γλυκ-ό
4.	ὁ βαθ-ύς	ἡ βαθ-ιά	τό βαθ-ύ
5.	ὁ ζηλιάρ-ης	ἡ ζηλιάρ-α	τό ζηλιάρ-ικο

“Ὅπως βλέπουμε σ’ αὐτά τὰ παραδείγματα, τὰ ἐπίθετα ἔχουν στά τρία γένη τίς ἀκόλουθες καταλήξεις:

	Ἄρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
1. καλός:	-ος	-η	-ο
2. νέος:	-ος	-α	-ο
3. γλυκός:	-ός	-ιά	-ό
4. βαθύς:	-ύς	-ιά	-ύ
5. ζηλιάρης:	-ης	-α	-ικο

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Ἐπίθετα σέ -ος, -η, -ο

	δυνατός	δυνατή	δυνατό
		Ἐνικός	
᾽Ονομ.	ὁ δυνατός	ἡ δυνατή	τό δυνατό
Γεν.	τοῦ δυνατοῦ	τῆς δυνατῆς	τοῦ δυνατοῦ
Αἰτιατ.	τό δυνατό	τή δυνατή	τό δυνατό
Κλητ.	δυνατέ	δυνατή	δυνατέ

Πληθυντικός

᾽Ονομ.	οἱ δυνατοί	οἱ δυνατές	τά δυνατά
Γεν.	τῶν δυνατῶν	τῶν δυνατῶν	τῶν δυνατῶν
Αἰτιατ.	τούς δυνατούς	τίς δυνατές	τά δυνατά
Κλητ.	δυνατοί	δυνατές	δυνατά

Κατά τό **δυνατός, δυνατή, δυνατό** κλίνονται καί τά ἐπίθετα *ἀκριβός, μικρός, λαμπρός, καθαρός*.

ΑΣΚΗΣΗ 64.— Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο πού βρίσκεται στήν παρένθεση:

Τό ραδιόφωνο μᾶς ἔδωσε..... (σωστός) συμβουλές γιά τήν ὑγεία.
— Πές μου τούς ἀριθμούς τῶν..... (τυχερός) λαχείων πού διάβασες στή
..... (χτεσινός) ἔφημερίδα. — Ὁ..... (χορτάτος) δέν πιστεύει τό.....
(νηστικό). — Οἱ Κινέζοι τρῶνε μέ..... (ξύλινος) πηρούνια. — Μᾶς
πρόσφεραν τίς πορτοκαλάδες σέ ..... (μετάλλινος) δίσκου. — Τά
πρόβατα σκόρπισαν στά ..... (πράσινος) λιβάδια. Στά διαλείμματα οἱ
αὐλές τῶν σχολείων εἶναι ..... (γεμάτος) ἀγόρια καί κορίτσια.

2. Ἐπίθετα σέ -ος, -α, -ο

	<i>ώραῖος</i>	<i>ωραία</i>	<i>ωραῖο</i>
		<i>Ἐνικός</i>	
Ὄνομ.	ὁ ὠραῖος	ἡ ὠραία	τό ὠραῖο
Γεν.	τοῦ ὠραίου	τῆς ὠραίας	τοῦ ὠραίου
Αἰτ.	τόν ὠραῖο	τήν ὠραία	τό ὠραῖο
Κλητ.	ὠραῖε	ὠραία	ὠραῖο
		<i>Πληθυντικός</i>	
Ὄνομ.	οἱ ὠραῖοι	οἱ ὠραῖες	τά ὠραῖα
Γεν.	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων
Αἰτιατ.	τούς ὠραίους	τίς ὠραῖες	τά ὠραῖα
Κλητ.	ὠραῖοι	ὠραῖες	ὠραῖα

Κατά τό **ὠραῖος, ωραία, ὠραῖο** κλίνονται τά ἐπίθετα: *ἀθῶος, γενναῖος, κρύος* κτλ. Τό *ἀθῶο γέλιο, τό γενναῖο παλικάρι, ἡ κρύα νύχτα*.

Τά θηλυκά ἐπίθετα σέ -α ἔχουν τό -α μακρόχρονο.

ΑΣΚΗΣΗ 65.— Βάλε τόν τόνο καί τό πνεῦμα πού πρέπει στίς ἀκόλουθες λέξεις:

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι μια ἀπο τίς πιο ωραιες χωρες του κοσμου. — Τα ἀθωα πουλακια τρεμουν στις παγωνιες του χειμωνα. — Τα γενναια

παλικαρια δε φοβονται ουτε το κρυο ουτε τα χιονια. — Πολυχρωμες πεταλουδες στολιζουν τα ωραιο λουλουδια του κηπου μας. — Ηταν ολοι τους γενναιοι. — Στις κρυες και παγωμενες ημερες τα σπουργιτια χτυπουν με τα ραμφη τους τα τζαμια των σπιτιων. — Στου ωραιου καταπρασινου πευκου τα κλαδια, λαλουν αηδονια και πουλια.

3. Ἐπίθετα -ός, -ιά, -ό

		γλυκός		γλυκιά		γλυκό
				Ἐνικός		
Ἵνομ.	ὁ	γλυκός	ἡ	γλυκιά	τό	γλυκό
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιᾶς	τοῦ	γλυκοῦ
Αἰτιατ.	τό	γλυκό	τή	γλυκιά	τό	γλυκό
Κλητ.		γλυκέ		γλυκιά		γλυκό
				Πληθυντικός		
Ἵνομ.	οἱ	γλυκοί	οἱ	γλυκές	τά	γλυκά
Γεν.	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν
Αἰτιατ.	τούς	γλυκούς	τίς	γλυκές	τά	γλυκά
Κλητ.		γλυκοί		γλυκές		γλυκά

Κατά τό γλυκός, γλυκιά, γλυκό κλίνονται καί τά ἐπίθετα: νηστικός, θηλυκός, φτωχός, ξανθός.

ΑΣΚΗΣΗ 66.— Συμπλήρωσε τά κενά μέ τό ἐπίθετο πού ταιριάζει:

ξανθός
λαμπρός
πλούσιος
φλογερός
φτωχός
νηστικός
γλυκός

Ἵ Ο Κολοκοτρώνης ἦταν ἕνας..... πατριώτης. — Ἵ Ἐχε γειά καημένε κόσμε, ἔχει γειά..... ζωή. — Οἱ γονεῖς τῆς Ἵ Ἀρετῆς ἀπό..... ἔγιναν..... — Οἱ ὄρειβάτες ἔχασαν τό δρόμο κι ἔμειναν..... τρεῖς ἡμέρες..... — Τόν Ἵ Ιούλιο θά θερίσουμε τά..... στάχυα τοῦ σιταριοῦ. — Γιά δές τ' ἄστερι τό..... πού πάει κοντά στήν Πούλια.

4. Ἐπίθετα σέ -ύς, -ιά, -ύ

Ἐνικός ἀριθμός

Όνομ.	ὁ	βαθύς	ἡ	βαθιά	τό	βαθύ
Γεν.	τοῦ	βαθιοῦ	τῆς	βαθιάς	τοῦ	βαθιοῦ
Αἰτιατ.	τό	βαθύ	τή	βαθιά	τό	βαθύ
Κλητ.		βαθύ		βαθιά		βαθύ

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ	βαθιοί	οἱ	βαθιές	τά	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν
Αἰτ.	τούς	βαθιούς	τίς	βαθιές	τά	βαθιά
Κλητ.		βαθιοί		βαθιές		βαθιά

“Όμοια κλίνονται τά ἐπίθετα: ὁ βαρύς, - ἡ βαριά - τό βαρύ, ὁ πλατύς - ἡ πλατιά - τό πλατύ, ὁ τραχύς - ἡ τραχιά - τό τραχύ, ὁ μακρύς - ἡ μακριά - τό μακρύ, ὁ παχύς - ἡ παχιά - τό παχύ κτλ.

“Όμοια κλίνονται καί τά: ὁ σταχτής -ιά -ί, ὁ τριανταφυλλῆς-ιά -ί.

ΑΣΚΗΣΗ 67.— Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις: Ἡ Μάρθα κάθε πρωί παίρνει βαθ..... ἀναπνοές μπροστά στό ἀνοιχτό παράθυρο.— Μήν πηγαίνετε στά βαθ..... νερά ὅταν δέν ξέρετε καλό κολύμπι.— Ποιά κορδέλα προτιμᾶς τήν τριανταφυλλ..... ἢ τήσταχτ.....;

— Τό γεφύρι τοῦ βαθ..... ποταμιοῦ εἶναι ἀρκετά πλατ.....— Στό ταμεῖο τοῦ θεάτρου ἦταν μιά οὐρά ἀρκετά μακρ.....— Οἱ πρόσκοποι σκαρφάλωναν γελαστοί στίς τραχ..... βουνοκορφές.—

5. Ἐπίθετα σέ -ης, -α, -ικο

Ἐνικός ἀριθμός

Όνομ.	ὁ	ζηλιάρ-ης	ἡ	ζηλιάρ-α	τό	ζηλιάρ-ικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρ-η	τῆς	ζηλιάρ-ας	τοῦ	ζηλιάρ-ικου
Αἰτ.	τό	ζηλιάρ-η	τή	ζηλιάρ-α	τό	ζηλιάρ-ικο
Κλητ.		ζηλιάρ-η		ζηλιάρ-α		ζηλιάρ-ικο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ζηλιάρ-ηδες	οἱ ζηλιάρ-ες	τά ζηλιάρ-ικα
Γεν.	τῶν ζηλιάρ-ηδων	—	τῶν ζηλιάρ-ικων
Αἰτ.	τούς ζηλιάρ-ηδες	τίς ζηλιάρ-ες	τά ζηλιάρ-ικα
Κλητ.	ζηλιάρ-ηδες	ζηλιάρ-ες	ζηλιάρ-ικα

Ὅμοια κλίνονται τὰ ἐπίθετα: ὁ κιτρινιάρης - ἡ κιτρινιάρα - τό κιτρινιάρικο, ὁ πεισματάρης - ἡ πεισματάρα - τό πεισματάρικο, ὁ τεμπέλης - ἡ τεμπέλα - τό τεμπέλικο, ὁ σγουρομάλλης - ἡ σγουρομάλλα - τό σγουρομάλλικο, ὁ ἀνοιχτομάτης - ἡ ἀνοιχτομάτα - τό ἀνοιχτομάτικο κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 68.— Γράψε ἕξι φράσεις μέ τὰ ἐπίθετα: ἀνοιχτομάτης, ἀνοιχτομάτα, ἀνοιχτομάτικο σέ διαφορετικές φράσεις.

ΑΝΩΜΑΛΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

1) Τό ἐπίθετο ὁ πολύς, ἡ πολλή, τό πολύ καί 2) μερικά ἐπίθετα σέ -ης -ης -ες π.χ. ὁ ἐπιμελής, ἡ ἐπιμελής, τό ἐπιμελές.

Τό ἐπίθετο πολύς κλίνεται ἔτσι:

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ πολύς	ἡ πολλή	τό πολύ
Γεν.	—	τῆς πολλῆς	—
Αἰτ.	τόν πολύ	τήν πολλή	τό πολύ
Κλητ.	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ πολλοί	οἱ πολλές	τά πολλά
Γεν.	τῶν πολλῶν	τῶν πολλῶν	τῶν πολλῶν
Αἰτ.	τούς πολλούς	τίς πολλές	τά πολλά
Κλητ.	(πολλοί)	(πολλές)	(πολλά)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ. Τό πολύς γράφεται μέ ἓνα λ, ὅπου ἀκολουθεῖ υ, δηλαδή στήν ὀνομαστική καί αἰτιατική ἑνικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ οὐδετέρου.

Τό ἐπίθετο ἐπιμελής κλίνεται ἔτσι:

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ ἐπιμελής	ἡ ἐπιμελής	τό ἐπιμελές
Γεν.	(τοῦ ἐπιμελοῦς)	(τῆς ἐπιμελοῦς)	(τοῦ ἐπιμελοῦς)
Αἰτ.	τόν ἐπιμελή	τήν ἐπιμελή	τό ἐπιμελές
Κλητ.	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ἐπιμελεῖς	οἱ ἐπιμελεῖς	τά ἐπιμελή
Γεν.	τῶν ἐπιμελῶν	τῶν ἐπιμελῶν	τῶν ἐπιμελῶν
Αἰτ.	τούς ἐπιμελεῖς	τίς ἐπιμελεῖς	τά ἐπιμελή
Κλητ.	—	—	—

Ὅμοια κλίνονται: ἀκριβής, διεθνής, ἐλώδης, ἐπιεικής, συνεχής, συνεχής κ.ἄ.

ΑΣΚΗΣΗ 69.— Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο πολύς.

1) Ἔχω..... βιβλία. — Στήν ἀγορά εἶναι..... κόσμος. — ..... παιδιά παίζουν στήν αὐλή τοῦ σχολείου. — Ἔχω..... φίλους. — Διαβάζω τό μάθημα..... φορές. — Γράφω χωρίς..... δυσκολία καί χωρίς..... κόπο. — Ἔχω σήμερα..... μάθημα. — Στό ἀεροδρόμιο εἶναι..... ἄνθρωποι.

2) Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο πού βρίσκεται στήν παρένθεση.

Οἱ Ἕλληνες δέν ὑποφέρουν πιά ἀπό..... (ἐλώδης) πυρετούς. — Τό ἀεροπλάνο πέταξε στήν.... (ἀκριβής) ὥρα. — Ὁ Ἐρυθρός Σταυρός ἀνήκει στίς.... (διεθνής) ὀργανώσεις. — Διαλύθηκαν τά σύννεφα καί θά παίξουμε κάτω ἀπό τό.... (διαγής) οὐρανό. — Ὁ Δημήτρης εἶναι

ἀπό τούς πό.... (συνεπής) φίλους μου. — Ἐπό τίς.... (συνεχής) βροχές πλημμύρισαν τά ποτάμια. — Τό καλοκαίρι πολλά καταστήματα ἀκολουθοῦν..... (συνεχής) ὠράριο.

Ἐρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται ἐπίθετα; 2) Πόσα γένη ἔχουν τά ἐπίθετα; 3) Πῶς σχηματίζονται τά τρία γένη τῶν ἐπιθέτων: καλός, νέος, γλυκός, βαθύς καί ζηλιάρης;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Κατάληξη -ιος

ἄγιος, ἄγριος, αἰώνιος, ἄξιος, ἀνάξιος, ἐνάντιος, κούφιος,
οὐράνιος, πλούσιος, σάπιος, τίμιος, τρύπιος.

Τά περισσότερα ἐπίθετα σέ -ιος γράφονται μέ **ι**.

Γράφονται ὅμως μέ **ει** τά ἐπίθετα:

ἄδειος, πρόβειος, τέλειος, ἐπίγειος, ἰσόγειος, ὑπόγειος.

Γράφεται μέ **οι** τό ἐπίθετο: ὅμοιος.

2. Κατάληξη -ικος

βασιλικός, βολικός, γνωστικός, ἠθικός, μαθητικός, μητρικός,
πατρικός - ἀθηναϊκός, ἑλληνικός, εὐρωπαϊκός - ἀνήθικος,
θεονήστικος, κλέφτικος, ψεύτικος - βλάχικος, ἀμερικάνικος.

Τά ἐπίθετα πού τελειώνουν σέ -ικος γράφονται μέ **ι**.

Ἐξαιροῦνται τά ἐπίθετα: θηλυκός καί δανεϊκός κτλ.

3. Κατάληξη -ιμος

γνώριμος, νόστιμος, ὄψιμος, πρῶμιμος, φρόνιμος,
χρήσιμος, ὠφέλιμος.

Τά επίθετα πού τελειώνουν σέ *-ιμος*, γράφονται μέ **ι**.

Ἐξαιροῦνται τά επίθετα: *ἔτοιμος, πρόθυμος, εὐθυμος, ἔρημος, επίσημος, ἄσχημος* κτλ.

4. Κατάληξη **-ινος**

μάλλινος, μετάλλινος, ξύλινος, χάρτινος - κίτρινος, κόκκινος, πράσινος - ἀληθινός, βοδινός, βραδινός, ἔσπερινός, νυχτερινός, πασχαλινός.

Τά περισσότερα επίθετα πού τελειώνουν σέ *-ινος*, γράφονται μέ **ι**.

Γράφονται ὅμως μέ **ει** τά επίθετα: *ἐλεεινός, ὄρεινός, σκοτεινός, φωτεινός, ταπεινός, ὑγιεινός.*

5. Κατάληξη σέ **-ίσιος**

ἀρνίσιος, βουνίσιος, καμπίσιος, παιδιακίσιος, παλικαρίσιος.

Τά περισσότερα επίθετα πού τελειώνουν σέ *-ίσιος* γράφονται μέ **ι**.

Γράφονται ὅμως μέ **η** στήν προπαραλήγουσα τά επίθετα: *γνήσιος, ἐτήσιος, ἡμερήσιος* κτλ.

6. Κατάληξη **-ωπός** καί **-ωτός**

κιτρινωπός, κοκκινωπός, χαρωπός, θολωτός, καμαρωτός, μεταξωτός, φτερωτός, σηκωτός.

Τά επίθετα πού τελειώνουν σέ *-ωπός* καί σέ *-ωτός* γράφονται μέ **ω** στήν παραλήγουσα.

ΑΣΚΗΣΗ 70.— **Φράσεις γιά ὀρθογραφία:** "Ὄμοιος τόν ὄμοιο ἀγαπᾷ. — Τό σάπιο μῆλο εἶναι τρύπιο. — Αὐτό τό γάλα εἶναι πρόβειο.

— Έχω ένα κούφιο δόντι. — Αυτό τό ύπόγειο είναι ἄδειο. — Πολλά δημοτικά τραγούδια είναι κλέφτικα. — Ὁ φρόνιμος καί ἠθικός ἄνθρωπος είναι χρήσιμος στήν πατρίδα του. — Οἱ ὄψιμοι καρποί είναι νόστιμοι. — Τά γένη είναι τρία: ἄρσενικό, θηλυκό καί οὐδέτερο. — Ὅχι δανεικά καί ἀγύριστα. — Νά είναι χάρτινος ἀετός καί νά ἕνας ἀληθινός. — Τό μοσχαρίσιο κρέας είναι ὑγιεινό. — Εἶμαι ἔτοιμος. — Πάντα εἶσαι πρόθυμος.

Ἑρωτήσεις

1) Πῶς γράφονται τά ἐπίθετα πού τελειώνουν σέ *-ιος*; Ποιά γράφονται μέ *ει* καί ποιά μέ *οι*; — 2) Πῶς γράφονται τά ἐπίθετα σέ *-ικος* καί ποιά ἐξαιροῦνται; — 3) Πῶς γράφονται τά ἐπίθετα σέ *-ιμος*; — 4) Πῶς γράφονται τά ἐπίθετα σέ *-ινος* καί ποιά ἀπ' αὐτά γράφονται μέ *ει*; — 5) Πῶς γράφονται τά ἐπίθετα σέ *-ωπός* καί *-ωτός*; — 6) Πῶς γράφονται τά ἐπίθετα σέ *-ίσιος* καί ποιά ἀπ' αὐτά γράφονται μέ *η*;

ΤΑ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

1. Θετικός βαθμός

Ὁ κήπος μου είναι *ώραϊος*.

Ἐδῶ τό ἐπίθετο *ώραϊος* φανερώνει τί λογιῆς είναι ὁ κήπος μου, χωρίς νά κάνω σύγκριση μέ ἄλλο κήπο.

Αὐτά τά ἐπίθετα, πού φανερώνουν τί λογιῆς είναι τά οὐσιαστικά, χωρίς νά γίνεται σύγκριση μέ ἄλλα, λέγονται *ἐπίθετα θετικοῦ βαθμοῦ*.

Ἔτσι λέμε: ὁ δρόμος είναι *πλατύς* — ἡ Μαρία είναι *ἔξυπνη* — τό παιδί είναι *μικρό* κτλ.

2. Συγκριτικός βαθμός

Ὁ κήπος σου είναι *ώραιότερος*, ἀπό τό δικό μου.

Ἐδῶ τό ἐπίθετο *ώραιότερος* φανερώνει σύγκριση. Δείχνει

δηλαδή ότι ο κήπος σου είναι *άνωτερος στην ωραιότητα* από το δικό μου κήπο.

Αυτά τὰ ἐπίθετα, πού φανερώνουν *σύγκριση* καί δείχνουν ότι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ἰδιότητα σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό ἓνα ἄλλο οὐσιαστικό, λέγονται **ἐπίθετα συγκριτικοῦ βαθμοῦ**.

Ἔτσι λέμε: ὁ δρόμος αὐτός εἶναι *πλατύτερος* ἀπό τόν ἄλλο — ἡ Μαρία εἶναι *ἐξυπνότερη* ἀπό τήν Ἑλένη — τό παιδί αὐτό εἶναι *μικρότερό* ἀπό ἐκεῖνο κτλ.

3. Ἵπερθετικός βαθμός

Ὁ κήπος τοῦ σχολείου μας εἶναι *ωραιότατος* (ἢ ὁ ωραιότερος ἀπό ὄλους).

Ἐδῶ τό ἐπίθετο *ωραιότατος* δείχνει ότι ὁ κήπος τοῦ σχολείου μας ἔχει τήν ἰδιότητα αὐτή στόν πιό μεγάλο βαθμό ἢ σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό ὄλους τούς ἄλλους κήπους.

Αυτά τὰ ἐπίθετα, πού φανερώνουν ότι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ἰδιότητα στόν πιό μεγάλο βαθμό ἢ σέ βαθμό μεγαλύτερο ἀπό ὄλα τὰ ὅμοια του, λέγονται **ἐπίθετα ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ**.

Ἔτσι λέμε: Ὁ Σωκράτης εἶναι *σοφότατος* — ἡ Μαρία εἶναι *ἐξυπνότατη* — τό ἀεροπλάνο εἶναι *ταχύτατο*.

Οἱ τρεῖς βαθμοί

Ἀπό τὰ προηγούμενα παραδείγματα βλέπουμε ότι τὰ ἐπίθετα ἔχουν τρεῖς βαθμούς: *θετικό, συγκριτικό* καί *ὑπερθετικό* λ.χ.

Θετικός: ὁ ωραῖος, ἡ ωραία, τό ωραῖο.

Συγκριτικός: ωραιό-τερος, ωραιό-τερη, ωραιό-τερο

Ἵπερθετικός: ωραιό-τατος, ωραιό-τατη, ωραιό-τατο.

Δηλαδή ο συγκριτικός βαθμός σχηματίζεται με την κατάληξη -τερος, -τερη, -τερο και ο υπερθετικός με την κατάληξη: -τατος, -τατη, -τατο.

Ο συγκριτικός και ο υπερθετικός βαθμός μαζί λέγονται **παραθετικά του επιθέτου**.

Όρθογραφία παραθετικών

1) Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
ψηλός	ψηλότερος	ψηλότατος
φτωχός	φτωχότερος	φτωχότατος
ώραιος	ώραιότερος	ώραιότατος
θερμός	θερμότερος	θερμότατος
ένδοξος	ένδοξότερος	ένδοξότατος
σοφός	σοφότερος	σοφότατος

Δηλαδή: οι καταλήξεις των παραθετικών -ότερος -ότατος γράφονται με **ο**.

2) άνω	άνωτερος	άνωτατος
κάτω	κατώτερος	κατώτατος

Παραθετικά σχηματίζονται και από επιρρήματα. "Όσα επιρρήματα τελειώνουν σε *ω* σχηματίζουν τα παραθετικά τους σε -ώτερος, -ώτατος.

Μερικά άνωμαλα παραθετικά

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
κακός	χειρότερος	χειρίστος
καλός	καλύτερος	άριστος
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος

λίγος	λιγότερος	ελάχιστος
πολύς	περισσότερος	πάρα πολύς
άπλός	άπλούστερος	άπλούστατος

“Όπως βλέπουμε σ’ αυτά τά παραδείγματα, τά επίθετα *γέρος, κακός, καλός, μεγάλος, λίγος, πολύς* καί *άπλός* σχηματίζουν τά παραθετικά τους διαφορετικά από τά άλλα. Δηλαδή έχουν **άνώμαλα παραθετικά**.

Περιφραστικά παραθετικά

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
ώραϊος	πιό ώραϊος	πολύ ώραϊος
πλατύς	πιό πλατύς	πολύ πλατύς
ζηλιάρης	πιό ζηλιάρης	πολύ ζηλιάρης

Τά επίθετα σχηματίζουν τά παραθετικά τους καί μέ δύο λέξεις, δηλαδή **περιφραστικά**.

Έτσι ο συγκριτικός σχηματίζεται μέ τή λέξη *πιό* καί μέ τό επίθετο του θετικού: *πιό ώραϊος, πιό σοφός, πιό καλός*.

Ο υπερθετικός σχηματίζεται μέ τή λέξη *πολύ* καί μέ τό επίθετο του θετικού βαθμού: *πολύ ώραϊος, πολύ σοφός, πολύ καλός*.

Τά επίθετα πού έχουν άρσενικό σέ -ης (*ζηλιάρης, τεμπέλης, κιτρινιάρης* κτλ.) σχηματίζουν μόνο περιφραστικά παραθετικά: *τεμπέλης - πιό τεμπέλης - πολύ τεμπέλης*.

ΑΣΚΗΣΗ 71.— Γράψε τά περιφραστικά παραθετικά των επιθέτων:

αξιος, στεγνός, τίμιος, γενναίος, πλατύς, κακός, βαθύς, άσπρομάλλης, πεισματάρης, άνοιχτομάτης, γνωστικός, άγριος, ξανθός.

Ἑρωτήσεις

- 1) Ποιές καταλήξεις παίρνει ὁ συγκριτικός καὶ ποιές ὁ ὑπερθετικός;
- 2) Πῶς σχηματίζεται ὁ συγκριτικός καὶ ὁ ὑπερθετικός βαθμὸς τῶν ἐπιθέτων περιφραστικά;

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Ποιές λέξεις λέγονται ἀριθμητικά ἐπίθετα

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει δύο χέρια. Κάθε χέρι ἔχει πέντε δάκτυλα. Καί τὰ δύο χέρια μαζί ἔχουν δέκα δάκτυλα. Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ἦταν ἄγριοι.

Στά παραδείγματα αὐτά οἱ λέξεις *δύο*, *πέντε*, *δέκα* φανερώ-
νουν ἀριθμούς. Τό πρῶτοι φανερώνει τή σειρά.

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν ἕναν ἀριθμό, τή σειρά κτλ. λέγονται **ἀριθμητικά ἐπίθετα**.

1. Ἀπόλυτα

Ὅταν μετροῦμε, λέμε: *ένα*, *δύο*, *τρία*, *τέσσερα*, *πέντε* κτλ. Οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ λέγονται **ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἐπίθετα** καί φανε-
ρώνουν ὀρισμένο πλῆθος ἀπό πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα.

Τό ἀριθμητικό ἀπόλυτο ἕνας κλίνεται ἔτσι:

Ἑνικός ἀριθμός

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	ἕνας	μία (ἢ μιά)	ένα
Γεν.	ένός	μιᾶς	ένός
Αἰτ.	ένα(ν)	μία (μιά)	ένα

(Δέν ἔχει κλητική οὔτε πληθυντικό ἀριθμό).

Τά απόλυτα τρεις και τέσσερις κλίνονται μόνο στον πληθυντικό:

Ἄρσενικό καί θηλυκό			Οὐδέτερο	
Ὄνομ.	τρεις	τέσσερις	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αἰτ.	τρεις	τέσσερις	τρία	τέσσερα

Τά απόλυτα ἀριθμητικά δύο - δυό καί ἀπό τό πέντε ὡς τό ἑκατό εἶναι ἄκλιτα.

διακόσιοι	διακόσιες	διακόσια
τριακόσιοι	τριακόσιες	τριακόσια
τετρακόσιοι	τετρακόσιες	τετρακόσια κτλ.

Τά ἀριθμητικά αὐτά κλίνονται μόνο στον πληθυντικό, ὅπως τά ἐπίθετα: οἱ πλούσιοι, οἱ πλούσιες, τά πλούσια.

2. Τακτικά

- Ὁ Γιώργος εἶναι πρῶτος στήν τάξη.
- Ὁ Νίκος εἶναι δεύτερος
- Ὁ Πέτρος ἔρχεται τρίτος.

Ἀπό τά απόλυτα ἕνα, δύο, τρία κτλ. γίνονται τά ἀριθμητικά πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, ἕκτος, ἑβδόμος, ὄγδοος, ἕνατος, δέκατος κτλ. Τά ἀριθμητικά αὐτά φανερώνουν τή σειρά καί λέγονται **τακτικά**.

3. Ἀναλογικά

- Ὁ ἀριθμός 10 εἶναι διπλάσιος ἀπό τόν 5.
- Ὁ 12 εἶναι τριπλάσιος ἀπό τόν 4.

Τά επίθετα *διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, έξαπλάσιος, έφταπλάσιος, όχταπλάσιος, έννιαπλάσιος, δεκαπλάσιος* κτλ. δείχνουν πόσες φορές ένα ποσόν είναι μεγαλύτερο από ένα άλλο. Αυτά λέγονται **αναλογικά**.

Όρθογραφία αριθμητικῶν

1) Παίρνουν ψιλή	Παίρνουν δασεία
όχτώ άνθρωποι	ένας άνθρωπος
έννιά κιλά	έξι κιλά
είκοσι παιδιά	έφτά παιδιά
	έντεκα τετράδια
	έκατό βιβλία

Τά αριθμητικά *όχτώ, έννιά* καί *είκοσι* παίρνουν ψιλή (καί όσα γίνονται άπ' αυτά: *όγδοος, έννιακόσια, είκοστός* κτλ.). Όλα τά άλλα παίρνουν δασεία.

2) Γράφονται μέ νν	Γράφονται μέ ένα ν
έννέα ή έννιά	ένενηντα
έννιακόσια - έννιακοσιοστός	ένατος
έννεαπλός - έννεαπλάσιος	ένενηκοστός

Δηλαδή, ό αριθμός *έννέα* ή *έννιά* καί όσα γίνονται από αυτόν γράφονται μέ νν, εκτός από τό *ένενηντα*, τό *ένατος* καί *ένενηκοστός* πού γράφονται μέ ένα ν.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ

Αριθμοί	Απόλυτα αριθμητικά	Τακτικά αριθμητικά
1	ένας, μία (ή μιά), ένα	πρώτος, πρώτη πρώτο
2	δύο (ή δυό)	δεύτερος, -η, -ο

3	τρεις, τρία	τρίτος, -η, -ο
4	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος, -η, -ο
5	πέντε	πέμπτος, -η, -ο
6	ἕξι	ἕκτος, -η, -ο
7	ἑφτά (ἢ ἑπτά)	ἕβδομος, -η, -ο
8	ὀχτώ (ἢ ὀκτώ)	ὀγδοος, -η, -ο
9	ἐννέα (ἢ ἐννιά)	ἕνατος, -η, -ο
10	δέκα	δέκατος, -η, -ο
11	ἕντεκα	ἐνδέκατος, -η, -ο
12	δῶδεκα	δωδέκατος, -η, -ο
13	δεκατρεῖς, δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	δεκατέσσερις, δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
20	εἴκοσι	εἰκοστός, -η, -ό
21	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	τριάντα	τριακοστός, -ή, -ό
40	σαράντα	τεσσαρακοστός, -ή, -ό
50	πενήντα	πεντηκοστός, -ή, -ό
60	ἑξήντα	ἑξηκοστός, -ή, -ό
70	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός, -ή, -ό
80	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός, -ή, -ό
90	ἐνενηντα	ἐνενηκοστός, -ή, -ό
100	ἑκατό	ἑκατοστός, -ή, -ό
200	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός, -ή, -ό
300	τριακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός, -ή, -ό
900	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός, -ή, -ό
1000	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιόστός, ή, -ό

ΑΣΚΗΣΗ 72.— Νά κλίνεις τό επίθετο *τρεις* στά τρία του γένη μέσα σέ φράσεις.

Παράδειγμα: Οἱ *τρεις* στρατιῶτες *πῆραν* τό *συσσίτιό* τους. Τά *σακίδια* τῶν τριῶν στρατιωτῶν ἦταν ἄδεια.

ΑΣΚΗΣΗ 73.— Σέ ποιά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀντιστοιχοῦν τά ἀναλογικά: ἑκατονταπλάσιος, χιλιαπλάσιος, ἐξηνταπλάσιος, διακοσι-πλάσιος, ὄγδονταπλάσιος, δωδεκαπλάσιος, πενηνταπλάσιος.

Ἑρωτήσεις

- 1) Ποιές λέξεις λέγονται ἀριθμητικά ἐπίθετα; - 2) Ποιά ἀριθμητικά λέγονται ἀπόλυτα, τακτικά, ἀναλογικά; - 3) Ποιά ἀριθμητικά παίρνουν ψιλή; - 4) Ποιά ἀριθμητικά γίνονται ἀπό τό 9 καί πῶς γράφονται;

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Ποιές λέξεις λέγονται ἀντωνυμίες

Ἐγώ (ὁ Πέτρος) παίζω. Ἐσύ (ὁ Νίκος) παίζεις.

Αὐτός (ὁ Κώστας) παίζει. Ἐκεῖνη (ἡ Μαρία) ἔρχεται.

Ἐσύ ἔχεις τό βιβλίο σου καί ἐγώ τό δικό μου.

Ὅποιος κάνει τό κακό, βλάφτει τόν ἑαυτό του.

Πολλές φορές ἀντί νά ποῦμε ἕνα ὄνομα λέμε μιά ἄλλη λέξη στή θέση του: ἐγώ, ἐσύ, αὐτός, ἐκεῖνος, ὅποιος, ὁ δικός μου κτλ.

Οἱ λέξεις πού μεταχειριζόμαστε ἀντί γιά τά ὀνόματα λέγονται ἀντωνυμίες.

1. Προσωπικές ἀντωνυμίες

Ἐγώ μιλά. Ἐσύ ἀκοῦς. Αὐτός προσέχει.

Οἱ λέξεις ἐγώ, ἐσύ, αὐτός εἶναι ἀντωνυμίες, πού φανερώνουν τά τρία πρόσωπα τοῦ λόγου. Οἱ ἀντωνυμίες αὐτές λέγονται **προσωπικές**. Αὐτές εἶναι:

γιά τό πρῶτο πρόσωπο: ἐγώ

γιά τό δεύτερο πρόσωπο: ἐσύ

γιά τό τρίτο πρόσωπο: αὐτός

Οί προσωπικές ἀντωνυμίες κλίνονται ἔτσι:

Α΄ πρόσωπο

Β΄ πρόσωπο

	Ἐνικός	Πληθυντικός	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ἐγώ	ἐμεῖς	ἐσύ	ἐσεῖς
Γεν.	ἐμένα(μοῦ)	ἐμᾶς(μᾶς)	ἐσένα(σοῦ)	ἐσᾶς(σᾶς)
Αἰτ.	ἐμένα(μέ)	ἐμᾶς(μᾶς)	ἐσένα(σέ)	ἐσᾶς(σᾶς)
Κλητ.	—	—	ἐσύ	ἐσεῖς

Γ΄ πρόσωπο

Ἐνικός ἀριθμός

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	αὐτός(τος)	αὐτή(τη)	αὐτό(το)
Γεν.	αὐτοῦ(τοῦ)	αὐτῆς(τῆς)	αὐτοῦ(τοῦ)
Αἰτ.	αὐτόν(τόν)	αὐτή(ν) τή(ν)	αὐτό(τό)

Πληθυντικός ἀριθμός

	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομ.	αὐτοί(τοι)	αὐτές(τες)	αὐτά(τα)
Γεν.	αὐτῶν(τούς)	αὐτῶν(τούς)	αὐτῶν(τους)
Αἰτ.	αὐτούς(τούς)	αὐτές(τίς ἢ τές)	αὐτά(τά)

Παρατηρήσεις

1) Οί προσωπικές ἀντωνυμίες ἐκτός ἀπό τούς ὀλόκληρους τύπους ἔχουν καί *μονοσύλλαβους*: λ.χ. ἀντί νά ποῦμε: ἐμένα *φωναῖζον*, λέμε: μέ *φωναῖζον* ἀντί: ἐμᾶς *ζητοῦν*, λέμε: μᾶς *ζητοῦν*. Καμιά φορά λέμε καί τόν ὀλόκληρο καί τό μονοσύλλαβο τύπο: ἐμένα μέ *φωναῖζον*, ἐμᾶς μᾶς *ζητοῦν*.

2) Τό α' καί τό β' πρόσωπο δέν ἔχει μονοσύλλαβους τύπους στήν ὀνομαστική. Τό γ' πρόσωπο ὅμως ἔχει καί στήν ὀνομαστική μονοσύλλαβους τύπους: *νά τος, νά τη νά το.*

ΑΣΚΗΣΗ 74.— Νά ὑπογραμμίσεις τίς ἀντωνυμίες πού βρίσκονται στίς παρακάτω φράσεις:

Χτές σοῦ ἔστειλα ἓνα δέμα. Σέ παρακαλῶ νά μοῦ γράψεις ἄν τό ἔλαβες. — Νά τος ὁ Γιώργος μέ τόν ἀδερφό του. Δέν τοὺς βλέπεις; — Νά τες οἱ ἀσκήσεις πού ἔγραψα. Θέλεις νά τίς δεῖς κι ἐσύ;

2. Κτητικές ἀντωνυμίες

Αὐτός ὁ βόλος εἶναι *δικός μου*. Αὐτή ἡ πένα εἶναι *δική μου*.
Αὐτό τό βιβλίο εἶναι *δικό μου*.

Οἱ λέξεις *δικός μου, δική μου, δικό μου* εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι.

Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι λέγονται **κτητικές**. Αὐτές εἶναι:

α' πρόσ.: *δικός μου, δική μου, δικό μου - δικός μας, δική μας, δικό μας.*

β' πρόσ.: *δικός σου, δική σου, δικό σου - δικός σας, δική σας, δικό σας.*

γ' πρόσ.: *δικός του, δική του, δικό του - δικός τους, δική τους, δικό τους.*

Δηλαδή, Οἱ κτητικές ἀντωνυμίες σχηματίζονται μέ τό ἐπίθετο *δικός, δική, δικό* καί μέ τίς μονοσύλλαβες γενικές τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν: *μου, σου, του, της, μας, σας, τους.*

ΑΣΚΗΣΗ 75.— Γράψε 5 προτάσεις, πού νά ἔχουν κτητικές ἀντωνυμίες.

Παράδειγμα: Αὐτός ὁ κῆπος εἶναι *δικός μου*. — Δῶσε μου τό βιβλίο σου νά σοῦ δώσω τό *δικό μου*.

3. Δεικτικές αντωνυμίες

Αὐτός φώναξε. Ἐκεῖνος ἔφυγε. Τοῦτος ἦρθε.

Θέλω τόσο χαρτί. — Ἀγόρασα τέτοιο ὕφασμα.

Οἱ λέξεις: *αὐτός, ἐκεῖνος, τοῦτος, τόσο, τέτοιο* εἶναι αντωνυμίες, πού τίς μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι.

Οἱ αντωνυμίες πού μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι λέγονται **δεικτικές**.

Οἱ δεικτικές αντωνυμίες εἶναι:

1) *αὐτός, αὐτή, αὐτό* — 2) *ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο* — 3) *(ἐ)τοῦτος, (ἐ)τούτη, (ἐ)τοῦτο* — 4) *τόσος, τόση, τόσο* — 5) *τέτοιος, τέτοια, τέτοιο*.

ΑΣΚΗΣΗ 76.— Μέ καθεμιά ἀπό τίς πέντε δεικτικές αντωνυμίες νά σχηματίσεις πρόταση:

Παράδειγμα: 1) *Αὐτός μου ἔδωσε τό μολύβι.* — 2) *Εκεῖνο τό παιδί φωνάζει* — 3)... 4)... 5)...

4. Ὀριστικές αντωνυμίες

Στή γιορτή τῆς Ἀνουύλας πῆγε στό σπίτι της *ὁ ἴδιος* ὁ δάσκαλος (ὁ δάσκαλος ὄχι ἄλλος).

Ἡ Μαρία ἔραψε ἡ ἴδια τό φόρεμά της (ἡ Μαρία ὄχι ἄλλη).

Τηγάνισε τά ψάρια ὁ ἴδιος (ὄχι μέ ἄλλους).

Οἱ μαθητές θά φυτέψουν *μόνοι τους* τά πεῦκα (ὄχι μέ ἄλλους).

Οἱ λέξεις *ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, ὁ ἴδιος, ὁ ἴδιος* εἶναι αντωνυμίες πού ξεχωρίζουν κάτι ἀπό ἄλλα τοῦ ἴδιου γένους καί λέγονται **ὀριστικές**.

Οἱ ὀριστικές αντωνυμίες εἶναι: 1) Τό ἐπίθετο *ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια*, τό ἴδιο καί συνοδεύεται ἀπό τό ἄρθρο. 2) Τό ἐπίθετο *μόνος*,

μόνη, μόνο χωρίς ἄρθρο καί μέ τή γενική τῶν ἀδυνάτων τύπων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν:

μόνος -η -ο μου	μόνοι -ες -α μας
μόνος -η -ο σου	μόνοι -ες -α σας
μόνος -η -ο του	μόνοι -ες -α τους

Τό ἴδιος κλίνεται ὅπως τό ἐπίθετο ὁμοιος καί τό *μόνος* ὅπως τό ἐπίθετο φρόνιμος.

ΑΣΚΗΣΗ 77.— Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τίς κατάλληλες ὀριστικές ἀντωνυμίες.

Ἡ θεία μου φύτεψε μιά λεμονιά μέ τά... χέρια. — ...χόρευε κι ὅσο θέλεις πήδα. — Ἡρθε... ὁ πατέρας του καί τόν πήρε ἀπό τό σχολεῖο. — Ἡ Δήμητρα διόρθωσε τά λάθη της... — Ἡ Ἄρτεμη ἔμαθε τά νέα ἀπό... τό δήμαρχο. — Ἐλυσαν τά προβλήματα... — Δέν πιστεue... τά μάτια. — Οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν τήν ἀνεξαρτησία τους... —

5. Αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες

Ἔκοψε ἕνα τριαντάφυλλο γιά τόν *ἑαυτό* της.

Ἀρνηθήκαμε *τούς ἑαυτούς* μας, γιά νά υπερασπίσουμε τήν πατρίδα.

Μιλοῦσε πάντα γιά τόν *ἑαυτό* του.

Οἱ λέξεις *τόν ἑαυτό της*, *τούς ἑαυτούς μας*, *τόν ἑαυτό του* εἶναι ἀντωνυμίες πού φανερώνουν πῶς τό ἴδιο τό πρόσωπο πού ἐνεργεῖ τό ἴδιο δέχεται καί τήν ἐνέργεια.

Οἱ ἀντωνυμίες λοιπόν πού φανερώνουν ὅτι τό ἴδιο πρόσωπο ἐνεργεῖ καί τό ἴδιο δέχεται καί τήν ἐνέργεια λέγονται αὐτοπαθεῖς.

Οἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες ἔχουν μόνο γενική καί αἰτιατική καί κλίνονται ὅπως τό *καλός*.

		Α΄ Πρόσωπο	Β΄ Πρόσωπο	Γ΄ Πρόσωπο
Ένικός	Γενικ.	τοῦ ἑαυτοῦ μου	τοῦ ἑαυτοῦ σου	τοῦ ἑαυτοῦ του (του)
	Αἰτ.	τόν ἑαυτό μου	τόν ἑαυτό σου	τόν ἑαυτό του (της)
Πληθυντικός	Γενικ.	τοῦ ἑαυτοῦ μας	τοῦ ἑαυτοῦ σας	τοῦ ἑαυτοῦ τους
		ἢ τῶν ἑαυτῶν μας	ἢ τῶν ἑαυτῶν σας	ἢ τῶν ἑαυτῶν τους
	Αἰτ.	τόν ἑαυτό μας	τόν ἑαυτό σας	τόν ἑαυτό τους
		ἢ τούς ἑαυτούς μας	ἢ τούς ἑαυτούς σας	ἢ τούς ἑαυτούς τους

ΑΣΚΗΣΗ 78.— Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τίς κατάλληλες αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες.

Μή μιλάς ὄλο..... — Ὁ ἐγωϊστής λέει: «καθένας γιά..... κι ὁ Θεός γιά ὄλους». — Ὅποιος κοροϊδεύει τούς ἄλλους κοροϊδεύει ..... — Οἱ Ἑλληνίδες μητέρες σκέπτονται καί φροντίζουν πρῶτα τά παιδιά τους καί τελευταῖα ..... — Αὐτή κοιτάζει μόνο ..... — Ἄν κοιτάξω στόν καθρέφτη ποιόν θά δῶ; ..... — Ποιούς ἀγαπᾶτε περισσότερο ἀπ' ὄλους; — ..... — Ἐβάζαν ..... ἐπάνω ἀπό ὄλους.

6. Ἀναφορικές ἀντωνυμίες

Ἕνας εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τόν κόσμο.

Θά σοῦ δώσω βιβλία, ὅσα θέλεις.

Αὐτός εἶναι ὁ μαθητής, πού ἔλειπε.

Σ' αὐτά τά παραδείγματα οἱ λέξεις ὁ ὁποῖος, ὅσα, πού εἶναι ἀντωνυμίες, πού ἀναφέρονται σέ κάποια ἄλλη προηγούμενη λέξη.

Ἔτσι ἡ ἀντωνυμία *ὁ ὁποῖος* ἀναφέρεται στή λέξη *ὁ Θεός*· ἡ ἀντωνυμία *ὅσα* ἀναφέρεται στή λέξη *βιβλία* καί ἡ ἀντωνυμία *πού* ἀναφέρεται στή λέξη *μαθητής*.

Οἱ ἀντωνυμίες μέ τίς ὁποῖες ὀλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται σέ μιὰ ἄλλη λέξη λέγονται **ἀναφορικές**.

Οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες εἶναι:

- 1) *ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τό ὁποῖο* (μέ ἄρθρο πάντοτε).
- 2) *ὁποῖος, ὅποια, ὅποιο* (χωρίς ἄρθρο): *ὁποῖος* δέ θέλει νά ζυμώσει *δέκα μέρες κοσκινίζει*.
- 3) *ὄ,τι* (ἄκλιτο): κάμε *ὄ,τι θέλεις*. Αὐτή γράφεται μέ κόμμα ὕστερα ἀπό τό *ο*.
- 4) *ὅσος, ὅση, ὅσο*: *ὅσα ξέρει ὁ νοικοκύρης δέν τά ξέρει ὁ κόσμος ὅλος*.

5) *πού* (ἄκλιτο): *ὁ μαθητής πού ἔφυγε, ἡ μαθήτρια πού ἔφυγε, τό παιδί πού ἔφυγε, τό βιβλίο τοῦ παιδιοῦ πού ἔφυγε* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 79.— Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τίς ἀντωνυμίες: *ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τό ὁποῖο, ὅσος, ὅση*.

ΑΣΚΗΣΗ 80.— Νά βάλεις στή θέση τῆς ἀναφορικήs ἀντωνυμίας *πού* τόν κατάλληλο τύπο τῆς ἀναφορικήs ἀντωνυμίας *ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τό ὁποῖο* π.χ. Τά τραγούδια *πού* θά ἀκούσετε εἶναι δημοτικά. Τά τραγούδια *τά ὁποῖα* θά ἀκούσετε εἶναι δημοτικά.

Οἱ κυρίες *πού* συναντήσαμε χτές ἦρθαν ἀπό τήν Τρίπολη. — Ἡ τηλεόραση *πού* ἀγοράσαμε εἶναι ἐγχρωμη. — Τό ἀνθοδοχεῖο *πού* ἔσπασε ἦταν κινεζικό. — Ὁ πίνακας *πού* θαυμάσατε ἦταν τοῦ Θεοτοκόπουλου. — Οἱ στρατιῶτες *πού* περνοῦν εἶναι νεοσύλλεκτοι. — Τά ἀγριολούλουδα εἶναι τά λουλούδια *πού* προτιμῶ.

7. Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες

Πές μου *ποιός* εἶναι ὁ τόπος σου καί *ποιά* πατρίδα ἔχεις;
Πόσα θέλεις; *Τί* γυρεύεις;

Οι άνωθυμίες πού τίς μεταχειριζόμαστε όταν ρωτοϋμε λέγονται **έρωτηματικές**.

Οι έρωτηματικές άνωθυμίες είναι:

- 1) ποιός; ποιά; ποιό;
- 2) πόσος; πόση; πόσο;
- 3) τί; (άκλιτο).

ΑΣΚΗΣΗ 81.— Γράψε 5 προτάσεις μέ έρωτηματικές άνωθυμίες.

Παράδειγμα: Ποιός είναι ό άδερφός σου; Πόσα γραμμάρια έχει ένα κιλό; Κυπαρισσάκι μου ψηλό ποιά βρύση σε ποτίζει;

8. Άόριστες άνωθυμίες

Τ ό κ α τ σ ι κ ά κ ι

Ξέρω *κάποιο* κατσικάκι
πού 'ναι μιά χαρά
κι όταν βλέπει τή μαμά του
παίζει τήν ούρά.

Ξέρω *κάποιο* κατσικάκι
πού 'ναι τόσο δά
καί στό πράσινο χορτάρι
θέλει νά ηηδά.

Παροιμία: Καθένας μέ τόν πήχη του μετράει τό πανί του.

Στά παραπάνω παραδείγματα, οι λέξεις *κάποιο*, *καθένας* είναι άνωθυμίες καί φανερώνουν ένα ουσιαστικό μέ άόριστο τρόπο.

Οι άνωθυμίες πού φανερώνονν ένα ουσιαστικό μέ άόριστο τρόπο λέγονται **άόριστες**.

Οι άόριστες άνωθυμίες είναι:

ένας - μιά - ένα, πού κλίνεται όπως τό αριθμητικό (βλέπε στή σελίδα 71), *καθένας* - *καθεμιά* - *καθένα*, *κανένας* - *καμιά* - *κανένα*,

ἄλλος - ἄλλη - ἄλλο, κάποιος - κάποια - κάποιο, κάμποσος - κάμποση - κάμποσο, μερικοί - μερικές - μερικά (πού κλίνεται μόνο στόν πληθυντικό, καί ὅπως οἱ δυνατοί, οἱ δυνατές, τά δυνατά.

Ἄοριστες ἀντωνυμίες εἶναι καί τά ἄκλιτα: τίποτε (τίποτα) κάθε, καθετί, κάτι, κατιτί· ὁ δεῖνα - ἡ δεῖνα - τό δεῖνα, ὁ τάδε - ἡ τάδε - τό τάδε.

ΑΣΚΗΣΗ 82.— Νά βρεῖς στό Ἐναγνωστικό σου 5 φράσεις, πού νά ἔχουν ἄοριστες ἀντωνυμίες.

ΑΣΚΗΣΗ 83.— Γράψε ἕξι φράσεις, σέ διαφορετικές πτώσεις μέ τίς ἀντωνυμίες: μερικοί, μερικές - μερικά.

Ρ Η Μ Α Τ Α

ΦΩΝΕΣ - ΑΡΙΘΜΟΙ - ΠΡΟΣΩΠΑ - ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Ποιές λέξεις λέγονται ρήματα

1) 'Ο μαθητής *γράφει*. 'Ο δάσκαλος *διδάσκει*. Τό παιδί *τρέχει*.

Στις προτάσεις αυτές οι λέξεις *γράφει*, *διδάσκει*, *τρέχει* φανερώνουν ότι κάποιος κάνει μία ενέργεια. Οι λέξεις αυτές είναι **ρήματα**.

2) Τό δέντρο *ξεριζώνεται* από τόν άνεμο. 'Η γή *θερμαίνεται* από τόν ήλιο. Τό παιδί *κοιμάται*.

Στις προτάσεις αυτές οι λέξεις *ξεριζώνεται*, *θερμαίνεται*, *κοιμάται* φανερώνουν ότι κάποιος παθαίνει κάτι από έναν άλλον ή βρίσκεται σε μία κατάσταση. Καί οι λέξεις αυτές είναι **ρήματα**.

'Επομένως: **ρήματα** λέγονται οι λέξεις πού φανερώνουν ότι κάποιος κάνει μία ενέργεια ή κάτι παθαίνει από έναν άλλο ή βρίσκεται σε μία κατάσταση.

Καταλαβαίνουμε εύκολα ότι μία λέξη είναι ρήμα, όταν μπορούμε να βάλουμε μπροστά της τις προσωπικές αντωνυμίες: *εγώ γράφω*, *εσύ γράφεις*, *αυτός γράφει*, *εμείς γράφουμε*, *εσείς γράφετε*, *αυτοί γράφουν*.

Φωνές

Ένεργητική φωνή

βρέχω - *ποτίζω*

άγαπῶ - *χτυπῶ*

(τελειώνουν σε **-ω**)

Παθητική φωνή

βρέχομαι - *ποτίζομαι*

άγαπιέμαι - *χτυπιέμαι*

(τελειώνουν σε **-μαι**).

1. "Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ω** λέμε ότι είναι ρήματα **ένεργητικής φωνής**.

2. "Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-μαι** λέμε ότι είναι ρήματα **παθητικής φωνής**.

Δηλαδή: τά ρήματα έχουν δύο φωνές: 1) τήν **ένεργητική φωνή** καί 2) τήν **παθητική φωνή**.

ΑΣΚΗΣΗ 84.— Νά γράψεις σέ δύο χωριστές στήλες τά ρήματα τής ένεργητικής καί τής παθητικής φωνής από τά παρακάτω: τρέχω, θυμούμαι, πηδῶ, παίζω, κρατιέμαι, δροσίζω, πλέκω, μαζεύομαι, σβήνω, φωτίζομαι, χτενίζω, κοιμούμαι, βουτῶ, κρύβω, δείχνω, χάνομαι, δένω, φαίνομαι, παιδεύομαι.

Ἄριθμοί τοῦ ρήματος

ὁ δάσκαλος διδάσκει

-οἱ δάσκαλοι διδάσκουν

τό παιδί τρέχει

-τά παιδιά τρέχουν

"Όπως τά ὀνόματα, ἔτσι καί τά ρήματα έχουν δύο ἀριθμούς: **ένικό** καί **πληθυντικό**.

Πρόσωπα τοῦ ρήματος

Ἐνικός

Πληθυντικός

1^ο ἐγώ παίζω

ἐμεῖς παίζουμε

2^ο ἐσύ παίζεις

ἐσεῖς παίζετε

3^ο αὐτός παίζει

αὐτοί παίζουν

Τό ρῆμα σέ κάθε ἀριθμό έχει **τρία πρόσωπα**.

Τό **α'** πρόσωπο ἐνικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία **ἐγώ**: ἐγώ παίζω.

Τό **β'** πρόσωπο ἐνικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία **ἐσύ**: ἐσύ παίζεις.

Τό **γ'** πρόσωπο ἐνικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία **αὐτός**: αὐτός παίζει.

Τό α' πρόσωπο πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία ἐμεῖς:
ἐμεῖς παίζουμε.

Τό β' πρόσωπο πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία ἐσεῖς:
ἐσεῖς παίζετε.

Τό γ' πρόσωπο πληθυντικοῦ δέχεται τήν ἀντωνυμία αὐτοί:
αὐτοί παίζουν.

ΑΣΚΗΣΗ 85.— Νά βρεῖς σέ ποιό πρόσωπο καί σέ ποιόν ἀριθμό
εἶναι τά παρακάτω ρήματα: *τρέχω, γράφεις, δένουμε, κρύβει, πλέκετε,*
ἀνοίγουν, ἀρπάζεις, δείχνετε, κουρεύω, παύει, σκύβουν, μαζεύετε.

ΑΣΚΗΣΗ 86.— Νά τρέψεις τίς παρακάτω φράσεις στόν πλη-
θυντικό:

Τό παιδί τρέχει. Ἡ μητέρα ράβει. Ἐσύ χορεύεις. Ἐγώ διαβάζω.
Αὐτός μαγειρεύει. Ὁ σκύλος γαυγίζει. Ὁ ψαράς ψαρεύει. Ἐκεῖνος
καρφώνει. Ἡ μαθήτρια γράφει.

ΑΣΚΗΣΗ 87.— Νά τρέψεις τίς παρακάτω φράσεις στόν ἐνικό:
Ἐμεῖς γράφουμε. Ἐκεῖνες παίζουν. Τά παιδιά φωνάζουν. Ἐσεῖς
φεύγετε. Οἱ ἐργάτες δουλεύουν. Ἐμεῖς δίνουμε. Ἐσεῖς παίρνετε. Οἱ
μαθήτριες διαβάζουν. Οἱ γεωργοί ὀργώνουν.

Ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος

1) Ἐγώ γράφω. Ἐσύ παίζεις. Αὐτός τρέχει.

Στίς προτάσεις αὐτές τά ρήματα φανερώνουν κάτι ὀρισμένο
καί βέβαιο. Γι' αὐτό λέμε ὅτι εἶναι στήν **ὀριστική ἔγκλιση**.

2) Ἐγώ θέλω νά γράφω. Ἄς παίζεις ὅσο θέλεις.

Ἄν παίζεις φρόνιμα, δέν κουράζεσαι.

Ὅταν τρέχεις, ἰδρώνεις.

Στίς φράσεις αὐτές τά ρήματα *νά γράφω, ἄς παίζεις, ἄν
παίζεις, ὅταν τρέχεις*, ἔχουν μπροστά τους τίς λέξεις *νά, ἄς, ἄν,*

όταν. Τά ρήματα πού ἔχουν μπροστά τους τέτοιες λέξεις δέ φανερώνουν κάτι βέβαιο, παρά κάτι πού θέλουμε νά γίνει ἢ περιμένουμε νά γίνει. Ἔτσι λ.χ., ὅταν λέμε ἄς παίζεις, δείχνουμε ὅτι θέλουμε νά παίζεις (δέν εἶναι ὅμως βέβαιο ὅτι παίζεις).

Τά ρήματα πού ἔχουν μπροστά τους τίς λέξεις νά, ἄς, ἄν, ὅταν κτλ. λέμε ὅτι εἶναι στήν **ὑποτακτική ἔγκλιση**.

3) *Γράφε* προσεχτικά. *Φέρε* τό βιβλίο. *Κλεῖσε* τό παράθυρο.

Στίς προτάσεις αὐτές τά ρήματα *γράφε*, *φέρε*, *κλεῖσε* δείχνουν κάποια προσταγή.

Ἄνταν τά ρήματα φανερώνουν κάποια προσταγή, λέμε ὅτι εἶναι στήν **προστακτική ἔγκλιση**.

Λοιπόν τά ρήματα ἔχουν **τρεις ἔγκλίσεις**: 1) τήν **ὀριστική**, 2) τήν **ὑποτακτική** καί 3) τήν **προστακτική**.

ΑΣΚΗΣΗ 88.—Νά βρεῖς σέ ποιὰ ἔγκλιση εἶναι κάθε ρῆμα στίς παρακάτω φράσεις.

Ἄνοιξε τό παράθυρο. — *Γράφω* τό μάθημα. — Ἄνταν *γράφω* τό μάθημα, δέ *μιλῶ*. — Ἐσύ *διαβάζεις*. — Ἄν *διαβάζεις* προσεχτικά, *μαθαίνεις* εὐκόλα τό μάθημα. — Ἐμεῖς *τρέχουμε*. — *Κλεῖσε* τό βιβλίο καί *γράψε* τήν ἄσκηση.

Μετοχή

<i>Ἐνεργητική φωνή</i>	<i>Παθητική φωνή</i>
<i>τρέχω - τρέχοντας</i>	<i>δένομαι - δεμένος</i>
<i>παίζω - παίζοντας</i>	<i>λύνομαι - λυμένος</i>
<i>πηδῶ - πηδώντας</i>	<i>φορτώνομαι - φορτωμένος</i>

Τά ρήματα ἐκτός ἀπό τίς τρεις ἔγκλίσεις ἔχουν καί ἕναν τύπο πού μοιάζει μέ ἐπίθετο:

τρέχοντας, παίζοντας, πηδώντας, δεμένος, λυμένος, φορτωμένος.

Ὁ τύπος αὐτός τοῦ ρήματος λέγεται **μετοχή**.

Ὅπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἔχουν μετοχή πού τελειώνει σέ -οντας ἢ -ώντας, ἐνῶ τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχουν μετοχή πού τελειώνει σέ -μένος.

Ἡ μετοχή τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς

γράφω - γράφοντας, τρέχω - τρέχοντας

γελῶ - γελώντας, πηδῶ - πηδώντας

Ἡ ἐνεργητική μετοχή, ὅταν τονίζεται στήν προπαραλήγουσα, γράφεται μέ ο: γράφοντας, ἐνῶ ὅταν τονίζεται στήν παραλήγουσα γράφεται μέ ω: γελώντας.

Οἱ μετοχές αὐτές πού τελειώνουν σέ -οντας καί -ώντας, δηλαδή οἱ μετοχές τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, εἶναι **ἄκλιτες**.

Ἡ μετοχή τῆς παθητικῆς φωνῆς

δένομαι - δεμένος,

λύνομαι - λυμένος

πλέκομαι - πλεγμένος,

φορτώνομαι - φορτωμένος

Ἡ μετοχή τῆς παθητικῆς φωνῆς τελειώνει σέ -μένος καί κλίνεται σάν ἐπίθετο: ὁ δεμένος - ἡ δεμένη - τό δεμένο, ὁ λυμένος - ἡ λυμένη - τό λυμένο κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 89.— Νά βρεῖς στίς παρακάτω φράσεις τίς μετοχές καί νά ξεχωρίσεις τίς ἐνεργητικές ἀπό τίς παθητικές.

Τό παιδί ἔφυγε τρέχοντας. — Τό ἀμάξι εἶναι φορτωμένο. — Εἶσαι πολύ γελασμένος. — Ρωτώντας πᾶς στήν Πόλη. — Αὐτοί χορεύουν τραγουδώντας. — Προχωροῦμε βλέποντας καί κάνοντας. — Ν'

ἀφήσεις τὴν πόρτα κλεισμένη καὶ τὰ παράθυρα ἀνοιγμένα. — Τοῦ πικραμένου τὰ χεῖλη δὲ γελοῦν. — Ὁ πνιγμένος ἀπὸ τὰ μαλλιά του πιάνεται.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *ρήματα*; — 2) Πόσες καὶ ποιές *φωνές* ἔχουν τὰ ρήματα; — 3) Πόσους *ἀριθμούς* ἔχουν; — 4) Πόσα *πρόσωπα* ἔχει κάθε ἀριθμός; — 5) Πόσες καὶ ποιές *εγκλίσεις* ἔχουν τὰ ρήματα; — 6) Τί σημασία ἔχει ἡ κάθε ἐγκλίση; 7) Τί λέγεται *μετοχή*; — 8) Πῶς τελειώνει ἡ ἐνεργητική καὶ πῶς ἡ παθητική μετοχή;

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Τί φανερώνουν οἱ χρόνοι

<i>Τώρα</i>	<i>Πρὶν</i>	<i>Ἐπειτα</i>
(τό παρόν)	(τό παρελθόν)	(τό μέλλον)
δένω	ἔδενα, ἔδεσα	θά δένω, θά δέσω
	ἔχω δέσει, εἶχα δέσει	θά ἔχω δέσει

1) Ἐγὼ δένω. Ἐδῶ τό ρῆμα φανερώνει ὅτι κάτι γίνεται *τώρα*, δηλαδή στό **παρόν**.

2) Ἐγὼ ἔδενα, ἔδεσα, ἔχω δέσει, εἶχα δέσει. Ἐδῶ τὰ ρήματα φανερώνουν ὅτι κάτι ἔγινε *πρὶν*, δηλαδή στό **παρελθόν**.

3) Ἐγὼ θά δένω, θά δέσω, θά ἔχω δέσει. Ἐδῶ τὰ ρήματα φανερώνουν ὅτι κάτι θά γίνει *ἔπειτα*, δηλαδή στό **μέλλον**.

Ἐπομένως κάθε ρῆμα ἔχει ξεχωριστούς τύπους, πού δείχνουν *πότε* γίνεται μιά ἐνέργεια, δηλαδή ἂν γίνεται στό παρόν (τώρα) ἢ ἂν ἔγινε στό παρελθόν (πρὶν) ἢ ἂν θά γίνει στό μέλλον (ἔπειτα).

Οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού φανερώνουν πότε γίνεται μιά ἐνέργεια λέγονται **χρόνοι**.

α) Οί χρόνοι γιά τό παρόν

(Ένεστώτας, παρακείμενος)

1) Έγώ δένω. Έγώ γράφω. Έγώ λύνω τό πρόβλημα.

Ό χρόνος αυτός πού φανερώνει ότι κάτι γίνεται τώρα λέγεται **ένεστώτας**.

2) Έγώ έχω δέσει. Έχω γράψει. Έχω λύσει.

Έδω τά ρήματα έχω δέσει, έχω γράψει, έχω λύσει δείχνουν ότι ή ενέργεια έχει γίνει στό παρελθόν και τώρα είναι πιά τελειωμένη.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι έχει γίνει στό παρελθόν και βρίσκειται τώρα τελειωμένο λέγεται **παρακείμενος**.

β) Οί χρόνοι γιά τό παρελθόν

(παρατατικός, άόριστος, ύπερσυντέλικος)

1) Έγώ έδενα. Έγώ έγραφα. Έγώ έλυνα τό πρόβλημα.

Έδω τά ρήματα σημαίνουν ότι κάτι γινόταν στά περασμένα (στό παρελθόν) διαρκώς.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι γινόταν στό παρελθόν διαρκώς λέγεται **παρατατικός**.

2) Έγώ έδεσα. Έγώ έγραψα. Έγώ έλυσα τό πρόβλημα.

Έδω τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια έγινε στό παρελθόν όχι διαρκώς, παρά σέ μία στιγμή.

Ό χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι έγινε στό παρελθόν μία φορά λέγεται **άόριστος**.

3) Όταν έφτανες, έγώ είχα φύγει.

Έδω τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια είχε γίνει και είχε τελειώσει στό παρελθόν (τότε).

Ο χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι ήταν τελειωμένο στο παρελθόν πριν γίνει κάτι άλλο λέγεται **υπερσυντέλικος**.

γ) Οί χρόνοι για τό μέλλον

(Μέλλοντας εξακολουθητικός, στιγμιαίος, συντελεσμένος)

1) Έγώ θά δένω. Έγώ θά γράφω. Έγώ θά λύνω.

Έδω τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια θά γίνεται στό μέλλον διαρκώς.

Ο χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι θά γίνεται στό μέλλον διαρκώς (εξακολουθητικά) λέγεται **μέλλοντας εξακολουθητικός**.

2) Έγώ θά δέσω, θά γράψω, θά λύσω.

Έδω τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια θά γίνει στό μέλλον όχι διαρκώς, παρά σέ μία στιγμή.

Ο χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι θά γίνει στό μέλλον μία φορά (στιγμιαία) λέγεται **μέλλοντας στιγμιαίος**.

3) Έγώ θά έχω δέσει, θά έχω γράψει, θά έχω λύσει.

Έδω τά ρήματα δείχνουν ότι ή ενέργεια θά έχει γίνει καί θά έχει τελειώσει στό μέλλον.

Ο χρόνος πού φανερώνει ότι κάτι θά έχει γίνει καί θά είναι τελειωμένο (συντελεσμένο) στό μέλλον σέ μία όρισμένη στιγμή λέγεται **μέλλοντας συντελεσμένος**.

Οί όχτώ χρόνοι

Από τά παραπάνω βλέπουμε ότι όλοι οί χρόνοι είναι **όχτώ**. Η συνηθισμένη σειρά τους στήν κλίση τών ρημάτων είναι:

- 1) **ένεστώτας**: *ἐγὼ δένω.*
- 2) **παρατατικός**: *ἐγὼ ἔδενα,*
- 3) **μέλλοντας ἐξακολουθητικός**: *ἐγὼ θά δένω,*
- 4) **μέλλοντας στιγμιαῖος**: *ἐγὼ θά δέσω,*
- 5) **ἀόριστος**: *ἐγὼ ἔδεσα,*
- 6) **παρακείμενος**: *ἐγὼ ἔχω δέσει,*
- 7) **ὑπερσυντέλικος**: *ἐγὼ εἶχα δέσει,*
- 8) **μέλλοντας συντελεσμένος**: *ἐγὼ θά ἔχω δέσει.*

Χρόνοι μονολεκτικοί καὶ περιφραστικοί

<i>Μονολεκτικοί</i>	<i>Περιφραστικοί</i>
<i>Ένεστώτας</i> : δένω	<i>Έξακολουθ. μέλλοντας</i> : θά δένω
<i>Παρατατικός</i> : ἔδενα	<i>Στιγμιαῖος μέλλοντας</i> : θά δέσω
<i>Αόριστος</i> : ἔδεσα	<i>Παρακείμενος</i> : ἔχω δέσει
	<i>Υπερσυντέλικος</i> : εἶχα δέσει
	<i>Συντελεσμένος μέλλ.</i> : θά ἔχω δέσει

1) Ο *ένεστώτας*, ὁ *παρατατικός* καὶ ὁ *ἀόριστος* στήν ὀριστική σχηματίζονται μέ μιὰ λέξη. Οἱ χρόνοι αὐτοὶ λέγονται **μονολεκτικοί**.

2) Οἱ ἄλλοι χρόνοι, δηλαδή ὁ *ἐξακολουθητικός μέλλοντας*, ὁ *στιγμιαῖος μέλλοντας*, ὁ *παρακείμενος*, ὁ *ὑπερσυντέλικος* καὶ ὁ *συντελεσμένος μέλλοντας* σχηματίζονται μέ δύο ἢ τρεῖς λέξεις. Οἱ χρόνοι αὐτοὶ λέγονται **περιφραστικοί**.

ΑΣΚΗΣΗ 90.— Νά ξεχωρίσεις τούς μονολεκτικούς καὶ τούς περιφραστικούς χρόνους τῶν ρημάτων στίς παρακάτω φράσεις:

Ὁ μαθητής ἔγραψε τό μάθημα. — Αὔριο θά γράψω ἓνα γράμμα στό φίλο μου. — Χτές ἀγόρασα δύο βιβλία. — Προχτές εἶχα ἀγοράσει ἄλλα τρία βιβλία. — Τό ἀπόγευμα θά ἔρθει ὁ Νίκος. — Ὡς τότε θά ἔχω διαβάσει ὅλα τά μαθήματα. — Ἐγὼ ἔγραφα κι ἐσύ ἔπαιζες. — Ἐχω λύσει τά προβλήματα.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιός χρόνος φανερώνει τό *παρόν*; 2) Ποιοί χρόνοι φανερώνουν τό *παρελθόν* καί ποιοί φανερώνουν τό *μέλλον*; 3) Ποιοί χρόνοι λέγονται *μονολεκτικοί* καί ποιοί λέγονται *περιφραστικοί*;

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Θέμα, κατάληξη καί χαρακτήρας

δέν-ω, ιδρύ-εις, παιδευ-ει, ακού-τε

“Όπως τά ὀνόματα, ἔτσι καί τά ρήματα ἔχουν **θέμα** καί **κατάληξη**.

Θέμα εἶναι τό μέρος τοῦ ρήματος πού εἶναι στήν ἀρχή τοῦ τύπου καί μένει πάντα τό ἴδιο *δεν-*, *ιδρυ-*, *παιδευ-*, *ακου-*.

Κατάληξη εἶναι τό μέρος τοῦ ρήματος πού εἶναι πρὸς τό τέλος καί ἀλλάζει μορφή: *-ω*, *-εις*, *-ει* κτλ.

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται *χαρακτήρας*.

Στό ρῆμα *δέν-ω*, θέμα εἶναι τό *δέν-*, χαρακτήρας εἶναι τό *ν*.
Στό ρῆμα *ιδρύ-ω* θέμα εἶναι τό *ιδρυ-* καί χαρακτήρας τό *υ*.
Στό *παιδευ-ω* θέμα εἶναι τό *παιδευ-* καί χαρακτήρας τό *ευ* καί στό *ακού-ω* θέμα εἶναι τό *ακου-* καί χαρακτήρας τό *ου*.

ΑΣΚΗΣΗ 91.— Νά βρεῖς τό θέμα, τήν κατάληξη καί τό χαρακτήρα στά παρακάτω ρήματα: *μαγεύω*, *πλέκω*, *κερδίζω*, *λείπω*, *χάνω*, *ἀπλώνω*, *ἀρχίζω*, *τρέχω*, *λύνω*, *ράβω*, *ἀνοίγω*, *κλαίω*, *δανείζω*, *κουρεύω*, *ἀλέθω*.

Συλλαβική αύξηση

	Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
1)	δένω	ἔ-δενα	ἔ-δεσα
	γράφω	ἔ-γραφα	ἔ-γραφα

“Όσα ρήματα αρχίζουν από σύμφωνο παίρνουν στόν παρατατικό καί στόν άόριστο τής όριστικής πρίν άπό τό θέμα τους ένα ε: δένω, ε-δενα, ε-δεσα. Τό ε αυτό λέγεται **συλλαβική αύξηση**.

2) θέλω - ήθελα ζέρω - ήζερα

Τά ρήματα θέλω καί ζέρω παίρνουν στόν παρατατικό συλλαβική αύξηση η άντί ε.

3) έδενα - έδενες - έδενε - δέναμε - δένετε - έδεναν

“Όπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, ή αύξηση μένει όταν τονίζεται καί χάνεται όταν δέν τονίζεται.

4) αγοράζω, αγοράζα, αγοράσα - αγοράζομαι, αγοραζόμουν,
αγοράστηκα, αγορασμένος·

έτοιμάζω, έτοιμάζα, έτοιμάστηκα.

ιδρύω, ίδρυα, ιδρύθηκα.

ορίζω, όριζα, όρίστηκα.

όπλιζω, όπλιζα, όπλίστηκα.

αίχμαλωτίζω, αίχμαλώτισα - αίχμαλωτίστηκα.

“Όσα ρήματα αρχίζουν άπό φωνήεν ή δίψηφο δέν παίρνουν αύξηση, αλλά κρατούν τό φωνήεν ή τό δίψηφο σε όλους τούς χρόνους. Έξαιρούνται τά ρήματα: έχω - είχα, έρχομαι - ήρθα, είμαι - ήμουν.

Βοηθητικά ρήματα - Ἀπαρέμφατα

Ἐνεργητική φωνή

Παρακείμενος : ἔχω δέσει
Ὑπερσυντέλικος : εἶχα δέσει
Συντελ. μέλλοντ. : θά ἔχω δέσει

Παθητική φωνή

ἔχω δεθεῖ ἢ εἶμαι δεμένος
εἶχα δεθεῖ ἢ ἤμουν δεμένος
θά ἔχω δεθεῖ ἢ θά εἶμαι δεμένος

Ὅπως βλέπουμε, ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας σχηματίζονται μέ τή βοήθεια τῶν ρημάτων ἔχω καί εἶμαι. Τά δύο αὐτά ρήματα, πού βοηθοῦν στήν κλίση τῶν ρημάτων, λέγονται **βοηθητικά**.

Μαζί μέ τό ρῆμα ἔχω στούς χρόνους αὐτούς πηγαίνει ὁ ἄκλιτος τύπος δέσει γιά τήν ἐνεργητική φωνή καί δεθεῖ γιά τήν παθητική. Οἱ τύποι αὐτοί πού συνοδεύουν τό ἔχω εἶναι ἄκλιτοι καί λέγονται **ἀπαρέμφατα**.

Τό ἐνεργητικό ἀπαρέμφατο: ἔχω δέσει, γράψει, πλέξει, κτλ. γράφεται μέ *ει* στό τέλος.

Τό παθητικό ἀπαρέμφατο: ἔχω δεθεῖ, γραφεῖ, πλεχτεῖ κτλ. γράφεται μέ *ει* στό τέλος καί μέ περισπωμένη.

Οἱ δύο συζυγίες τῶν ρημάτων

Πρώτη συζυγία

Ἐνεργ. φωνή : δένω, παιδεύω

Παθητ. φωνή : δένομαι, παιδεύομαι

Δεύτερη συζυγία

ἀγαπῶ, ἀργῶ

ἀγαπιέμαι, θυμοῦμαι

Οἱ κλίσεις τῶν δύο ρημάτων λέγονται **συζυγίες**. Τά ρήματα χωρίζονται σέ **δύο συζυγίες**.

1) Ἡ πρώτη συζυγία ἔχει ὅλα τὰ ρήματα πού τελειώνουν στήν ἐνεργητική φωνή σέ -ω ἄτονο καί στήν παθητική φωνή σέ -ομαι: δένω - δένομαι, παιδεύω - παιδεύομαι.

2) Ἡ δεύτερη συζυγία ἔχει ὅλα τὰ ρήματα πού τελειώνουν στήν ἐνεργητική φωνή σέ -ῶ μέ περισπωμένη: ἀγαπῶ, ἀργῶ καί στήν παθητική σέ -ιέμαι ἢ -οῦμαι: ἀγαπιέμαι, θυμοῦμαι.

ΑΣΚΗΣΗ 92.— Νά ξεχωρίσεις σέ δύο στήλες τὰ ρήματα τῆς πρώτης καί τῆς δεύτερης συζυγίας: παίζω, κλαίω, ἐργάζομαι, πετῶ, τρυπῶ, ἔρχομαι, λυποῦμαι, κρατιέμαι, νικῶ, δροσίζω, γυρεύω, μάχομαι, τιμῶ, χάνω, τρυπιέμαι.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιό μέρος τοῦ ρήματος λέγεται θέμα καί ποιό κατάληξη; - 2) Τί λέγεται χαρακτήρας; - 3) Τί λέγεται συλλαβική αὔξηση; - 4) Ποιά εἶναι τὰ βοηθητικά ρήματα καί γιατί λέγονται ἔτσι; - Ποιές λέξεις λέγονται ἀπαρέμφατα; - 6) Πῶς γράφονται στό τέλος τό ἐνεργητικό καί τό παθητικό ἀπαρέμφατο; - 7) Πόσες εἶναι οἱ συζυγίες τῶν ρημάτων καί ποιὰ ρήματα ἔχει ἡ κάθε συζυγία;

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. Τό ρήμα ἔχω

Μονολεκτικοί χρόνοι				
Ἐνεστώτας				Παρατατικός
Ὅριστική	Ἑποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά)	Προστακτική	Μετοχή	
ἔχω	ἔχω	ἔχε	ἔχοντας	εἶχα
ἔχεις	ἔχεις			εἶχες
ἔχει	ἔχει			εἶχε
ἔχομε ἢ ἔχομε	ἔχομε ἢ ἔχομε			εἶχαμε
ἔχετε	ἔχετε	ἔχετε		εἶχατε
ἔχουν	ἔχουν			εἶχαν
Περιφραστικός χρόνος: Μέλλοντας: θά ἔχω				
2. Τό ρήμα εἶμαι				
Μονολεκτικοί χρόνοι				
Ἐνεστώτας			Παρατατικός	
Ὅριστική καί Ἑποτακτική	Μετοχή			
εἶμαι	ὄντας		ἦμουν	
εἶσαι			ἦσουν	
εἶναι			ἦταν	
εἶμαστε			ἦμαστε	
εἶστε			ἦσαστε	
εἶναι			ἦταν	
Περιφραστικός χρόνος: Μέλλοντας: θά εἶμαι				

Τά ρήματα ἔχω καί εἶμαι δέν ἔχουν ἄλλους χρόνους.

ΑΣΚΗΣΗ 93.— Γράψε πέντε προτάσεις μέ τό ρήμα ἔχω σέ διάφορους χρόνους. (Παράδειγμα: ἔχω ἓνα δέμα μέ βιβλία. Ὁ Πέτρος εἶχε μεγάλη δύναμη κτλ.).

ΑΣΚΗΣΗ 94.— Γράψε 5 προτάσεις μέ τό ρήμα εἶμαι σέ διάφορους χρόνους.

ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

1. Ένεργητική φωνή

δένω

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προστα- κτική	Άπαρέμ- φατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	δένω	δένω	δένε		δένοντας	Παρατατικός	έδενω
	δένεις	δένεις	δένε				έδενες
Ένεστώτας	δένει	δένει	δένετε		δένοντες	Παρατατικός	έδενε
	δένουμε, δένετε	δένουμε, δένετε	δένετε				δένουμε
Ένεστώτας	δένουν	δένουν	δένετε		δένοντες	Παρατατικός	δένατε
	δέσασθε	δέσασθε	δέστε				δένατε
Αόριστος	έδεσα	έδεσα	έδεσθε		δέσασθε	Παρατατικός	έδεσαν
	έδεσθε	έδεσθε	δέσασθε				έδεσαν
Αόριστος	έδεσαν	έδεσαν	δέσασθε		δέσασθε	Παρατατικός	έδεσαν
	έδεσαν	έδεσαν	δέσασθε				έδεσαν
Παρατατικοί Χρόνοι	Όριστική						
	<p>Έξακολουθητικός μέλλοντας: θά δένω, θά δένεις, θά δένει κτλ. Στηνμαϊός μέλλοντας: θά δέσω, θά δέσεις, θά δέσει κτλ. Παρακειμένους: έχω δέσει, έχεις δέσει (ή έχω δεμένο κτλ.) Υπερσυντέλικος: είχα δέσει, είχες δέσει (ή είχα δεμένο κτλ.) Συντελεσμένος μέλλ.: θά έχω δέσει (ή θά έχω δεμένο κτλ.).</p>						

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

1. Ἡ ὀριστική

1) Ἡ ὀριστική στόν *ἐνεστώτα* καί στόν *ἐξακολουθητικό μέλλοντα* ἔχει καταλήξεις:

-ω, -εις, -ει, -οιμε, (-ομε), -ετε, -ουν.

2) Στό *στιγμιαῖο μέλλοντα* οἱ καταλήξεις εἶναι οἱ ἴδιες, μέ τή διαφορά ὅτι παίρνουν μπροστά ἕνα σ

3) Ὁ *παρατατικός* ἔχει καταλήξεις:

-α, -ες, -ε, -αμε, -ατε, -αν.

4) Ὁ *ἀόριστος* ἔχει καταλήξεις ὅμοιες μέ τόν *παρατατικό*, μέ τή διαφορά ὅτι παίρνουν μπροστά ἕνα σ.

5) Ὁ *παρακείμενος* σχηματίζεται μέ τό *ἔχω* καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο *δέσει*: *ἔχω* *δέσει* κτλ.

6) Ὁ *ὑπερσυντέλικος* σχηματίζεται μέ τό *εἶχα* καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο *δέσει*: *εἶχα* *δέσει* κτλ.

7) Ὁ *συντελεσμένος μέλλοντας* σχηματίζεται μέ τό *θά ἔχω* καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφατο *δέσει*: *θά ἔχω* *δέσει* κτλ.

2. Ἡ ὑποτακτική

Ἡ *ὑποτακτική* ἔχει μόνο τρεῖς χρόνους: *ἐνεστώτα*, *ἀόριστο*, καί *παρακείμενο*. Πρίν ἀπό τό ρῆμα στήν ὑποτακτική βάζουμε τίς λέξεις: *νά*, *γιά νά*, *ἄν*, *ἄς*, *ὅταν* κτλ.

1) Ὁ *ἐνεστώτας* στήν ὑποτακτική ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν *ἐνεστώτα* τῆς ὀριστικῆς.

2) Ὁ *ἀόριστος* στήν ὑποτακτική ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς, μόνο πού παίρνουν μπροστά ἕνα σ.

3) Ὁ *παρακείμενος* στήν ὑποτακτική σχηματίζεται μέ τό *νά ἔχω* καί τό ἄκλιτο ἀπαρέμφοτο *δέσει*: *νά ἔχω δέσει*, *νά ἔχεις δέσει* κτλ.

3. Ἡ προστακτική

Ἡ προστακτική ἔχει μόνο δύο χρόνους: *ἐνεστώτα* καί *ἀόριστο*. Κάθε χρόνος ἀπ' αὐτούς ἔχει μόνο ἕνα πρόσωπο: *δεύτερο* ἐνικῶ καί πληθυντικῶ.

Δηλαδή ἡ προστακτική δέν ἔχει πρῶτο πρόσωπο οὔτε *τρίτο*.

1) Στόν *ἐνεστώτα* ἡ προστακτική σχηματίζει τό β' ἐνικό καί τό β' πληθυντικό μέ μιά λέξη, δηλαδή μονολεκτικά: *δέν-ε*, *δέν-ετε*.

Καταλήξεις: *-ε*, *-ετε*.

Στόν *ἀόριστο* ἡ προστακτική ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις, ὅπως στόν ἐνεστώτα, μόνο πού παίρνουν μπροστά τό σ: *δέσε*, *δέσετε*.

Τό β' πληθυντικό *δέστε* λέγεται καμιά φορά καί *δέσετε*.

4. Ἡ μετοχή

δέν-οντας. Ἡ μετοχή ἔχει μόνο ἐνεστώτα καί εἶναι ἄκλιτη.

Ἡ κατάληξή της εἶναι *-οντας* (μέ ὄμικρον).

Οί καταλήξεις πού ἔχουν μπροστά σ

- (σ) θά δέσω - ἔδεσα - νά δέσω - ἔχω δέσει - δέσε
- (ψ) [θά γράψω - ἔγραψα - νά γράψω - ἔχω γράψει - γράψε
θά κρύψω - ἔκρυψα - νά κρύψω - ἔχω κρύψει - κρύψε
- (ξ) [θά πλέξω - ἔπλεξα - νά πλέξω - ἔχω πλέξει - πλέξε
θά τρέξω - ἔτρεξα - νά τρέξω - ἔχω τρέξει - τρέξε

Τό σ στήν ἀρχή τῶν καταλήξεων γίνεται σέ μερικά ρήματα ψ καί σέ ἄλλα ξ.

ΑΣΚΗΣΗ 95.— Νά βρεῖς σέ ποιό πρόσωπο, ἀριθμό, ἔγκλιση καί χρόνο εἶναι τά παρακάτω ρήματα:

ἔλυσα, ἔχω γράψει, εἶχες χάσει, θά ἔχετε κρύψει, ἔπαυες,, θά ψήσεις, γράφε, ἄς διορθώσει, πληρώνουν, νά διπλώσω, νά ἔχει φορτώσει, κλείδωσε, ὅταν ζυμώσεις, ἄν λύσει, διάβαξε.

Παράδειγμα: ἔλυσα = α' ἐνικό ὀριστικῆς ἀορίστου τοῦ ρήματος λύνω.

ΑΣΚΗΣΗ 96.— Γράψε 5 προτάσεις: — 1) μέ τό ρῆμα *διαβάζω* στήν ὀριστική τοῦ ἐνεστώτα, — 2) μέ τό ρῆμα *κλείνω* στήν προστακτική τοῦ ἀορίστου, — 3) μέ τό ρῆμα *χάνω* στόν παρατατικό, — 4) μέ τό ρῆμα *διορθώνω* στήν ὀριστική τοῦ ἀορίστου καί 5) μέ τό ρῆμα *ράβω* στήν ὀριστική τοῦ ἐνεστώτα.

Παράδειγμα: Ὁ Πέτρος διαβάζει τό μάθημά του.

ΑΣΚΗΣΗ 97.— 1) Γράψε ἀπό μιά πρόταση γιά κάθε χρόνο τῆς ὀριστικῆς μέ τό ρῆμα *κρύβω* σέ διαφορετικά πρόσωπα.— 2) Γράψε δύο προτάσεις στήν προστακτική καί στή μετοχή μέ τό ρῆμα *πλέκω*.

2. Παθητική φωνή

δένομαι

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προστα- κτική	Απαρίμ- φωτο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική
Ένεστώτας	δένομαι	δένομαι	(δένου)			Παρατατικός	δενόμουν
	δένεσαι	δένεσαι					δενόσουν
	δένεται	δένεται					δενόταν
	δενόμαστε	δενόμαστε	(δένεστε)				δενόμαστε
	δένεστε	δένεστε					δενόσαστε
δένονται	δένονται				δένονταν		
Αόριστος	δέθηκα	δέθω	δέσου	δεθεί			
	δέθηκες	δεθείς					
	δέθηκε	δεθεί					
	δεθήκαμε	δεθοῦμε	δεθείτε				
	δεθήκατε	δεθοῦν					
Παρακείμενος						δεμένος	
Περίφραστικοί Χρόνοι	Οριστική					Υποτακτική	
	Έξακόλουθητικός μέλλ.: θά δένομαι, θά δένεσαι κτλ. Στηνμαῖος μέλλοντας: θά δεθῶ, θά δεθείς, θά δεθεί κτλ. Παρακείμενος: ἔχω δεθεί, ἔχεις δεθεί (ἢ εἶμαι δεμένος κτλ.) Υπερσυντέλικος: εἶχα δεθεί, εἶχες δεθεί (ἢ ἦμουν δεμένος κτλ.) Συντελεσμένος μέλλ.: θά ἔχω δεθεί (ἢ θά εἶμαι δεμένος κτλ.).					Παρακείμενος	νά ἔχω δεθεί, νά ἔχεις δεθεί νά ἔχει δεθεί, (ἢ νά εἶμαι δε- μένος, νά εἶσαι δεμένος κτλ.)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

1. Ἡ ὀριστική

1) Δένομαι στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ἡ ἐνεστώτας στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς καί ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις:

-ομαι, -εσαι, -εται, -όμαστε, -εστε, -ονται.

Ἄλλα τά πρόσωπα γράφονται μέ *αι* στό τέλος, ἐκτός ἀπό τό α' καί β' πληθυντικό: *δενόμαστε* - *δένεστε*, πού ἔχουν *ε*.

2) Δενόμουν στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ἡ παρατατικός τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς καταλήξεις:

-όμουν, -όσουν, -όταν, -όμαστε, -όσαστε, -ονταν.

Ἄλλες οἱ καταλήξεις ἀρχίζουν ἀπό *ὄμικρον*.

Καί ἐδῶ τό α' καί τό β' πληθυντικό ἔχουν *ε* στό τέλος.

Τό γ' ἐνικό τονίζεται στήν παραλήγουσα: *δενόταν*, ἐνῶ τό γ' πληθυντικό τονίζεται στήν προπαραλήγουσα: *δένονταν*.

3) Θά δεθῶ στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ἡ στιγμιαίος μέλλοντας τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν ἀόριστο τῆς ὑποτακτικῆς, ἀλλά μέ τό *θά* μπροστά ἀπό τό ρῆμα *θά δεθῶ*, *θά δεθεῖς* κτλ.

4) Δέθηκα στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ἡ ἀόριστος στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς καταλήξεις:

-θηκα, -θηκες, -θηκε, -θήκαμε, -θήκατε, -θηκαν.

Ἄλλα τά πρόσωπα ἀρχίζουν μέ τή συλλαβή *θη* (μέ *ἦτα*):

5) Ἐχω δεθεῖ στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ἐ παρακεῖμενος στήν ὀριστική τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται τό ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπερέμφοτο δεθεῖ: ἔχω δεθεῖ, ἔχεις δεθεῖ κτλ.

Ἐ παρακεῖμενος αὐτός μπορεῖ νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό ρῆμα εἶμαι μαζί μέ τήν παθητική μετοχή δεμένος:

εἶμαι δεμένος, εἶσαι δεμένος, εἶναι δεμένος,
εἶμαστε δεμένοι, εἶστε δεμένοι, εἶναι δεμένοι.

6) εἶχα δεθεῖ στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ἐ ὑπερσυντέλικος τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό εἶχα καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφοτο δεθεῖ: εἶχα δεθεῖ, εἶχες δεθεῖ κτλ.

Ἐ ὑπερσυντέλικος μπορεῖ νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό ἤμουν μαζί μέ τήν παθητική μετοχή:

ἤμουν δεμένος, ἤσουν δεμένος, ἤταν δεμένος,
ἤμαστε δεμένοι, ἤσαστε δεμένοι, ἤταν δεμένοι.

7) Θά ἔχω δεθεῖ στό κάθισμα τοῦ ἀεροπλάνου μέ τή ζώνη.

Ἐ συντελεσμένος μέλλοντας τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό θά ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφοτο δεθεῖ: θά ἔχω δεθεῖ, θά ἔχεις δεθεῖ κτλ.

Μπορεῖ ὅμως νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό θά εἶμαι μαζί μέ τήν παθητική μετοχή:

θά εἶμαι δεμένος, θά εἶσαι δεμένος, θά εἶναι δεμένος,
θά εἶμαστε δεμένοι, θά εἶστε δεμένοι, θά εἶναι δεμένοι.

2. Ἡ ὑποτακτική

Καί στήν παθητική φωνή ἡ ὑποτακτική ἔχει μόνο ἐνεστώτα, ἀόριστο καί παρακεῖμενο.

1) Ὁ ἐνεστώτας στήν ὑποτακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τόν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς.

-ομαι, -εσαι, -εται, -όμαστε, -εστε, -ονται.

2) Ὁ ἀόριστος στήν ὑποτακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει τίς ἴδιες καταλήξεις μέ τό στιγμιαῖο μέλλοντα τῆς ὀριστικῆς, μόνο πού ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας παίρνει τό θά μπροστά ἀπό τό ρῆμα.

3) Ὁ παρακείμενος στήν ὑποτακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζεται μέ τό νά ἔχω καί μέ τό ἄκλιτο ἀπαρέμφοτο δεθεῖ: νά ἔχω δεθεῖ, νά ἔχεις δεθεῖ κτλ. Μπορεῖ ὅμως νά σχηματιστεῖ καί μέ τό βοηθητικό ρῆμα νά εἶμαι καί μέ τήν παθητική μετοχή δεμένος.

νά εἶμαι δεμένος, νά εἶσαι δεμένος, νά εἶναι δεμένος,
νά εἶμαστε δεμένοι, νά εἴστε δεμένοι, νά εἶναι δεμένοι.

3. Ἡ προστακτική

Καί στήν παθητική φωνή ἡ προστακτική ἔχει μόνο ἐνεστώτα καί ἀόριστο καί μόνο β' πρόσωπο ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ.

Ὁ ἀόριστος στήν προστακτική τῆς παθητικῆς φωνῆς ἔχει ἐπίσης τό β' ἐνικό καί τό β' πληθυντικό μονολεκτικά: δέσου, δεθεῖτε. Καταλήξεις: -σου, -θεῖτε.

4. Ἡ μετοχή

Ἡ μετοχή στήν παθητική φωνή ἔχει μόνο παρακείμενο μέ κατάληξη -μένος, -μένη, -μένο:

δεμένος, δεμένη, δεμένο.

Αὕτη κλίνεται σάν ἐπίθετο.

Οί καταλήξεις πού ἔχουν θ

(θ) θά δεθῶ - δέθηκα - νά δεθῶ - ἔχω δεθεῖ - δεθεῖτε

(τ) θά κρυφῶ - κρύφτηκα - νά κρυφῶ - ἔχω κρυφτεῖ - κρυφτεῖτε

θά μπλεχῶ - μπλέχτηκα - νά μπλεχῶ - ἔχω μπλεχτεῖ - μπλεχτεῖτε.

Τό θ στήν ἀρχή τῶν καταλήξεων σέ πολλά ρήματα γίνεται τ (φτ, χτ, στ):

(φτ) θά τριφῶ, τρίφτηκα, νά τριφῶ, ἔχω τριφτεῖ - τριφτεῖτε

θά κουρευῶ, κουρεύτηκα, νά κουρευῶ ἔχω κουρευτεῖ - κουρευτεῖτε,

(χτ) θά δεχῶ, δέχτηκα, νά δεχῶ, ἔχω δεχτεῖ - δεχτεῖτε,

θά ἀνοιχῶ, ἀνοίχτηκα, νά ἀνοιχῶ, ἔχω ἀνοιχτεῖ - ἀνοιχτεῖτε,

(στ) θά πιαστῶ, πιάστηκα, νά πιαστῶ, ἔχω πιαστεῖ, πιαστεῖτε

θά δροσιστῶ, δροσίστηκα, νά δροσιστῶ, ἔχω δροσιστεῖ, δροσιστεῖτε

ΑΣΚΗΣΗ 98.— Νά βρεῖς σέ ποῖο πρόσωπο, ἀριθμό, ἔγκλιση καί χρόνο εἶναι τά παρακάτω ρήματα:

στολιστήκα, ἔχω στολιστεῖ, χάσου, νά χαθῶ, φορτωνόμουν, εἶχε φορτωθεῖ, θά δεχτεῖτε, μεταχειρισμένος, κλειδωμένος, εἶχατε ζημιωθεῖ, νά ψηθεῖ, θά ἔχει ψηθεῖ, νά ἔχετε πληρωθεῖ.

Γενικοί ὀρθογραφικοί κανόνες

1) Ἐνεργητική φωνή

Ἐμεῖς πλένομε τά χέρια μας

Ἐμεῖς χτενίζομε τά μαλλιά μας

Παθητική φωνή

Ἐγώ πλένομαι στή βρῦση

Ἐγώ χτενίζομαι κάθε πρωί.

Τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀνω-
νομία ἐμεῖς καί τελειώνουν σέ -με τά γράφουμε μέ ε (ἔψιλον): ἐ-
μεῖς πλένομε, ἐμεῖς χτενίζομε.

Τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία ἐγώ καί τελειώνουν σέ -μαι τά γράφουμε μέ *αι*: ἐγώ πλένομαι, ἐγώ χτενίζομαι.

2) Ἐνεργητική φωνή

Ἔσεῖς πλένετε τά χέρια σας
Ἔσεῖς χτενίζετε τά μαλλιά σας

Παθητική φωνή

Αὐτός πλένεται στή βρύση.
Αὐτός χτενίζεται κάθε πρωί.

Τά ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία ἐσεῖς καί τελειώνουν σέ -τε τά γράφουμε μέ *ε* (ἔψιλον): ἐσεῖς πλένετε, ἐσεῖς χτενίζετε.

Τά ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς πού δέχονται τήν ἀντωνυμία αὐτός καί τελειώνουν σέ -ται τά γράφουμε μέ *αι*: αὐτός πλένεται, αὐτός χτενίζεται.

ΑΣΚΗΣΗ 99.— Φράσεις γιά ὀρθογραφία. Βλέπετε αὐτό τό σπίτι πού χτίζεται ἀπέναντι; Βλέπουμε ἕναν ἐργάτη πού ἐργάζεται ἐπάνω καί πολλούς ἄλλους στό κάτω μέρος τοῦ σπιτιοῦ. Φαντάζομαι ὅτι θέλετε νά μάθετε τί γίνεται ἐκεῖ. Ἔρχομαι καί ἐγώ μαζί σας καί πηγαίνομε νά κοιτάξομε. Ὅλοι οἱ ἐργάτες ἐργάζονται καί σιγά σιγά τό σπίτι ὅλο καί σηκώνεται ψηλά. Ἔρχεται στιγμή πού τό σπίτι γίνεται τέλειο. Χαίρεται κανεῖς νά τό βλέπει.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. Ρήματα σέ **-εύω**

*λιγοστεύω, μαγεύω, παιδεύω, ταξιδεύω, φυτεύω, ψαρεύω,
κουρεύω, περισσεύω, χαϊδεύω, όνειρεύομαι.*

Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-εύω** καί **-εύομαι** γράφονται
μέ **-ευ**.

Μόνο τά ρήματα κλέβω καί σέβομαι γράφονται μέ **β**.

2. Ρήματα σέ **-αίνω**

*άνασταίνω, άνεβαίνω, διαβαίνω, ζεσταίνω, παρασταίνω,
κονταίνω, κουτσαίνω, σιχαίνομαι, φαίνομαι.*

Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-αίνω**, καί **-αίνομαι** γράφονται
μέ **αι**.

Μόνο τά ρήματα: δένω, μένω, πλένω, γράφονται μέ **ε**.

3. Ρήματα σέ **-ίζω**

*άνθίζω, άντικρίζω, δροσίζω, νομίζω, ποτίζω, στολίζω, άλατίζω,
άχνίζω, έλπίζω, κερδίζω, μεταχειρίζομαι, φτερνίζομαι.*

Όσα ρήματα τελειώνουν σέ **-ίζω** καί **-ίζομαι** γράφονται μέ **ι**
(γιώτα).

Έξαιροϋνται τά ρήματα: δανείζω (μέ **ει**), άθροίζω (μέ **οι**),
πήζω καί πρήζω (μέ **η**) καί μερικά πού γράφονται μέ **υ**: άναβρύζω,
γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω (κατακλυσμός).

4. Ρήματα σέ **-ιάζω**

*άγκαλιάζω, βραδιάζω, λογαριάζω, μουδιάζω, πλαγιάζω, βελογιάζω,
θουσιάζω, κοπιάζω, ματιάζω, πλησιάζω, βιάζομαι*

Ἔνθα ῥήματα τελειώνουν σέ **-ιάζω** καί **-ιάζομαι** γράφονται μέ **ι**.

Ἐξαιροῦνται τά ῥήματα: *ἀδειάζω, χρειάζομαι* (μέ **ει**) καί *μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι* (μέ **οι**).

5. ῤήματα σέ **-ώνω**

ἀπλώνω, βεβαιώνω, διορθώνω, διπλώνω, κρυώνω, παγώνω, ἐλευθερώνω, ἐνώνω, ζυμώνω, θαμπώνω, καρφώνω, κλειδώνω, κλειδώνομαι.

Ἔνθα ῥήματα τελειώνουν σέ **-ώνω** καί **-ώνομαι** γράφονται μέ **ω**.

Αὐτά τά ῥήματα κρατοῦν τό **ω σ'** ὅλους τούς χρόνους: *διπλώνω, δίπλωνα, δίπλωσα, θά διπλώσω, ἔχω διπλώσει-διπλώνομαι, διπλώθηκα, ἔχω διπλωθεῖ, διπλωμένος*

ΑΣΚΗΣΗ 100.— Φράσεις γιά ὀρθογραφία: Ὅποιος δέ θέλει νά ζυμώσῃ πέντε μέρες κοσκινίζει. — Κλειδώνω, μανταλώνω κι ὁ κλέφτης εἶναι μέσα. — Γιά χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα. — Γυρεύω μέ τό βελόνι ν' ἀνοίξω πηγάδι. — Τῶν φρονίμων τά παιδιά πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν. — Ὁ καλός караβοκύρης στή φουρτούνα φαίνεται. — Ἡ ἀρρώστια μέ τό σακί μπαίνει, μέ τό βελόνι βγαίνει. — Ὅπως στρώσεις, θά πλαγιάσεις. — Μὴν τά πετᾶς τά λόγια σου σάν τ' ἄχυρο στ' ἄλώνι, γιατί τά παίρνει ὁ ἄνεμος καί ποιός τά συμμαζώνει;

ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΖΥΓΙΑ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

α) Τό ρήμα αγαπῶ (-ās, -ā)

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική καὶ Ὑποτακτική	Προστα- κτική	Ἀπαρέμ- φατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Ὅριστική
Ἐνεστώτας	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾶ, ἀγαπᾶει ἀγαποῦμε, ἀγαπᾶμε ἀγαπᾶτε ἀγαποῦν, ἀγαπᾶν(ε)	ἀγάπα ἀγαπᾶτε		ἀγαπώντας	Παρεστώτης	ἀγαποῦσα ἀγαποῦσες ἀγαποῦσε ἀγαποῦσαμε ἀγαποῦσατε ἀγαποῦσαν
Ἀόριστος	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγαπήσαμε ἀγαπήσατε ἀγάπησαν	ἀγάπησε ἀγαπήσατε	ἀγαπήσει			
Περίφραστικοί	Ὅριστική				Ὑποτακτική	
Χρόνοι	Ἐξακολουθητικός μέλλοντας: θά ἀγαπῶ, θά ἀγαπᾷς κτλ. Στηνμιαῖος μέλλοντας: θ' ἀγαπήσω, θ' ἀγαπήσεις κτλ. Παρακειμένους: ἔχω ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.). Ὑπερσυντέλικος: εἶχα ἀγαπήσει (ἢ εἶχα ἀγαπημένο κτλ.). Συντελ. μέλλ.: θά ἔχω ἀγαπήσει (ἢ θά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.).				Παρακειμένους	νά ἔχω ἀγαπήσει, νά ἔχεις ἀγα- πήσει, νά ἔχει ἀγαπήσει (ἢ νά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τά ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας διαφέρουν ἀπό τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας μόνο στόν ἐνεστώτα, παρατατικό καί ἐξακολουθητικό μέλλοντα: ἀγαπῶ, ἀγαποῦσα, θά ἀγαπῶ.

Οἱ ἄλλοι χρόνοι σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη συζυγία: θά ἀγαπήσω, ἀγάπησα, ἔχω ἀγαπήσει κτλ.

Ὅπως τό ἀγαπῶ κλίνονται τά ρήματα: γλεντῶ, κεντῶ, κολῶ, κυβερνῶ, μελετῶ, νικῶ, ρωτῶ, τιμῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ κτλ. Ἐπίσης τά ρήματα: γελῶ, διψῶ, κρεμῶ, ξεχνῶ, πεινῶ, περνῶ, χαλῶ, πού ἔχουν ἀόριστο σέ -ασα: γέλασα, δίψασα, κρέμασα κτλ.

β) Τό ρῆμα λαλῶ

Ἐνεστώτας			
Ὀριστική	Ἑποτακτική	Προστακτική	Μετοχή
λαλῶ	λαλῶ		
λαλεῖς	λαλεῖς	λάλει	
λαλεῖ	λαλεῖ		λαλώντας
λαλοῦμε	λαλοῦμε		
λαλεῖτε	λαλεῖτε	λαλεῖτε	
λαλοῦν	λαλοῦν		

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στά προηγούμενα.

Ὅπως τό λαλῶ κλίνονται τά ρήματα: ἀδικῶ, ἀργῶ, ἐνεργῶ, ἐπιθυμῶ, θρηνῶ, καλλιερῶ, κατοικῶ, ποθῶ, προχωρῶ, προσπαθῶ, φιλῶ, ὠφελῶ κτλ.

Ἐπίσης τά ρήματα: ἀφαιρῶ, διαιρῶ, καλῶ, μπορῶ, συναρῶ κτλ., πού ἔχουν ἀόριστο σέ -εσα: ἀφαίρεσα, διαίρεσα, κάλεσα κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 101.— Γράψε σέ ὅλους τούς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τίς φράσεις: Πηδᾶ σάν ἐλαφάκι.— Προχωρεῖ χωρίς ἐμπόδια.

2. ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

α) Τό ρήμα: αγαπιέμαι

ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική και Υποτακτική	Προστα- κτική	Απαρέμ- φατο	Μετοχή	ΧΡΟ- ΝΟΙ	Οριστική
Ένεστώτας	αγαπιέμαι αγαπιέσαι αγαπιέται αγαπιόμαστε αγαπιέστε αγαπιούνται				Παρεστώτας	αγαπιόμουν αγαπιόσουν αγαπιόταν αγαπιόμαστε αγαπιόσατε αγαπιόνταν(*)
Αόριστος	αγαπήθηκα αγαπήθηκες αγαπήθηκε αγαπήθηκαμε αγαπήθήκατε αγαπήθηκαν	αγαπήσου αγαπηθείτε	αγαπηθεί			
	Παρακείμενος			αγαπημένος		
						Υποτακτική
Περίφραστικοί Χρόνοι	Οριστική					
	Εξακολουθ. μέλλοντας: θ' αγαπιέμαι, θ' αγαπιέσαι, θ' αγαπιέται κτλ. Στηγμ. μέλλοντας: θ' αγαπηθῶ, θ' αγαπηθείς, θ' αγαπηθεί κτλ. Παρακείμενος: έχω αγαπηθεί (ή ήμουν αγαπημένος κτλ.) Υπερσυντέλικος: είχα αγαπηθεί (ή ήμουν αγαπημένος κτλ.) Σύντελ. μέλλ.: θά έχω αγαπηθεί (ή θά είμαι αγαπημένος κτλ.)				Παρακείμενος	νά έχω αγαπηθεί, νά έχεις αγαπηθεί (ή νά είμαι αγαπημένος κτλ.)

(*) και αγαπιούνταν.

“Ὅπως τὸ ἀγαπιέμαι κλίνονται τὰ ρήματα: ἀναρωτιέμαι, ζητιέμαι, κρατιέμαι, μετριέμαι, παρηγοριέμαι, τρυπιέμαι, χτυπιέμαι κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 102.— Γράψε σὲ ὄλους τοὺς χρόνους τῆς παθητικῆς φωνῆς τῆ φράση: Ἀναρωτιέμαι ποιὸς φταίει.

β) Τὸ ρῆμα: λυποῦμαι

ΟΡΙΣΤΙΚΗ

<i>Ἐνεστώτας</i>	<i>Παρατατικός</i>	<i>Μέλλοντας ἐξακολ.</i>
λυποῦμαι, λυπᾶμαι	λυπόμουν	θά λυποῦμαι, θά λυ-
λυπᾶσαι	λυπόσουν	θά λυπᾶσαι [πᾶμαι
λυπᾶται	λυπόταν	θά λυπᾶται
λυπούμαστε	λυπόμαστε	θά λυπούμαστε
λυπάστε	λυπόσαστε	θά λυπάστε
λυποῦνται	λυπόνταν, λυποῦνταν	θά λυποῦνται

Μέλλοντας στιγμιαῖος: θά λυπηθῶ, (-θεῖς, -θεῖ, -θοῦμε, -θεῖτε, -θοῦν).

Ἀόριστος: λυπήθηκα, λυπήθηκες, λυπήθηκε κτλ.

Παρακείμενος: ἔχω λυπηθεῖ, ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.

Ὑπερσυντέλικος: εἶχα λυπηθεῖ, εἶχες λυπηθεῖ κτλ.

Μέλλοντας συντελεσμένος: θά ἔχω λυπηθεῖ, θά ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ

ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ

<i>Ἐνεστώτας</i>	<i>Ἀόριστος</i>	<i>Ἐνεστώτας</i>
νά λυποῦμαι, νά λυπᾶμαι	νά λυπηθῶ	(δέν ἔχει)
νά λυπᾶσαι	νά λυπηθεῖς	
νά λυπᾶται	νά λυπηθεῖ κτλ.	<i>Ἀόριστος</i>
νά λυπούμαστε	<i>Παρακείμενος</i>	λυπήσου
νά λυπάστε	νά ἔχω λυπηθεῖ	λυπηθεῖτε
νά λυποῦνται	νά ἔχεις λυπηθεῖ κτλ.	

ΜΕΤΟΧΗ. Παρακείμενος: λυπημένος, λυπημένη, λυπημένο.
ΑΠΑΡ. ἘΑορίστου: λυπηθεῖ.

ἜΟπως τό λυποῦμαι κλίνονται τά ρήματα: *θυμοῦμαι, κοιμοῦμαι, φοβοῦμαι.*

ΑΣΚΗΣΗ 103.— Γράψε σέ ὅλους τούς χρόνους τῆς παθητικῆς φωνῆς τῆ φράση. *Θυμᾶσαι μέ νοσταλγία τά περασμένα.*

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

- 1) ἀγαπῶ ἀργεῖς νά δεθῶ νά δεθεῖ
τιμῶ ἀργεῖ νά δεθεῖς νά δεθοῦν

Σέ ὅλα τά ρήματα (α' καί β' συζυγίας) ἡ μακρόχρονη λήγουσα, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένη*.

- 2) ἀγαπᾶς, μελετᾶς, ἀγαπᾷ, μελετᾷ

Τό α στή λήγουσα τῶν ρημάτων, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένη*.

- 3) ἀγαποῦσα, μελετοῦσα, ἤρθα, ἤρθαν

Τό α στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς, ἅμα δέν τονίζεται, εἶναι *βραχύχρονο*.

- 4) πήδα, ρῶτα, κοίτα

Τό α στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι *μακρόχρονο*.

- 5) Μέ δξεία Μέ *περισπωμένη*

βάλε, πάρε, κρίνε θυμοῦμαι (καί θυμᾶμαι), θυμᾶσαι,
δίνε, λύνε, λύσε, λύστε θυμᾶται, πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε
γελάστε, θυμάστε -ἐλάτε, πηδάτε.

Τό α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ρημάτων εἶναι *βραχύχρονο*.

Οί καταλήξεις ὁμως -ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται, τοῦ ἐνικοῦ καί -ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε τοῦ πληθυντικοῦ παίρνουν *περισπωμένη*.

ΑΣΚΗΣΗ 104.— Φράσεις γιά ὀρθογραφία: "Οποῖος τολμᾶ νικᾷ. — Ὁ τζίτζικας ζητεῖ βοήθεια ἀπό τό μυρμήγκι καί λέει: «Ὅλο τό καλοκαίρι τραγουδοῦσα. Τώρα πεινῶ». Καί τό μυρμήγκι ἀπαντᾷ: «Τραγουδοῦσες; Χοροπήδα λοιπόν τώρα». — Ἦρθα νά δροσιστῶ στήν παραλία. — Κι ἐσύ ἦρθες νά δροσιστεῖς. — Ἄν προτιμᾶτε, περάστε ἀπ' ἐδῶ.

ΑΚΛΙΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Ἐπιρρήματα

- 1) *Ποῦ εἶσαι;* — *Εἶμαι ἐδῶ* (φανερώνεται ὁ τόπος).
- 2) *Πότε ἦρθες;* — *Ἦρθα σήμερα* (φανερώνεται ὁ χρόνος).
- 3) *Πῶς πέρασες;* — *Πέρασα εὐχάριστα* (φανερώνεται ὁ τρόπος).
- 4) *Πόσο ἄργησες;* — *Ἄργησα πολύ* (φανερώνεται τό ποσό).
- 5) *Θέλεις νά γράψεις;* — *Ναί, βέβαια.* — *Ὁχι* (φανερώνεται βεβαίωση ἢ ἄρνηση).

Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι οἱ ἄκλιτες λέξεις *ἐδῶ, σήμερα, εὐχάριστα, πολύ, ναί, βέβαια, ὄχι* φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, βεβαίωση ἢ ἄρνηση. Τέτοιες ἄκλιτες λέξεις συνοδεύουν κυρίως τά ρήματα καί γι' αὐτό λέγονται **ἐπιρρήματα**.

Τά ἐπιρρήματα κατά τή σημασία πού ἔχουν εἶναι πέντε εἰδῶν:

- 1) **Τοπικά:** *ποῦ; ἐδῶ, ἐκεῖ, (ἐ)πάνω, κάτω, ἀριστερά, δεξιά, ψηλά, χαμηλά, μακριά, κοντά, ἀπέναντι, ἐμπρός, πίσω, μέσα, ἔξω* κτλ.

2) **Χρονικά**: πότε; τώρα, πρίν, ἔπειτα, χτές, προχτές, σήμερα, αὔριο, μεθαύριο, πέρσι, ἐφέτος, πρῶτα, ὕστερα, ἀμέσως, πάλι κτλ.

3) **Τροπικά**: πῶς; ἔτσι, ἀλλιῶς, ὅπως, καθώς, καλά, ἄσχημα, κακά, εὐχάριστα, ὠραῖα, περίφημα, φρόνιμα, ἤσυχα κτλ.

4) **Ποσοτικά**: πόσο; τόσο, κάμποσο, ἀρκετά, πολύ, λίγο, λιγάκι, καθόλου, διόλου, ὀλωσδιόλου, ὀλότερα, περίπου, σχεδόν κτλ.

5) **Βεβαιωτικά**: ναί, βέβαια (καί: βεβαίως), βεβαιότατα, μάλιστα, σωστά, ἀλήθεια κτλ.

6) **Ἀρνητικά**: ὄχι, δέν, μή (καί: μήν).

Ὁρθογραφία τῶν ἐπιρρημάτων

1) ποῦ; πῶς; παντοῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, ἀλλιῶς, εὐτυχῶς.

Ἡ μακρόχρονη λήγουσα στά ἐπιρρήματα, ἅμα τονίζεται, παίρνει *περισπωμένη*.

2) μίλησες *ὠραῖα*, ἔγραψε *σπουδαῖα*, *πρῶτα* ν' ἀκοῦς.

Τό α στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι *βραχύχρονο*.

3) πῶς; ἀμέσως, ἀλλιῶς, βεβαίως, εὐτυχῶς.

Τό -ως στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μέ **ω**.

ΑΣΚΗΣΗ 105.— Νά βρεῖς ποιά ἐπιρρήματα εἶναι στίς παρακάτω φράσεις καί νά ἀναγνωρίσεις τό εἶδος τους.

Ὁ Θεός εἶναι παντοῦ. — Χτές ἦρθε ὁ ἀδερφός μου, πού ἔλειπε σχεδόν τρία χρόνια. — Ὁ πατέρας εἶναι ἐπάνω. — Σήμερα πάλι θά διαβάσουμε πολύ. — Δέ γράφεις ἄσχημα. — Πρόσεχε καί θά μπορέσεις νά γράφεις περίφημα. — Μέσα εἶναι ζέστη. — Πέρσι τό χειμῶνα χιόνισε ἀρκετά. — Ναί, τό θυμοῦμαι. — Ἐφέτος θά χιονίσει; — Ὁχι, γιατί εἶναι βροχερός καιρός.

Προθέσεις

Γράφω μέ τό μολύβι. — Φεύγω από τό σχολείο καί πηγαίνω πρὸς τό σπίτι.

Σ' αὐτά τά παραδείγματα ἔχουμε τίς ἄκλιτες λέξεις: μέ, από, πρὸς, πού συνοδεύουν ὀνόματα. Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού μπαίνουν κυρίως ἐμπρός ἀπό ὀνόματα λέγονται **προθέσεις** καί φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, αἰτία κτλ.

Οἱ προθέσεις εἶναι:

μέ, σέ, γιά, ὡς, πρὸς (μονοσύλλαβες),
κατά, μετά, παρά, ἀντί(ς), από, χωρίς, δίχως (δισύλλαβες), ἴσαμε (τρισύλλαβη).

Παρατηρήσεις

1) Ἡ πρόθεση σέ ἐνώνεται μαζί μέ τά ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό τ: *στοῦ, σιῆς, στόν* κτλ. (ὅπως εἶδαμε στό κεφάλαιο γιά τά ἄρθρα).

2) Οἱ προθέσεις μέ, σέ, γιά, κατά, από μπροστά ἀπό φωνῆεν συχνά χάνουν τό τελικό τους φωνῆεν, δηλαδή παθαίνουν ἐκθλιψη: *μ' αὐτό, σ' ἐκεῖνο, γι' αὐτό, κατ' αὐτοῦ, ἀπ' ἐδῶ*.

3) Ἡ πρόθεση από συχνά χάνει τό τελικό ο ἐμπρός καί ἀπό τά ἄρθρα πού ἀρχίζουν ἀπό τ: *ἀπ' τό σπίτι*.

ΑΣΚΗΣΗ 106.— Νά βρεῖς ποιές προθέσεις εἶναι στίς παρακάτω φράσεις: Σέ λίγο θά φτάσουμε. — Μ' αὐτό τό μολύβι γράφω καλά. — Πήγαινε πρὸς τό δρόμο. — Ἀγόρασα ἓνα βιβλίο γιά τόν ἀδερφό μου. — Θά ἔρθω ὡς τό σχολεῖο. — Κατά τό Μαστρογιάννη καί τά κοπέλια του. — Ἐφυγε ἀπό τό σπίτι, χωρίς νά μιλήσει. — Κατά τίς πέντε παρά τέταρτο μετά τό μεσημέρι θά ἔρθω. — Θά γράψω ἴσαμ' ἐδῶ.

Σύνδεσμοι

1) Ἡ μητέρα καί τό παιδί.

Ἐδῶ ἡ ἄκλιτη λέξη καί συνδέει (δηλαδή ἐνώνει) δύο λέξεις.

2) Ἐγώ εἶμαι ἐδῶ καί περιμένω τόν ἀδερφό μου.

Ἐδῶ ἡ ἄκλιτη λέξη καί συνδέει δύο προτάσεις.

3) Ἐγώ ἦρθα ἀλλά δέ σέ βρῆκα.

Ἐδῶ ἡ ἄκλιτη λέξη ἀλλά συνδέει δύο προτάσεις.

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού συνδέουν λέξεις μέ λέξεις ἢ προτάσεις μέ προτάσεις λέγονται *σύνδεσμοι*.

Οἱ πió συχνοί σύνδεσμοι εἶναι:

καί, οὔτε, μήτε, ἤ, μά, ἀλλά, ἐνῶ, λοιπόν, ὥστε, ἐπειδή, γιατί, ὅταν, ἀφοῦ, ἅμα, πρίν, ὅποτε, ἄν, νά, γιά, νά κτλ.

Παρατήρηση

Ὁ σύνδεσμος καί ἐμπρός ἀπό φωνήεντα γίνεται *κι* καί γράφεται χωρίς ἀπόστροφο: *κι ἄλλος, κι ὅμως, κι αὐτός, κι ἐγώ*.

ΑΣΚΗΣΗ 107.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀναγνωστικό σου 10 παραδείγματα, ὅπου νά ὑπάρχουν σύνδεσμοι.

ΑΣΚΗΣΗ 108.— Νά βρεῖς ποιοί σύνδεσμοι εἶναι στίς παρακάτω φράσεις: "Ἄν θέλεις, ἔλα κι ἐσύ. — Βιάζομαι, γιατί ἄργησα. — "Ἐλα, ὅποτε θέλεις, γιά νά διαβάσουμε μαζί. — "Ὅταν ἔφυγες, ἦρθε ὁ ἀδερφός μου. — Θά γράψω, πρίν νυχτώσει. — Θά ἔρθω, εἴτε θέλεις εἴτε δέ θέλεις. — "Ἄς ἔρθει αὐτός κι ἐκεῖνος. — "Ἄς ἔρθει αὐτός ἢ ἐκεῖνος. — Θέλω, μά δέν μπορῶ. — Δέ θέλω, οὔτε μπορῶ.

Ἐπιφωνήματα

Μπράβο, παιδί μου! Εὖγε!

"*Α, τί κακό εἶναι αὐτό! "Αχ, πῶς πονῶ!*

Οί ἄκλιτες λέξεις *μπράβο! εὐγε! ζήτω! ἄ! ἄχ! ὦ, ἔ, ἀλίμονο, ποπό, ἄλτ!* φανερώνουν χαρά, λύπη, πόνο κτλ.

Τέτοιες λέξεις λέγονται ἐπιφωνήματα.

ΑΣΚΗΣΗ 109.— Νά βρεῖς ἀπό τό ἀναγνωστικό σου 5 παραδείγματα, ὅπου νά ὑπάρχουν ἐπιφωνήματα.

Ἐρωτήσεις

1) Τί λέγονται *ἐπιρρήματα*; Πόσων εἰδῶν ἐπιρρήματα ἔχουμε; — Τί λέγονται *προθέσεις*; — 3) Τί λέγονται *σύνδεσμοι*; — 4) Τί λέγονται *ἐπιφωνήματα*;

ΤΑ ΔΕΚΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

- 1) ὁ ἦ, τό (*ἄρθρα*),
- 2) ἄνθρωπος, γυναίκα, παιδί (*οὐσιαστικά*),
- 3) καλός, κακός, βαθύς, πλατύς, (*ἐπίθετα*),
- 4) ἐγώ, ἐσύ, αὐτός (*ἀντωνυμίες*),
- 5) δίνω, γράφω, ἀγαπῶ (*ρήματα*),
- 6) δένοντας, πηδώντας, δεμένος (*μετοχές*),
- 7) ἐδῶ, ἐκεῖ, αὔριο (*ἐπιρρήματα*),
- 8) πρός, ἀπό, μετά (*προθέσεις*),
- 9) καί, ἀλλά, ἐπειδή, ἄν (*σύνδεσμοι*),
- 10) εὐγε! ἀλίμονο! (*ἐπιφωνήματα*).

“Ολες οἱ λέξεις χωρίζονται σέ δέκα εἶδη, πού λέγονται **μέρη τοῦ λόγου**: 1) *ἄρθρο*, 2) *οὐσιαστικό*, 3) *ἐπίθετο*, 4) *ἀντωνυμία*, 5) *ρήμα*, 6) *μετοχή*, 7) *ἐπιρρημα*, 8) *πρόθεση*, 9) *σύνδεσμος* καί 10) *ἐπιφωνήματα*.

Ἀπό τά 10 αὐτά μέρη τοῦ λόγου τά ἕξι πρῶτα εἶναι **κλιτά** (τό ἄρθρο, τό οὐσιαστικό, τό ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, τό ρήμα καί ἡ μετοχή). Τά τέσσερα τελευταῖα εἶναι **ἄκλιτα** (τό ἐπιρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος καί τό ἐπιφώνημα).

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Παράγωγες λέξεις

μικρός - μικρούλης	βάρκα - βαρκάρης
δύναμη - δυναμώνω	χτές - χτεσινός

“Όπως βλέπουμε σ’ αυτά τὰ παραδείγματα, ἡ λέξη *μικρούλης* γίνεται ἀπὸ τὴ λέξη *μικρός*. Ἔτσι καὶ οἱ λέξεις *δυναμώνω*, *βαρκάρης*, *χτεσινός*, γίνονται ἀπὸ τὶς λέξεις *δύναμη*, *βάρκα*, *χτές*. Δηλαδή βλέπουμε ὅτι πολλές λέξεις γίνονται (*παράγονται*) ἀπὸ ἄλλες.

Οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπὸ ἄλλες λέγονται **παράγωγες**.

Ὑποκοριστικά

-άκι	-ίτσα	-άκος καὶ -άκης
<i>δέντρο</i> - <i>δεντράκι</i>	<i>βελόνα</i> - <i>βελονίτσα</i>	<i>μαθητής</i> - <i>μαθητάκος</i>
<i>ἀρνί</i> - <i>ἀρνάκι</i>	<i>κλωστή</i> - <i>κλωστίτσα</i>	<i>δρόμος</i> - <i>δρομάκος</i>
<i>παιδί</i> - <i>παιδάκι</i>	<i>Ἑλένη</i> - <i>Ἐλενίτσα</i>	<i>Γιάννης</i> - <i>Γιαννάκης</i>
-ούλης	-ούλα	-ούλι καὶ -ούλικο
<i>μικρός</i> - <i>μικρούλης</i>	<i>ἀδελφή</i> - <i>ἀδερφούλα</i>	<i>κρυφτό</i> - <i>κρυφτούλι</i>
<i>ἀδερφός</i> - <i>ἀδερφούλης</i>	<i>βρύση</i> - <i>βρυσούλα</i>	<i>μικρό</i> - <i>μικρούλικο</i>

Στὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ὅτι ἀπὸ τὴ λέξη *δέντρο* γίνεται ἡ λέξη *δεντράκι*, πού σημαίνει μικρὸ δέντρο. Ἐπίσης ἀπὸ τὴ λέξη *Ἑλένη* γίνεται ἡ λέξη *Ἐλενίτσα*, πού τὴ λέμε χαϊδευτικά.

Τέτοιες παράγωγες λέξεις πού φανερώνουν κάτι μικρὸ ἢ πού τὶς λέμε χαϊδευτικά λέγονται **ὑποκοριστικά**.

“Όπως βλέπουμε, τὰ ὑποκοριστικά σχηματίζονται μὲ τὶς καταλήξεις: -άκι, -ίτσα, -άκος, -άκης, -ούλης, -ούλα, -ούλι, -ούλικο κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 110.— Νά βρείς ποιά ύποκοριστικά μποροῦν νά σχηματιστοῦν ἀπό τίς λέξεις: *σκύλος, γάτα, ἄνθρωπος, νησί, ποτάμι, κυπαρίσσι, τραπέζι, καρέκλα, σπίτι, παππούς, πατέρας, παράθυρο, πένα, μάνα, νύφη, σακί, Γιώργος, Μιχάλης, Παῦλος, Μαριγώ, Ἄννα.*

ΑΣΚΗΣΗ 111.— Σχημάτισε 10 ύποκοριστικά μέ διάφορες καταλήξεις.

Μεγεθυντικά

-α	-αρος	-άρα
βαρέλι - βαρέλα	μύτη - μύταρος	τρόμος - τρομάρα
κεφάλι - κεφάλα	παιδί - παίδαρος	φωνή - φωνάρα
κουτάλι - κουτάλα	σκύλος - σκύλαρος	πόδι - ποδάρα

Ἐκ τῆς λέξης *βαρέλι* γίνεται ἡ λέξη *βαρέλα*, πού φανερώνει κάτι μεγάλο. Ἐτσι ἀπό τῆς λέξης *μύτη* γίνεται *μύταρος* καί ἀπό τῆς λέξης *τρόμος* γίνεται *τρομάρα* κτλ.

Τέτοιες παράγωγες λέξεις, πού φανερώνουν κάτι μεγάλο, λέγονται **μεγεθυντικά**.

Τά μεγεθυντικά σχηματίζονται μέ τίς καταλήξεις *-α, -αρος, -άρα* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 112.— Νά βρείς ποιά μεγεθυντικά μποροῦν νά σχηματιστοῦν ἀπό τίς λέξεις: *σπίτι, στόμα, κορίτσι, μολύβι, γάτος, ἀρκούδα, μάτι, δόντι.*

Σύνθετες λέξεις

αὔγο	+ λεμόνι	= αὐγολέμονο
άλáτι	+ πιπέρι	= ἀλατοπίπερο
ξινός	+ γλυκός	= ξινόγλυκος
σιγά	+ τραγουδῶ	= σιγοτραγουδῶ

Ἡ λέξη *αὐγολέμονο* γίνεται ἀπό δύο λέξεις μαζί, ἀπό τίς λέξεις *αὔγο* καί *λεμόνι*. Ἐτσι καί ἡ λέξη *ἀλατοπίπερο* γίνεται ἀπό τήν ἔνωση τῶν λέξεων *άλáτι* καί *πιπέρι*. Ἡ λέξη *ξινόγλυκος*

γίνεται από τήν ἔνωση τῶν λέξεων *ξινός* καί *γλυκός*. Καί ἡ λέξις *σιγοτραγουδῶ* γίνεται ἀπό τήν ἔνωση τῶν λέξεων, *σιγά* καί *τραγουδῶ*.

Τέτοιες λέξεις, πού γίνονται ἀπό τήν ἔνωση δύο λέξεων, λέγονται **σύνθετες**.

Ἡ ἑλληνική γλῶσσα ἔχει πολλές σύνθετες λέξεις. λ.χ. *λυκόσκυλο*, *πρασινokίτρινος*, *γιδοπρόβατα*, *γυναικόπαιδα*, *ἀνεβοκατεβαίνω*, *ἀνοιγοκλείνω*, *βορειοανατολικά*, *ἡλιοβασίλεμα*, *καραβοκύρης*, *κλειδαρότρυπα*, *ἀετοφωλιά*, *μαυροπίνακας*, *φτωχόπαιδο*, *σιγοπερπατῶ*, *συχνορωτῶ*, *ἀντίλαλος*, *καλόκαρδος*, *γαλανομάτης*, *μεγαλοδύναμος*, *καλότυχος*, *καντηλανάφτης*, *ζαχαροπλάστης*, *χορτοφάγος* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 113.— Νά βρεῖς ἀπό ποιές λέξεις γίνονται οἱ παραπάνω σύνθετες.

ΑΣΚΗΣΗ 114.— Νά σχηματίσεις σύνθετες λέξεις μέ τίς ἀκόλουθες: *ἄκρη* + *πόλη*, *τρέμω* + *σβήνω*, *ἀργά* + *διαβαίνω*, *ψάρι* + *βάρκα*, *κατά* + *καθαρός*, *ἄσπρος* + *γαλανός*, *μαῦρος* + *πίνακας*, *σπίτι* + *νοικοκυρά*, *κόκκινο* + *χῶμα*, *καλό* + *παιδί*, *ἄνεμος* + *σκάλα*, *βόρειος* + *δυτικός*.

Λέξεις συγγενικές — Οἰκογένεις λέξεων

Ἀπό τή λέξις *θάλασσα* γίνονται πολλές παράγωγες καί πολλές σύνθετες λέξεις. λ.χ.

α) **παράγωγες**: *θαλασσινός*, *θαλάσσωμα*, *θαλασσώνω*, *θαλασσίας* κτλ.

β) **σύνθετες**: *θαλασσόβραχος*, *θαλασσόνερο*, *θαλασσόλυκος*, *θαλασσοπνήγομαι*, *θαλασσοπούλι*, *θαλασσοπόρος*, *θαλασσοταραχή*, *ἀκροθαλασσιά*, *λιμνοθάλασσα*, *φουσκοθαλασσιά* κτλ.

Ὅλες οἱ παράγωγες καί οἱ σύνθετες λέξεις πού γίνονται ἀπό μιά λέξις λέγονται **συγγενικές**.

Οί συγγενικές λέξεις σχηματίζουν όλες μαζί μιὰ **οικογένεια λέξεων**.

Ἔτσι καί ἀπό τή λέξη *ψηλός* σχηματίζεται ἡ οικογένεια τῶν λέξεων: *ψηλός, ψηλά, ψηλούτσικος, ψηλώνω, ψήλωμα – ψηλόκορμος, ψηλόλιγνος* κτλ.

Ἀπό τή λέξη *δέντρο*: *δεντράκι, δεντρί, δενδροκόμος, δενδροκομία, δεντρόκηπος, ἀγριόδεντρο, παλιόδεντρο, δεντροστοιχία, δεντρόφυτος* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 115.— Σχημάτισε οικογένειες λέξεων ἀπό τίς ἀκόλουθες: *ἄλογο, τραπέζι, στρατός, σκάλα, γλυκός, κίτρινος, σπίτι, νερό*.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *παράγωγες*; — 2) Ποιές λέγονται *ὑποκοριστικά*; Ποιές καταλήξεις παίρνουν τά ὑποκοριστικά; — 3) Ποιές λέξεις λέγονται *μεγεθυντικά*; Ποιές καταλήξεις παίρνουν τά μεγαθυντικά; — 4) Ποιές λέξεις λέγονται *σύνθετες*; — 5) Ποιές λέξεις λέγονται *συγγενικές* καί τί λέγεται *οικογένεια λέξεων*;

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1. Λέξεις συνώνυμες

δρόμος, λεωφόρος, στενό, μονοπάτι.

Οί λέξεις αὐτές εἶναι διαφορετικές μεταξύ τους, ἔχουν ὅμως περίπου τήν ἴδια σημασία. Τέτοιες λέξεις λέγονται **συνώνυμες**.

Ὅπως βλέπουμε, οἱ συνώνυμες λέξεις δέν ἔχουν *ἀκριβῶς* τήν ἴδια σημασία, ἀλλά μόνο *περίπου*. Δηλαδή ἔχουν κάποια μικρή διαφορά ἢ μιὰ ἀπό τήν ἄλλη. Ἔτσι λ.χ. ἡ λέξη *δρόμος* λέγεται γενικά γιά κάθε εἶδους δρόμο. — *Λεωφόρος* εἶναι δρόμος πλατύς. — *Στενό* εἶναι ὁ στενός δρόμος τοῦ χωριοῦ. — *Μονοπάτι* εἶναι πολύ στενός δρόμος προπάντων στό βουνό.

Ἔτσι ἐπίσης συνώνυμες εἶναι καί οἱ λέξεις: *ραβδί, ματσούκα, βέργα, βίτσα, μπαστούνι, μαγκούρα, γκλίτσα*. Κι αὐτές εἶναι λέξεις διαφορετικές μέ τήν ἴδια περίπου σημασία.

Συνώνυμες εἶναι καί οἱ λέξεις: *μασῶ, καταπίνω, ροκανίζω, τρώγω, χάφτω* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 116.— Νά βρεῖς μερικές συνώνυμες λέξεις πού ἔχει ἡ καθεμιά ἀπό τίς ἀκόλουθες: *παράξενος, λάμπω, χαραμάδα, μιῶ*.

ΑΣΚΗΣΗ 117.— Νά σχηματίσεις μικρές φράσεις, ὅπου νά ὑπάρχουν οἱ ἀκόλουθες συνώνυμες λέξεις: *παλάτι, μέγαρο, σπίτι, καλύβα*.

(Στήν κάθε φράση νά ταιριάζει μιά συνώνυμη λέξη ἀπ' αὐτές).

2. Λέξεις ὁμώνυμες ἢ ὁμόηχες

Ἐκεῖνος πού δέν εἶναι ψηλός, λέγεται *κοντός* (ἐπίθετο).

Ἄλλά καί ἕνα μακρύ ξύλο, πού τό χρησιμοποιοῦν στή γυμναστική, λέγεται *κοντός* (οὐσιαστικό).

Ἔτσι ἔχουμε δύο λέξεις μέ τήν ἴδια προφορά: *κοντός* ἢ μία — *κοντός* καί ἡ ἄλλη. Ἄλλά οἱ δύο αὐτές λέξεις ἔχουν διαφορετική σημασία. Ἐπίσης ἡ λέξη *κόρη* σημαίνει τή θυγατέρα, τό κορίτσι. Ἄλλά καί ἡ χάντρα τοῦ ματιοῦ λέγεται *κόρη*. Τέτοιες λέξεις πού ἔχουν τήν ἴδια ἀκριβῶς προφορά, ἀλλά διαφορετική σημασία, λέγονται *ὁμώνυμες ἢ ὁμόηχες*.

Πολλές φορές οἱ *ὁμώνυμες* λέξεις γράφονται μέ διαφορετική ὀρθογραφία (ἔχουν ὅμως πάντοτε τήν ἴδια προφορά):

κλείνω τήν πόρτα — *κλίνω* ἕνα ὄνομα.

ψηλό βουνό — *ψιλό* ὕφασμα.

δανεικά χρήματα — *δανικό* τυρί (ἀπό τή Δανία).

τό *κλίμα* ἑνός τόπου — τό *κλήμα* πού κάνει τά σταφύλια.

ὁ τόνος τῶν λέξεων — ὁ τόνος (τό βάρος).

ἡ λίρα (τό νόμισμα) — ἡ λύρα (τό μουσικό ὄργανο) κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 118.— Σχημάτισε φράσεις μέ τις παρακάτω ὁμόηχες λέξεις: *τό σκοινί - ἡ σκηνή, ὁ τοῖχος* (τοῦ σπιτιοῦ) - *τό τεῖχος* (τῆς πόλης), *ἡ πάλη* (τό ἀγώνισμα) - *πάλι* (= ξανά), *αὐτή* (ἀντωνυμία) — *αὐτί-τά ρόδα - ἡ ρόδα*.

3. Λέξεις ἀντίθετες

μέρα-νύχτα, καλός-κακός, ἄσπρος-μαῦρος, ἀργά-γρήγορα, μακρὺς- κοντός, γελῶ-κλαίω, μπαίνω-βγαίνω.

Ἡ λέξη *μέρα* ἔχει σημασία ἀντίθετη ἀπὸ τῆ λέξη *νύχτα*.

Καί ἡ λέξη *καλός* ἔχει ἀντίθετη σημασία ἀπὸ τῆ λέξη *κακός*. Τέτοιες λέξεις πού ἔχουν μεταξύ τους ἀντίθετη σημασία λέγονται **ἀντίθετες**.

Ἀντίθετες εἶναι καί οἱ λέξεις: *ψηλός - χαμηλός, ἐπάνω - κάτω, μέσα - ἔξω, ἔρχομαι - φεύγω, ναί - ὄχι* κτλ.

ΑΣΚΗΣΗ 119.— Νά βρεῖς τις ἀντίθετες ἀπὸ τις παρακάτω λέξεις: *καθαρός, πολύ, ἀληθινός, ἀνήφορος, ἀνάβω, ἄδειος, πλούσιος, εἰρήνη, ἐμπρός, φτηνά, κρυφά, ἀρχή, φῶς.*

ΑΣΚΗΣΗ 120.— Νά συμπληρώσεις τις ἀκόλουθες παροιμίες βάζοντας στή θέση τῆς παύλας μιά λέξη ἀντίθετη ἀπὸ κάποια προηγούμενη: "Οποῖος γυρεῦει τά πολλά χάνει καί τά —. Ἦρθαν τ' ἄγρια νά διώξουν τά —. Τά σάπια λεμόνια σαπίζουν καί τά —. Τό στραβό ξύλο δέ γίνεται —. Δούλευε στά νιάτα σου, γιά νά ἔχεις στά —.

Ἑρωτήσεις

1) Ποιές λέξεις λέγονται *συνώνυμες*; 2) Ποιές λέγονται *ὁμώνυμες* ἢ *ὁμόηχες*; 3) Ποιές λέξεις λέγονται *ἀντίθετες*;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΦΩΝΗΤΙΚΟ

	Σελ.
Προτάσεις, λέξεις, φθόγγοι, γράμματα	5
Φωνήεντα καί σύμφωνα	9
Δίψηφα φωνήεντα, δίψηφα σύμφωνα, δίφθογγοι	11
Συλλαβές, συλλαβισμός	17
Τόνοι καί πνεύματα	21
Όρθογραφικά σημεῖα (σημεῖα τῆς στίξεως)	25
Λέξεις κλιτές καί ἄκλιτες. Θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας	28

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΤΥΠΙΚΟ

Οὐσιαστικά. Εἶδη οὐσιαστικῶν	30
Γένη, ἀριθμοί καί πτώσεις οὐσιαστικῶν	32
Τά ἄρθρα. Ἡ κλίση τῶν ἄρθρων	35
Ἡ κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	39
Κανόνες τονισμοῦ τῶν οὐσιαστικῶν	41
Κλίση τῶν ἀρσενικῶν	43
Α. Ἰσοσύλλαβα	43
Β. Ἀνισοσύλλαβα	47
Ἡ ὀρθογραφία τῶν ἀρσενικῶν	49
Κλίση τῶν θηλυκῶν	50
Α. Ἰσοσύλλαβα	50
Β. Ἀνισοσύλλαβα	53
Γενικές παρατηρήσεις στά θηλυκά	54
Ἡ ὀρθογραφία τῶν θηλυκῶν	55
Κλίση τῶν οὐδετέρων	56
Α. Ἰσοσύλλαβα	56
Β. Ἀνισοσύλλαβα	58
Όρθογραφία τῶν οὐδετέρων	60
Ἐπίθετα. Γένη τῶν Ἐπιθέτων	61
Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων	62
Ἀνώμαλα ἐπίθετα	66
Όρθογραφία τῶν ἐπιθέτων	68
Τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων	70

Αριθμητικά επίθετα	74
Πίνακας ἀριθμητικῶν	76
Ἀντωνυμίες	78
Ῥήματα. Φωνές, ἀριθμοί, πρόσωπα, ἐγκλίσεις	87
Οἱ χρόνοι τοῦ ῤήματος	92
Σχηματισμός τῶν χρόνων τοῦ ῤήματος	96
Κλίση τῶν βοηθητικῶν ῤημάτων	100
Ῥήματα τῆς πρώτης συζυγίας	101
1. Ἐνεργητική φωνή	101
Παρατηρήσεις στήν ἐνεργητική φωνή	102
2. Παθητική φωνή	105
Παρατηρήσεις στήν παθητική φωνή	106
Ὁρθογραφία τῶν ῤημάτων	111
Δεύτερη συζυγία 1. Ἐνεργητική φωνή α) τό ῤημα: ἀγαπῶ	113
β) Τό ῤημα: λαλῶ	114
2. Παθητική φωνή: α) τό ῤημα: ἀγαπιέμαι	115
β) Τό ῤημα: λυποῦμαι	116
Κανόνες τονισμοῦ τῶν ῤημάτων	117
Ἀκλιτες λέξεις	118
Τά δέκα μέρη τοῦ λόγου	122

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

Παραγωγή καί σύνθεση τῶν λέξεων	123
Ἡ σημασία τῶν λέξεων	126

ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ — ΤΕΥΧΟΣ 18 (2008) — ΤΡΑΠΕΖΙΑ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΕΚΔΟΣΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΑΣ ΔΡ. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ

ΕΚΔΟΣΗ Η΄ 1982 (V) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 185.000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 3747/2-2-82

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΑΦΟΙ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ & ΣΙΑ ΕΠΕ

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Δ. ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ & ΣΙΑ ΕΠΕ

